

Høgskolen i Bergen

Mastergradsoppgave

MSAM613

Predefinert informasjon

Startdato:	11-05-2016 12:00	Termin:	2016 VÅR
Ausltningsdato:	18-05-2016 12:00	Karakterform:	Norsk 6-trinnskala (A-F)
SIS-kode:	MSAM613 1 MGM	Studiepoeng:	60
Eksamensform:	Masteroppgave og muntlig eksamen		
Intern sensor:	Bente Brathetland		

Student

Kandidatnr.: 304

Informasjon fra deltaker

Jeg godkjenner avtalen om Valgt
tilgjengeliggjøring av
masteroppgaven min i
BORA:

HØGSKOLEN
I BERGEN

BERGEN UNIVERSITY COLLEGE

«Hei! Det gaaer glædelig!»
Konstruksjonen av viseadmiral Peter
Wessel Tordenskjold i dansk og norsk
litteratur 1747-1925

«Hei! Det gaaer glædelig!» The
construction of Vice-Admiral Peter
Wessel Tordenskiold in Danish and
Norwegian literature 1747-1925

Eirik Veivåg Tveit

Master i samfunnsfagsdidaktikk med historie

Høgskolen i Bergen

Avdeling for lærerutdanning

18. mai 2016

Sammendrag

I masteroppgaven min har jeg sett på hvordan den dansk-norske sjøhelten viseadmiral Peter Wessel Tordenskjold (1690) har blitt skildret i dansk og norsk litteratur mellom 1747 og 1925. Jeg har valgt å dele opp denne perioden i tre kortere perioder. Den første delen begynner med utgivelsen av Casper Peter Rothes omfattende Tordenskjoldbiografi i 1747 og går frem til oppløsningen av unionen mellom Danmark og Norge i 1814. Rothes biografi ble stående som kjernen i alle danske og norske Tordenskjoldfortellinger i nesten to hundre år, også etter at unionen var oppløst. Den andre perioden dekker årene mellom unionsoppløsningen, og 200-års-jubileumet for Tordenskjolds død i 1920. Den tredje og siste perioden tar for seg tiden mellom 1920-1925 og fokuserer på den norske sjøoffiseren Olav Bergersens Tordenskjoldbiografi fra 1925, som markerer et brudd med den tidligere Tordenskjoldtradisjonen i begge landene.

Metoden jeg har brukt er dokumentanalyse. Siden jeg fokuserer på hvordan Tordenskjold blir skildret har jeg ikke tatt stilling til hvorvidt de ulike fortellingene er historisk korrekte. Jeg har brukt Jan og Aleida Assmanns minnehistoriske teori, Hayden Whites plott- og diskursbegrep, og Reinhard Kosellecks teori om erfaringsrommet og forventningshorisonten for å belyse hvordan fremstillingen av Tordenskjold har endret seg i takt med samfunnet for øvrig, på best mulig måte.

Funnene mine viser at det oppstår en Tordenskjoldkanon på andre halvdel av 1700-tallet. Kanonen bygger på Rothes biografi og blir etter hvert supplert av andre populære tolkninger av de sentrale historiene i den. Kanonen har tre hovedformål. For det første skal den legitimere det danske eneveldet ved å fremstille statsstrukturen som et meritokrati, fremstille den danske kongen i et gunstig lys, og gi fortellingene en normativ dimensjon som knyttes opp til det å være kongetro og patriotisk. For det andre prøver den å skildre og ære livet til den nasjonale helten Tordenskjold på best mulig vis. For det tredje forsøker kanonen å vise at de gode karaktertrekkene til sagaheltene har gått i arv i en ubrutt linje frem til samtidens dansk-norske borgere. I denne sammenhengen er Tordenskjold broen som knytter sammen fortiden og samtiden.

De sentrale delene av denne kanonen er fortsatt ubestridte etter unionsoppløsningen i 1814. I Danmark skjer det heller ingen vesentlige endringer i tilnærmingen til den. I Norge begynner man å se spor av en gryende nasjonal minnekultur, blant annet ved at Tordenskjold i større grad enn før blir knyttet til spesifikt norske sagahelter samtidig som han tillegges en brennende kjærlighet til «gamle Norge». Siden man i begge landene bygger tett på den samme kanonen blir imidlertid avvikene ellers relativt små.

I 1925 gir Olav Bergersen ut sin Tordenskjoldbiografi som en del av en større diskusjon om Tordenskjolds nasjonale tilhørighet. Han går her til frontalangrep på den «uverdige» danske Tordenskjoldtradisjonen, og beskylder dem for å ha annektert Norges nasjonalhelt.

Bergersens biografi markerer også et brudd med den etablerte kanonen ved at han både bygger den på andre kilder enn det Rothe gjorde. Han går også Rothe etter i sømmene og kritiserer ham for å bruke mange oppdiktete fortellinger. Bergersen knytter sitt

Tordenskjoldplott til den norske tradisjonen som oppstår på andre halvdel av 1800-tallet, ved å skildre Tordenskjold som en norsk nasjonalhelt. Selv om Bergersens revideringer styrker dette narrativet, ser det ikke ut som at disse bidrar til varige endringer på fortellingene om Tordenskjold.

Abstract

In my master's thesis, I have studied the portrayal of Dano-Norwegian naval hero vice-admiral Peter Wessel Tordenskjold (1690-1720) in Danish and Norwegian literature between 1747-1925. I have divided this period into three eras. The first era begins with the publication of Casper Peter Rothe's massive biography on Tordenskjold in 1747. Rothe's biography was the undisputed core in the Danish as well as in the Norwegian Tordenskjold narrative for almost two hundred years. The second era covers the period between the dissolution of the Dano-Norwegian union in 1814, and the 200th anniversary of Tordenskjold's death in 1920. The third and final era covers the years 1920-1925 and is solely focused on Norwegian naval officer Olav Bergersen's biography on Tordenskjold from 1925, in which Bergersen thoroughly disproves many of Rothe's core stories while also providing new information about Tordenskjold's life.

I have used document analysis as my primary research tool. I have focused on how Tordenskjold has been portrayed, not on whether the stories are factually correct, which is irrelevant to my research question. In order to adequately answer my research question about how the portrayal of Tordenskjold changed over time I have used Jan and Aleida Assmann's mnemohistoric theories, Hayden White's theories about plot and historical discourse, and Reinhard Koselleck's concepts of experience and expectation as my theoretical framework.

My research shows that a canon of Tordenskjold stories was created in the Dano-Norwegian absolutist state during the second half of the 18th century. This canon was largely based on Rothe's biography, and was later on expanded with other popular interpretations of his core stories. This canon had three central objectives. First of all it was supposed to help legitimize the absolutist regime by presenting it as a meritocracy, by presenting the Danish kings as brilliant leaders, and by constructing a normative narrative where being a royalist patriot was considered very virtuous. Secondly, the canon attempted to present and honor the life of a great national hero in the best way possible. Thirdly, Tordenskjold is used as evidence that the characteristics that made the saga heroes great, still coursed through the veins of the Dano-Norwegian population. Tordenskjold is presented as the «bridge» between the ancient heroes and modern times.

Even after the Dano-Norwegian union was dissolved in 1814, the canon literature was still considered the undisputed authority on Tordenskjold in both Denmark and Norway. The Danish writers mostly kept to the existing orthodoxy, while Norwegian writers gradually reinterpreted Tordenskjold as a specifically Norwegian hero with Norwegian nationalist motivations, thus mirroring the growing Norwegian nationalism. Both traditions are built on the exact same source material and core stories though, and as such the other differences between the two diverging narratives were still fairly minor.

In 1925, Norwegian writer, politician and naval officer Olav Bergersen enters the debate about Tordenskjold's national identity with his own biography. Unlike previous biographies he builds his narrative on other sources in addition to Rothe's, which leads to him questioning many of Rothe's objectionable «fabrications» and interpretations, which he believes are symptomatic of the «undignified» Danish Tordenskjold tradition which has «annexed» the Norwegian national hero completely.

Forord

To lange år med gotisk, gammeldansk og gremmelser er omsider ved veis ende. Jeg har flere ganger undret meg, ofte høylytt, over hvorfor jeg valgte å skrive master om en tidsperiode og en tematikk som jeg i utgangspunktet ikke kunne noe om, og hvorfor i alle dager jeg ikke valgte elektrolinjen på videregående da jeg var femten. Til tross for klagingen min har jeg kost meg, blitt utfordret, og ikke minst lært ganske mye om utrolig lite.

Jeg vil gjerne takke min eminente veileder John Ragnar Myking for sin uendelige tålmodighet og sine uvurderlige innspill underveis i arbeidet. Denne oppgaven hadde ikke blitt ferdig uten deg, og jeg kan aldri takke deg nok for at du har tatt deg tid til å hjelpe meg så mye.

Jeg vil også takke mine medstudenter samt samfunnsfagsseksjonen ved Høgskolen i Bergen for gode innspill på seminarer, samt mange gode og lange lunsjpauser de siste to årene.

Til slutt vil jeg takke Jenny for å ha levd med nevrosene mine de siste to årene uten å gå berserk.

Bergen, 16. mai 2016.

Eirik Veivåg Tveit

Innhold

Innledning og problemstilling.....	1
Teori og Metode.....	3
Assmann og minnebegrepet	3
Hayden White, plott og diskurs	5
Plott	5
Historisk diskurs	5
Koselleck, erfaring og forventning	6
Historisk bakgrunn: 1747-1814	8
Tordenskjolds liv	8
Historisk kontekst 1747-1814	10
Tordenskjoldlitteraturen 1747-1814.....	12
Basisfortellingen - Casper Peter Rothes Tordenskjold	13
1691-1715	14
1716-1719	19
1720	24
Tordenskjolds karakter	27
Oppsummering	28
Ære, Gud og Sagahelt. Ove Mallings Tordenskjold.....	31
Arven fra Jens Schielderup Sneedorff	32
Mallings struktur - dyds- og æresbegrepet	34
Mallings Tordenskjold	39
Oppsummering	46
Personifiseringen av den danske flåten. Frederik Sneedorffs Tordenskjold.....	48
Det svenske og det danske riket	48
Sneedorffs Tordenskjold	50
Oppsummering	57
Historisk bakgrunn 1814-1920	58
Ortodoksi og skisma - Dansk og norsk Tordenskjoldlitteratur mellom 1814-1920.....	60
Forholdet mellom Tordenskjold og kongen	62
Tordenskjold som sagahelt	64
Tordenskjold som nordmann	65
Oppsummering	69
Historisk bakgrunn 1920-1925	72
«Vår nasjonalhelt» - Olav Bergersens Tordenskjold	73

Verkets formål	73
Bergersens kildekritiske tilnærming	75
Tordenskjolds Karaktertrekk	77
Tordenskjolds norskhet	80
Bergersens Tordenskjoldplott	82
Avslutning.....	85
Litteraturliste.....	89

Innledning og problemstilling

Tordenskjoldforskningen starter, som mange andre historier, med et drap. Peter Wessel Tordenskjold (1690-1720) dør i en duell ved Gleidingen i Tyskland 12. november 1720. Øyevitnebeskrivelsene av denne er avvikende, og det har blitt spekulert i hvorvidt opptakten til duellen var resultatet av et omfattende komplott rettet mot ham. Forskningen bærer også preg av dette. Den danske historikeren J. Boisen Schmidt skrev om duellen i dansk historisk tidsskrift i både 1953¹ og 1960.² I begge artiklene drøftes omstendighetene rundt Tordenskjolds død på detaljnivå. Han forsøker å vise at Tordenskjold var rustet med et mye kortere og tynnere sverd enn sin motstander, oberst Jacob Axel Stael von Holstein. I 1960 skrev den danske filologen Henrik Ditlev Schepelern et motsvar til Schmidt.³ Schepelern sa her at det var viktig at Tordenskjoldfortellingen ble videreført «paa en sund Basis».⁴ Han mente blant annet at det var unødvendig å undre seg over at Tordenskjold tapte duellen, siden duellen tross alt ble «vundet af den dygtigste Fægter» av dem.⁵ Dessuten ville det vært «absurd» om Stael hadde «slæbt rundt med en lang, tung og udpræget krigersk Rytterkaarde» i fredstid.⁶

Denne typen diskusjon er vanlig. Det har blitt forsket lite på Tordenskjold, og den forskningen som har blitt gjennomført har i all hovedsak heftet seg med de faktiske forholdene i livet hans. Den danske Tordenskjoldeksperten Dan H. Andersen spekulerer i at hverken danske og norske historikere visste hvordan de skulle tilnærme seg Tordenskjold. Til tross for at han levde et bemerkelsesverdig liv er mytene rundt ham «en skygge så stor, at manden selv og hand virke endte i mørket». Siden det mytiske har vært en nærmest uoverkommelig størrelse mener Andersen at Tordenskjold forskningen har vært «adskilt fra

¹ Schmidt, J. B. (1953) *Tordenskjolds død*, s. 485-489. Hentet 08.05.16 fra <https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1278>

² Schmidt, J. B. (1960) *Tordenskjolds død – ærlig eller uærlig duell?* s. 358-361. Hentet 08.05.16 fra <https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1280>

³ Schepelern, H. D. (1960) *Blev Tordenskjold myrdet? En Prøve paa C. P. Rothes kildebenyttelse*, s. 81-95. Hentet 08.05.16 fra <https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1280>

⁴ Schepelern (1960), s. 95

⁵ Schepelern (1960), s. 92

⁶ Schepelern (1960), s. 93-94

anden historisk forskning», og det har i stedet vært andre enn historiske forskere som har skrevet om ham.⁷ Andersen sier dessuten at Tordenskjold blir «detronisert» som et folkelig ikon under den progressive bølgen på 60-tallet, fordi han var «national, krigersk og afgjort ikke undertrykt». Selv om han til en viss grad lever videre i «skole og drengebøger» passer han ikke inn i det moderne heltebegrepet.⁸

I 1958 gir den norske museumsdirektøren Victoria Bachke ut *Tordenskioldiana*, et omfattende oppslagsverk over de fleste eksisterende Tordenskjold-kildene og –levningene på den tiden. Bachke redegjør for mange forfattere som har skrevet om Tordenskjold, men legger særlig vekt på Casper Peter Rothes *den Danske Søe-Heldt og Vice-Admiral Peder Tordenskiolds omstændelige Livs og Heldte-Levnets Beskrivelse* fra 1747, og Olav Bergersens *Viceadmiral Tordenskiold* fra 1925.⁹ Andersen mener at Rothe sammen med Ove Mallings *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere* fra 1777 skapte «Nationalhelten og myten Tordenskiold».¹⁰ Bergersen går denne beretningen etter i sømmene ved å bruke nye kilder, men mytene om Tordenskjold fortsetter å likevel leve videre også etter 1925.¹¹

Som jeg har vist har tidligere Tordenskjoldforskning i all hovedsak beskjeftiget seg med å finne den «sanne» Tordenskjold. Frem til Bergersen i 1925 er det også gjennomgående at skildringene av Tordenskjold har bygget på det samme kildematerialet. Jeg ønsker å se på hvordan tolkningen av disse kildene endrer seg i takt med historiens gang. Av tidsmessige hensyn har jeg valgt å avgrense arbeidet til det som blir skrevet om Tordenskjold mellom 1747 og 1925. Mens Tordenskjold var en felles helt for Danmark-Norge i unionstiden, kan det tenkes at fremstillingene skiller lag når begge rikene får behov for å etablere sine egne nasjonalhelter etter unionsoppløsningen i 1814.

Problemstillingen min kan derfor formuleres slik:

Hvordan har Tordenskjoldmyten blitt konstruert i Danmark-Norge i perioden 1700-1814, og hvordan utviklet den seg i Danmark og Norge mellom 1814 og 1925?

⁷ Andersen, D. H. (2004) *Mandsmod og Kongegunst. En biografi om Peter Wessel Tordenskiold*, s. 340-341

⁸ Andersen (2004), s. 342-343

⁹ Bachke, V. (1958) *Tordenskioldiana*, s. 273-274

¹⁰ Andersen (2004), s. 337

¹¹ Andersen (2004), s. 341

Teori og Metode

Jeg skal se på hvordan fremstillingen av Tordenskjold endret seg i dansk og norsk litteratur over en lengre periode. Det stiller krav både til analysen av selve tekstene og til tolkningen av hvorfor fremstillingene har endret seg over tid. Et av de viktigste arbeidsredskapene mine vil være dokumentanalyse. Dokumentanalyse er en kvalitativ metode¹² som skiller seg fra andre kvalitative metoder fordi den ikke forutsetter feltarbeid og observasjon. Materialet en arbeider med har heller ikke blitt skapt for å bli forsket på.¹³ En må derfor lese tekstene på sine egne premisser. Nesten all tidligere Tordenskjoldforskning har fokusert på hvorvidt fortellingene i seg selv er historisk korrekte. Siden jeg arbeider med minnebruk vil det ikke være viktig. For meg blir det sentrale hvordan presentasjonen av fortellingene har endret seg, og mulige sosiale og kulturelle årsaker til dette.

Assmann og minnebegrepet

Det tyske ekteparet Jan og Aleida Assmann har gjort et omfattende arbeid rundt historisk minne i ulike kontekster. For min del blir særlig tre av deres begreper relevante. Disse er det kulturelle minnet, lagerminnet, og funksjonsminnet. Jeg skal bruke disse begrepene for å bygge en fortolkningsramme rundt Tordenskjoldfortellingene.

I følge Jan Assmann tok den franske filosofen og sosiologen Maurice Halbwachs utgangspunkt i at historisk viten og kulturell kontekst var to uavhengige størrelser da han utformet teorien om et kollektivt minne. Dermed skulle det også bare eksistere én universell historiografi.¹⁴ Jan Assmann kritiserer Halbwachs for å ta utgangspunkt i at kulturelle rammer er noe som er gitt, i stedet for noe som til enhver tid skapes og omformes.¹⁵ Assmanns

¹² Thagaard, T. (2010) *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*, s. 13

¹³ Thagaard (2010), s. 62

¹⁴ Assmann, A. (2011) *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives*, s. 121-123

¹⁵ Assmann, J. (2006) *Religion and Cultural Memory*, s. 93

utgangspunkt er at det å huske er en rekonstruktiv prosess og derfor alltid vil formes av både individuelle verdier og de kulturelle rammene i samfunnet individet stammer fra.¹⁶ Det gjennomgående med minnet er likevel at det er noe som kan videreføres. Minnet kan med andre ord enten skapes i kommunikasjon mellom individer eller som en del av en større kulturell kontekst. Det kommunikative minnet omfatter muntlige overleveringer, og Assmann antar det kun har en levetid på tre generasjoner. Det er først når minnet blir skrevet ned og lagret at det vil ha varig betydning.¹⁷ Det nedskrevne minnet blir stadig påvirket av både politiske og kulturelle tolkninger, og Assmann kaller det derfor for det kulturelle minnet.¹⁸ Siden det kulturelle minnet omfatter alle nedskrevne overleveringer inneholder det også mange emner og fortellinger som vil være fremmede for de aller fleste. Det vil derfor være nødvendig å ritualisere tematikken gjennom aktiviteter og rutiner for at de skal internaliseres som en del av den kulturelle arven. Formålet med dette er å skape en tilhørighetsfølelse til den gitte kulturelle gruppen.¹⁹

Siden det kulturelle minnet i et hvert samfunn er så massivt vil det ikke være mulig å anvende alt det omfatter til enhver tid. Det skjer derfor en utvelgelse mellom det som brukes og det som ikke brukes. Assmann kaller det som brukes for funksjonsminnet, og det som ikke brukes for lagerminnet.²⁰ Lagerminnet består av utolkede rådata som må kontekstualiseres og fylles med mening for at det skal tas opp i funksjonsminnet. Alt som er en del av funksjonsminnet vil ha en fremtidsrettet, en normativ, og en kollektiverende rolle fordi formålet med det er å legitimere den kulturelle gruppens verdier og eksistens både innad og utad.²¹ Det er en fordel at minnene blir fremstilt på en spennende og engasjerende måte fordi det da blir lettere å huske dem.²²

Som vi skal se var også måten Tordenskjold ble minnet gjennom skiftende skriftlige fremstillinger i stadig endring. Vi kommer til å møte ulike, hegemoniske fortolkninger av ulike kilder og hendelser i Tordenskjolds liv som siktet mot å fylle en konkret politisk og kulturell rolle i sin samtid. Resultatet blir derfor at de samme fortellingene blir tolket på tidvis svært ulike måter ved å fremheve og vektlegge forskjellige momenter. Assmanns minneteor

¹⁶ Assmann (2011), s. 19

¹⁷ Assmann (2006), s. 1-7

¹⁸ Assmann (2006), s. 8

¹⁹ Assmann (2006), s. 10

²⁰ Assmann (2011), s. 18-19

²¹ Assmann (2011), s. 124-126

²² Assmann (2011), s. 70

vil derfor være nyttig for å avgrense kulturelle og politiske faktorer i samfunnet som påvirker dette. Det vil også gi meg anledning til å analysere hvordan og hvorfor enkelte deler av Tordenskjolds liv blir tatt ut av lagerminnet og opp i funksjonsminnet.

Hayden White, plott og diskurs

De ulike skriftlige beretningene om Tordenskjolds liv og virke er narrative fremstillinger med hver sin måte å bygge opp fortellingen på. Den narrative strukturen sier også noe om forfatternes mål med fremstillingene. Hayden Whites historieteori tilbyr to sentrale begreper som kan brukes til å avdekke den narrative strukturen, nemlig plot og historisk diskurs.

Plott

White skiller mellom fortellingselementer og plotelementer i historiske tekster.

Fortellingselementene er alle hendelsene i den gitte fortellingen, mens plotelementene er det som fyller hendelsene med en overordnet historisk mening. Dette blir gjort ved at man knytter hendelsene til bakenforliggende årsaker, og deretter setter dem i kronologisk rekkefølge.²³ En historiker vil presentere plottet som noe han har oppdaget i materialet, og hensikten med det er å engasjere individet i tekstens «moral universe».²⁴ Alle narrative fremstillinger av virkeligheten er ifølge White moraliserende av natur.²⁵

Historisk diskurs

Hayden White tar utgangspunkt i Johann Gustav Droysens diskursbegrep. Droysen skiller mellom fire typer historisk diskurs – den undersøkende, den narrative, den didaktiske og den

²³ White, H. (1990) *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*, s. 20

²⁴ White (1990), s. 21

²⁵ White (1990), s. 24

diskuterende.²⁶ Disse diskurstypene dekker ulike tematikker, og Droysen rangerer dem etter verdi. Droysen mener at den laveste formen for historisk diskurs er den undersøkende fordi den kun tar sikte på å presentere forskningsprosessen hvor et gitt objekt, for eksempel en levning eller kilde, ble oppdaget. Over denne har man den narrative formen, som beskriver historien til dette objektet.²⁷ Over denne igjen finner man den didaktiske formen, som identifiserer den moralske lærdommen i den narrative formen og ifølge White er særlig egnet til undervisning.²⁸ Droysen setter den diskuterende formen høyest. Den fokuserer på hvordan denne moralske lærdommen påvirker hvordan en lever i samtiden.²⁹

Disse diskurstypene vil preges av hvordan historikeren tolker dem.³⁰ Også her har Droysen fire ulike former. For det første kan man tolke historien pragmatisk ved å vektlegge de historiske aktørenes umiddelbare mål. For det andre kan man fokusere på de materielle forholdene som preger den historiske konteksten aktørene befinner seg i. For det tredje kan man fokusere på psykologiske faktorer, som karaktertyper. For det fjerde kan man vektlegge det etiske ved å se på hvordan de historiske hendelsene står i et moralsk lys. Det er viktig å merke seg at disse tolkningsformene ikke er gjensidig ekskluderende og at alle i større eller mindre grad vil finnes i de fleste historiske verk.³¹

Mange av Tordenskjoldfortellingene har en klar moralistisk brodd, som trekkes frem ved at de ulike forfatterne tolker de samme fortellingene på svært ulike måter og derfor sitter igjen med veldig avvikende plot. Dette blir gjort på ulike måter, som berører alle de historiske diskurstypene til Droysen i ulik grad. De ulike plottene gjør også at forfatterne ofte vektlegger de historiske tolkningsformene ulikt.

Koselleck, erfaring og forventning

Historiske fortellinger blir stadig omtolket. Reinhard Koselleck tar utgangspunkt i at historiske omskrivninger er «as unique as the first time that a history is written» fordi det

²⁶ White (1990), s. 90

²⁷ White (1990), s. 94

²⁸ White (1990), s. 95

²⁹ White (1990), s. 91

³⁰ White (1990), s. 92

³¹ White (1990), s. 93

representerer en videreførelse av et eksisterende historisk narrativ.³² Siden man stadig tolker fortiden kan forståelsen av den endres over tid. Den kan farges retrospektivt av håp og tanker om fremtiden, eller tilgang på annet kildemateriale. Den kan også preges av et mer sammenhengende historisk bilde, hvor den settes i sammenheng med andre historiske hendelser.³³ Dette kan gjøre at man gjenoppdager det forfatteren egentlig mente, men det kan også bety at man tolker kildene på måter som aldri var tilsiktet.³⁴

Koselleck bruker begrepene erfaring og forventning for å beskrive hvordan mennesket forstår fortiden, og hvordan dette påvirker bildet deres av fremtiden.³⁵ Erfaringsbegrepet omfatter all fortid som kan minnes. Det omfatter ikke bare hendelser som er nær en i tid, men også fremmede erfaringer som har blitt formidlet til en gjennom eldre generasjoner eller ulike institusjoner. Forventninger er alle tanker og bilder en danner seg av det som ikke enda har skjedd.³⁶ For å spesifisere sitt bruksområde av disse begrepene velger Koselleck å kalle dem for erfaringsrommet og forventningshorisonten. Han bruker begrepet erfaringsrom for å vise at erfaringen ikke utgjør et ferdig tolket og strukturert bilde av fortiden, men noe som må tolkes og kontekstualiseres.³⁷ På samme måte bruker han begrepet forventningshorisont for å vise at det aldri er noe en kan erfare, da en horisont alltid vil ligge foran en.³⁸

Kosellecks relevans for oppgaven min er knyttet til hvordan han beskriver samspillet mellom erfaringsrommet og forventningshorisonten. Etter hvert som det danske og norske samfunnet endrer seg vokser erfaringsrommet, både fordi man får flere historieskapere enn før, men også fordi begge landene går gjennom voldsomme endringer på hver sin kant. Dette påvirker også framtidsutsiktene. Resultatet blir at historieforståelsen endrer seg markant. Resultatet blir at man nytolker Tordenskjoldfortellingene for at de skal passe bedre inn i den nye kulturelle konteksten og med den gryende nasjonalismen.

³² Koselleck, R. (2002) *The Practice of Conceptual History*, s. 65

³³ Koselleck, R. (2004) *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*, s. 262

³⁴ Koselleck (2002), s. 70-71

³⁵ Koselleck (2004), s. 257

³⁶ Koselleck (2004), s. 259

³⁷ Koselleck (2004), s. 260

³⁸ Koselleck (2004), s. 261

Historisk bakgrunn: 1747-1814

Før jeg gjør rede for forholdene i Danmark-Norge i denne perioden vil jeg i korte trekk presentere de sentrale hendelsene i Tordenskjolds liv, basert på den nyeste Tordenskjoldbiografien som ble skrevet av den danske forfatteren Dan H. Andersen i 2004.

Tordenskjolds liv

Peter Wessel Tordenskjold ble født i Trondheim 28. oktober 1690. Det finnes få skriftlige kilder om barndommen, og de mange berømte barndomsfortellingene om ham er senere konstruksjoner.³⁹ Det er typisk at disse fortellingene er «præget af grov humor og oftest elementer af vold og direkte brutalitet».⁴⁰ Vi vet at Tordenskjold vokste opp i relativ velstand, men ellers er lite sikkert.⁴¹ Det er derimot sikkert av kong Fredrik 4. sitt Trondheimsbesøk sommeren 1704 spiller en avgjørende rolle i Tordenskjolds liv. I barndomsfortellingene sies det at Tordenskjold rømmer hjemmefra for å bli med kongens følge tilbake til København, noe som underbygges av et brev han selv sender til kongen.⁴² Han bor i en kort periode hos Peder Jespersen, en gammel skolekamerat av faren som jobbet som kongelig skriftefader ved det danske hoffet.⁴³

I 1706 mønstrer han som matros på et dansk slaveskip til St. Thomas,⁴⁴ og han blir tatt opp som sjøkadett ved sjøkadettsakademiet Holmen i 1709.⁴⁵ På vei hjem fra den danske kolonien Trankebar i India våren 1710 får Tordenskjold vite at Danmark har gått inn igjen i krigen mot Sverige, han avmønstrer i København og melder seg til tjeneste ved Holmen.⁴⁶ Året etterpå blir han uteksaminert og utnevnt til nestkommanderende på skipet Postillon,⁴⁷ og samme høst

³⁹ Andersen (2004), s. 9

⁴⁰ Andersen (2004), s. 15

⁴¹ Andersen (2004), s. 10

⁴² Andersen (2004), s. 17-20

⁴³ Andersen (2004), s. 22-23

⁴⁴ Andersen (2004), s. 27

⁴⁵ Andersen (2004), s. 40

⁴⁶ Andersen (2004), s. 45

⁴⁷ Andersen (2004), s. 70

møter han Ulrich Frederik Valdemar Løvendal, som er øverstkommanderende i Norge. Løvendal gir ham kommandoen over det lille skipet Ormen⁴⁸ og året etterpå får Tordenskjold det mye større skipet Løvendals Galei av ham.⁴⁹

I juli 1714 havner Tordenskjold i et sjøslag med et engelsk skip utenfor Lindesnes. Etter en hard kamp går Tordenskjold tom for krutt, og han informerer den engelske kapteinene om dette. I stedet for å kjempe videre skåler Tordenskjold og den engelske kapteinen for hverandre og seiler hver til sitt.⁵⁰ Han blir stilt for krigsrett for å ha satt kongens skip i fare, men blir frikjent og forfremmet i stedet.⁵¹ I april 1715 jakter han ned «superfregatten» Hvide Ørn utenfor Kiel og hindrer svenskene fra å senke skipet ved å true med å ta livet av dem.⁵² Han blir belønnet med Hvide Ørn⁵³ og adlet 24 februar 1716.⁵⁴

1716 er også året Tordenskjold beseirer den svenske transportflåten i Dynekilen 8. juli, noe som tvinger den svenske hæren ut av Norge.⁵⁵ Etter feilslåtte angrep mot Gøteborg og Strømstad i 1717 faller han i unåde hos kongen, men han blir nok en gang stilt for krigsrett og frikjent.⁵⁶ I juli 1719 tar han byen Marstrand i Båhuslen på tre dager⁵⁷ og klarer deretter å ta Karlsten festning like ved byen ved å manipulere den «svage» kommandanten ved festningen. Som straff for dette ble kommandanten senere utsatt for «en af tidens groteske henrettelser».⁵⁸ Tordenskjold ble på sin side forfremmet til viseadmiral.⁵⁹ Etter at krigen er over i 1720, blir Tordenskjold rastløs og bestemmer seg for å reise utenlands.⁶⁰ I Hamburg taper Abraham Lehn d.y., «den rigeste mann i Danmark», en stor sum penger i et kortspill til den svenske obersten Jacob Axel Stael von Holstein.⁶¹ I november kommer Tordenskjold til Hannover. Han møter Stael i et selskap, og de begynner å krangle om hvorvidt Stael hadde svindlet Lehn eller ikke. Det hele ender i håndgemeng, og Tordenskjold banker opp Stael. Tordenskjold blir

⁴⁸ Andersen (2004), s. 73-74

⁴⁹ Andersen (2004), s. 82

⁵⁰ Andersen (2004), s. 133-136

⁵¹ Andersen (2004), s. 138-144

⁵² Andersen (2004), s. 158-159

⁵³ Andersen (2004), s. 160

⁵⁴ Andersen (2004), s. 186

⁵⁵ Andersen (2004), s. 204-212

⁵⁶ Andersen (2004), s. 264

⁵⁷ Andersen (2004), s. 286-288

⁵⁸ Andersen (2004), s. 288-292

⁵⁹ Andersen (2004), s. 294

⁶⁰ Andersen (2004), s. 305

⁶¹ Andersen (2004), s. 306-307

utfordret til en duell.⁶² Under duellen utenfor Gleidingen 12. november 1720 får Tordenskjold et dypt kårdestikk under høyre brystvorte og dør på stedet, bare 30 år gammel.⁶³

Historisk kontekst 1747-1814

Etter at Sverige og Danmark-Norge slutter fred i 1720, går den dansk-norske helstaten inn i en nesten nitti år lang fredsperiode frem til 1807. Dette sammenfaller med en vesentlig befolkningsvekst og konjunkturoppgang.⁶⁴ Mellom 1747 og 1808 blir den dansk-norske helstaten styrt av to konger, og begge har alvorlige personlige problemer. Fredrik 5. tar over tronen i 1746. Han var alkoholiker og døde i 1766 som «et vrak av et menneske».⁶⁵ Fra 1766 til 1808 blir Danmark styrt av sønnen hans, Kristian 7. Kristian var mest sannsynlig schizofren og er mest kjent for at han skal ha dratt rundt i «Københavns verste kvarterer og sviret og sloss både med gatepakk og vektere», samt drevet med selvpining.⁶⁶ Kristian 7. sine psykiske problemer blir utnyttet på det groveste av flere ulike regenter, og i regjeringsperioden hans skjer det ikke mindre enn tre statskupp. Kongens tyske livlege Johann Friedrich Struensee tar makten i 1770, og manipulerer kongen til å skrive under ordrene hans. Han innfører blant annet full trykkefrihet i en kort periode.⁶⁷ Han blir styrtet og henrettet i januar 1772.⁶⁸ Etter dette tar Ove Høegh-Guldberg makten. Regimet hans er preget av innstramming av trykkefriheten.⁶⁹ Det blir også fokusert på nasjonal selvhevdelse, blant annet med at den nye skoleforordningen i 1775 ville integrere patriotismen i skolevesenet i større grad enn før,⁷⁰ og innføringen av innfødsretten i 1776.⁷¹ Guldberg-regimet styrer Danmark frem til 1784, da han blir styrtet under palassrevolusjonen. Kronprins Fredrik fikk deretter den reelle makten.⁷² Dette markerer et brudd med Guldbergs reaksjonære styre, og den norske

⁶² Andersen (2004), s. 310-311

⁶³ Andersen (2004), s. 329-333

⁶⁴ Bagge, S. og Mykland, K. (1996) *Norge i Danskertiden. 1380-1814*, s. 213

⁶⁵ Dyrvik, S. (1988) *Norges Historie. Bind 8. Den lange fredstiden 1720-1784*, s. 14

⁶⁶ Dyrvik (1988), s. 17-20

⁶⁷ Rian, Ø. (2014) *Sensuren i Danmark-Norge. Vilkårene for offentlige ytringer 1536-1814*, s. 179-180

⁶⁸ Dyrvik (1988), s. 25-27

⁶⁹ Rian (2014), s. 180

⁷⁰ Rian (2014), s. 481

⁷¹ Sørensen, Ø. (2001) *Kampen om Norges Sjæl 1770-1905. Norsk idéhistorie, bind 3*, s. 71

⁷² Dyrvik (1988), s. 28

historikeren Øystein Sørensen mener at Danmark-Norge etter 1784 er et opplyst enevelde med store som gav «uttrykk for statens multietniske karakter».⁷³

Under alle disse omveltningene og inkompetente herskerne blir likevel eneveldet holdt frem som en stabil og velfungerende statsform. Dette skyldes til dels den strenge sensurlovgivningen i riket i denne perioden. Unntaket var da Struensee opphevet sensuren i 1770 og 1771 oppsto det hva Øystein Rian kaller en «nærmest lavineartet yringsaktivitet» hvor det ble rettet sterk kritikk mot hele makteliten generelt, og Struensee spesielt.⁷⁴ Samtidig er det et sentralt poeng hos Sørensen at norsk nasjonalisme under eneveldet ikke var separatistisk i noen særlig grad.⁷⁵

I 1807 går Danmark-Norge inn i Napoleonskrigen på Frankrikes side etter det store flåteranet,⁷⁶ og Fredrik 6. tar makten i 1808.⁷⁷ Napoleon taper krigen, og Norge avstås til Sverige ved Kielfreden i januar 1814.⁷⁸ Norge ble styrt av stattholder Christian Frederik, kongens fetter og arving, under Napoleonskrigen. Han nekter å godta Kielfreden.⁷⁹ En norsk riksforsamling bestående av 112 møtes på Eidsvoll 10. april samme år og ferdigstiller en norsk grunnlov 17. mai.⁸⁰ Hovedtrekkene i Grunnloven blir akseptert av Sverige høsten 1814, og Bagge og Mykland mener at opprettelsen av grunnloven og nasjonalforsamlingen i 1814 sannsynligvis medvirket til at Norge fikk en friere stilling i unionen enn det ellers hadde gjort.⁸¹

⁷³ Sørensen (2001), s. 33

⁷⁴ Rian (2014), s. 179-180

⁷⁵ Sørensen (2001), s. 23

⁷⁶ Bagge og Mykland (1996), s. 284

⁷⁷ Mykland, K. (1986) *Norges Historie. Bind 9. Kampen om Norge 1784-1814*, s. 140

⁷⁸ Bagge og Mykland (1996), s. 304

⁷⁹ Sørensen (2001), s. 55

⁸⁰ Bagge og Mykland (1996), s. 310

⁸¹ Bagge og Mykland (1996), s. 314

Tordenskjoldlitteraturen 1747-1814

C. P. Rothe (1724-1784) var en dansk historieforfatter og biograf.⁸² I 1747 gav han ut *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*. Allerede i Tordenskjolds samtid hadde han blitt «besunget af digtere», og etter at han døde ble det laget enda flere sanger og dikt om ham. Det finnes også muntlig overleverte fortellinger om ham, så Tordenskjold er tilsynelatende en del av det dansk-norske kommunikative minnet.⁸³ Rothe var heller ikke den første danske forfatteren som skrev om Tordenskjold. I 1746 skrev historikeren Tycho Hofman⁸⁴ et verk om «minnene» til tre store dansker, blant dem Tordenskjold.⁸⁵ Hofmans verk er skrevet på fransk, kun kom ut et år før Rothes, og delen om Tordenskjold kun er på 12 sider i motsetning til Rothes omstendelige biografi på nærmere 1000 sider. Jeg har derfor valgt å trekke startlinjen for Tordenskjoldlitteraturen ved Rothes bok, siden dette blir brukt som basisfortellingen i så godt som all senere Tordenskjoldlitteratur og var den ubestridte autoriteten på Tordenskjolds liv frem til Olav Bergersens *Viceadmiral Tordenskiold* i 1925. Rothe fortsatte også å ha en stor betydning for Tordenskjoldverk etter 1925.⁸⁶ Det blir derfor nødvendig å behandle Rothe svært utførlig, for å skape en forståelsesramme for den senere litteraturen.

Utgaven jeg bruker er andre opplag fra 1772 fordi jeg ikke har fått tak i første opplag fra 1747. Rothe sier selv at «første Oplag har længe været opgaaet» og derfor trengte «betydelige Forandringer».⁸⁷ Han velger å omskrive Tordenskjoldfortellingen sin i 1772 fordi «en umild Skiebne» plasserte Rothe «afsides bort i Provinserne». Han gjør dette ved å gi verket en «mere passende Klædning» på den ene siden, og ved å ta med kart og bilder som skal illustrere Tordenskjolds «fornemmeste Handlinger» på den andre siden.⁸⁸

⁸² Andersen (2004), s. 337-338

⁸³ Andersen (2004), s. 337

⁸⁴ Andersen, A. *Den Store Danske. Tycho de Hofman*. Hentet 03.05.16 fra http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Historieteori_og_-_videnskab/Historikere,_1900-t./Tycho_de_Hofman

⁸⁵ Hofman, T. (1746) *Memoires du-ci-devant grand-chancelier de Dannemark comte Griffenfeld, de l'amiral-général Adeler, et du vice-amiral Tordenskiold: trois illustres Danois, par leur naissance, leurs actions, leur elevation & leur mort*, s. 76-88

⁸⁶ Andersen (2004), s. 351

⁸⁷ Rothe, C. P. (1772) *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*, upaginert forord

⁸⁸ Rothe (1772), upaginert forord

Basisfortellingen - Casper Peter Rothes Tordenskjold

Rothes hevder at «Intet opliver unge Mænds hierter mere» enn å lese om store gjerninger. Slike vil også oppildne dem til å selv vinne ære i fedrelandets tjeneste. Derfor er det viktig å skrive om fedrelandets «Skokke store Mænd». ⁸⁹ Rothe mener at det må skrives om den store nordiske krigen fra dansk hold siden det allerede eksisterte en omfattende tradisjon for dette i Sverige. Svenskene hadde «med Fliid» unngått å skrive om hendelser som «ei var deres Folk til hæder». Han frykter dermed at man kun vil ha «Svenske kilder at øse af» i fremtiden. ⁹⁰ Her rører Rothe ved to sentrale punkter. For det første sier han at historien er et konstrukt og at det derfor er viktig å skape et nyansert bilde så tidlig som mulig. For det andre hevder han at historien kan brukes som et politisk verktøy. Rothe bygger opp under dette ved å si at hans største ønske er å «grave Tvilling-Rigets store Mænds Ihukommelse op af det Støv, de mulner, og efterhaands forgaae udi». ⁹¹ Allerede her får vi et inntrykk av Rothes fremstilling av Tordenskjold. Han er en av unionens «store Mænd», den manglende litteraturen om ham gjør at han står i fare for å forsvinne fra det kulturelle minnet, og hans personlige bragder skal knyttes uløselig til staten. Rothe rører her ved Jan Assmanns tanke om det kulturelle minnet. Dersom de danske kildene skal bli en del av det kulturelle minnet i fremtiden, må de skrives ned. Dette er særlig nødvendig fordi de svenske forfatterne er for tendensiøse ifølge Rothe. Til tross for fokuset på «Velfortiente Bedrifter» har biografien et klart krønikepreg. Han beskriver derfor også hendelser hvor lite skjer, som begivenhetsløse rekognoseringsoppdrag. Sett i lys av at fortellingen om hele Tordenskjolds svært korte liv beskrives over tre bind på opp mot tusen sider totalt, vil det ikke være nyttig for meg å se inngående på alle hendelsene og trefningene som Rothe beskriver. Jeg skal i stedet fokusere på et begrenset utvalg som også blir sentralt i senere litteratur. Jeg har derfor valgt å strukturere kapittelet inn i tre perioder som jeg synes sammenfaller med den narrative metastrukturen i Rothe. Den første perioden starter med Tordenskjolds fødsel i 1691 og varer til Tordenskjold blir adlet på nyåret 1716. Rothe legger vekt på hvordan Tordenskjold «med en mageløs Hastighed steeg op fra de laveste til de høieste Ærestrin og Embeter i den Stand han var udi». ⁹² Den andre perioden starter med adlingen av Tordenskjold og slutter samtidig som den Store nordiske krig tidlig i

⁸⁹ Rothe (1772), upaginert forord

⁹⁰ Rothe (1772), upaginert forord

⁹¹ Rothe (1772), upaginert forord

⁹² Rothe (1772), 3. bind, s. 288

1720. Det er i denne perioden mange av Tordenskjolds største bragder finner sted. Den siste perioden tar for seg Tordenskjolds siste leveår. Dette er også den delen den senere Tordenskjoldforskningen i all hovedsak har rettet seg mot. Mest har man fokusert på omstendighetene rundt Tordenskjolds død.

1691-1715

Denne bolken dekkes av det første bindet i Rothe. Det første kapittelet består av fortellinger fra Tordenskjold blir født i 1691 til Danmark-Norge går inn i krigen i 1709. De øvrige kapitlene tar for seg de første seks årene han deltar i krigen.

Rothe skriver at Tordenskjold var «over al Maade vild og flygtig» i barndommen. Faren klarte ikke å få «sat ham til Bogen», delvis fordi Tordenskjold ikke hadde lyst og delvis fordi det å «sidde stille, eller være rolig, var ham en umuelig Ting». Siden han var så «særdeles vild, flygtig og krigerisk» havnet han ofte i «Allarm, Slagsmaal, eller et frisk Klammerie».⁹³ Rothe underbygger denne påstanden ved å redegjøre for «hvorledes han tænkte i sit Alders 12te Aar». Under et gruppeslagsmål hadde en annen gutt slått Tordenskjold flere ganger, og brukt «grove Skiildsord» mot ham. Den andre gutten hadde flere venner og «var baade større og stærkere» enn Tordenskjold, og hadde vunnet slagsmålet ved at han hadde dratt i håret. Tordenskjold valgte å klippe av seg håret slik at dette ikke skulle skje igjen. Deretter tok han med seg «sit sædvanlige Gevæhr» og banket gutten «Skindet retskaffends fuld». Faren hans var svært misfornøyd med Tordenskjolds «glatskaarne indsmurte Hoved», men skjønnte «af mange lige Historier» at hverken kjeft eller juling hadde noen effekt. Han visste derimot at Tordenskjold hadde et «høit Mod, var ærekier, og at en særdeles Kiekhed skinnede frem i alle hans Foretagender»⁹⁴ og bestemte seg derfor for å tvinge ham i lære hos den lokale skredderen. Skredderen var en «dygtig barsk og haandfast Mand» som han trodde kunne få skikk på den uregjerlige gutten. Skredderen fikk beskjed om å tukte Tordenskjold selv ved de «allerringeste Forseelser». Etter et par dager fikk derimot Tordenskjold en lys idé. Mens han og skredderen er på vei til en kunde laget han en «haard Snebold» og kastet den på skredderen. Deretter springer han umiddelbart bort til en tilfeldig forbipasserende gutt og gav

⁹³ Rothe (1772), 1. bind, s. 3

⁹⁴ Rothe (1772), 1. bind, s. 4

ham juling mens han latet som om det var denne gutten som hadde kastet snøballene.⁹⁵ Kort tid etterpå rømte han fra skredderen og hjem til familien. Tordenskjold «lovede god Bedring» og fikk derfor bli hjemme.

I barndomsfortellingene om Tordenskjold bruker Rothe en narrativ diskurs med særlig vekt på psykologisk tolkning, for å vise at Tordenskjold hadde de samme instinktene og karaktertrekkene som gjorde ham til en krigshelt allerede som liten. Han frykter ikke sterkere og mer tallrike fiender, og kompenserer allerede i ung alder for strategiske mangler med taktisk kløkt. Han viser også at han er snartenkt og løsningsorientert. Dette er en sentral del av plottet i Rothe. Tordenskjold var ikke egnet til å leve i det sivile samfunn. Rothe kaller Tordenskjold «et Krigsblus» som «skulde brænde» så lenge Danmark trengte ham, og etter «fuldført Gierning ei mere være til».⁹⁶ Barndomsfortellingene har dessuten den samme voldsapologismen som de senere fortellingene. Fortellingen om at han skal ha kastet en snøball på skredderen og så banket en uskyldig forbipasserende gutt vinkles som en kløktig og slu manøver. Når Tordenskjold er voksen kalles store ødeleggelser et «lystig Syn» for ham,⁹⁷ og det at Tordenskjold «spillet et artig Puds» på et svensk skip er en eufemisme for at han bomber og border det.⁹⁸

Selv når han har blitt tatt inn i varmen igjen av faren, klarer ikke Tordenskjold å holde seg i skinnen lenge. I 1704 kommer Fredrik 4. til Trondheim, og Tordenskjold sniker seg med følget hans da de skulle reise tilbake til Danmark. Fordi han var «munter og behagelig» hadde han en god reise, men da han kom til København ble han stående på bar bakke uten hverken penger eller venner.⁹⁹ Den kongelige skriftefaderen Peder Jespersen, som også var norsk, tar omsider hånd om Tordenskjold og ansetter ham som «en liden Tiener». Han blir i denne stillingen i et halvt år, men blir på Jespersens anbefaling «indtegnet som Lærling ved Holmen» i 1705. I 1706 mønstrer han som matros på et slaveskip som fraktet slaver til «de Danske plantager» på St. Thomas. Han kommer hjem fra denne turen og reiser straks til India i 1707. På begge turene får han gode skussmål «af sine Foresatte».¹⁰⁰ Han reiser nok en gang til India i 1709, og får på veien hjem beskjed om at Danmark hadde erklært krig mot Sverige. Tordenskjold forlater skipet i Bergen, krysser fjellet, og melder seg til tjeneste hos general

⁹⁵ Rothe (1772), 1. bind, s. 5

⁹⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 280

⁹⁷ Rothe (1772), 1. bind, s. 210

⁹⁸ Rothe (1772), 1. bind, s. 258

⁹⁹ Rothe (1772), 1. bind, s. 6

¹⁰⁰ Rothe (1772), 1. bind, s. 7

Løvendal i Christiania. Tordenskjold visste «fra første Øieblik at sette sig i et got Omdømme» gjennom «sin Tale og Løfter, der var fulde av Mod og brændende Nidkierhed».¹⁰¹ Løvendal lar seg imponere og gir ham det vesle skipet Ormen.¹⁰²

Tordenskjold skal ifølge Rothe ha sagt at han ikke ønsket å tjene under noen andre fordi han mente det ville bli vanskelig å «vise sig» dersom han var underordnet en annen person som også gjerne ville ta æren for «hvad vigtigt eller nyttigt der til Hans Majestets Tieneste kan vorde utrettet». Han viser tidlig i karrieren en evne til å innnynde seg hos folk gjennom sin muntre og behagelige væremåte. Kombinert med gode taleevner gjør dette at han får kommandoen over et eget skip uten å ha noen tidligere erfaring som sjøsoldat. Løvendal lovet ham at dersom han var «aarvaagen og tapper» skulle han gi ham et mye større skip som Løvendal selv skulle betale for.¹⁰³ Skipet, Løvendals Galei, får han kommandoen over i slutten av april 1712.¹⁰⁴

I slutten av september 1712 prøver Tordenskjold å ta to store svenske skip med Løvendals Galei. Dessverre fikk svenskene forsterkninger før Tordenskjold, og han måtte derfor gi opp «sit tapre Forset» og trekke seg tilbake.¹⁰⁵ Rothe nevner at man har spekulert i hvorvidt Tordenskjold ville klart å beseire de svenske skipene dersom han «ei havde været saa hidsig».¹⁰⁶ Rothe mener likevel at dersom Tordenskjolds forsterkninger hadde kommet tidnok, ville det «været en umelig Sag for Fienden at undgaae hannem». Skylden skyves dermed over på noen andre, og Rothe hevder at Tordenskjold bør æres for denne hendelsen selv om han ikke seiret. Hans overordnede ble også «fuldkommen fornøiet» og lovet Tordenskjold å fortelle kongen om hans «tro Tieneste».¹⁰⁷ Slik får Rothe frem at det viktigste for å stige i anseelse i den danske marinen i denne perioden var å vise sterke personlige egenskaper. Dette passer med hvordan Rothe også ellers vektlegger Tordenskjolds lynkarriere og sosiale mobilitet. Han gir dermed leserne inntrykk av at eneveldet er et meritokrati der dyktige personer kan stige fort i gradene.

25. mars 1714 går Tordenskjold i land i Skåne som en del av et rekognoseringsoppdrag. Siden han ikke forventet at «andre end gamle Kierringer og udlevede Mandfolk» skulle være der¹⁰⁸

¹⁰¹ Rothe (1772), 1. bind, s. 8

¹⁰² Rothe (1772), 1. bind, s. 9

¹⁰³ Rothe (1772), 1. bind, s. 11

¹⁰⁴ Rothe (1772), 1. bind, s. 17

¹⁰⁵ Rothe (1772), 1. bind, s. 50

¹⁰⁶ Rothe (1772), 1. bind, s. 51

¹⁰⁷ Rothe (1772), 1. bind, s. 52

¹⁰⁸ Rothe (1772), 1. bind, s. 98

tok han bare et par matroser med seg. Noen svenske dragoner, altså kavalerisoldater, hadde gjemt seg lenger inne på land og lurte danskene inn i et bakhold. Matrosene får panikk og flykter til tross for at Tordenskjold beordret dem til å «staae, og hielpe ham at forsvare sig». Tordenskjold må derfor også rømme, men klarte ikke å nå vannet før han blir avskåret av de tre raskeste dragonene. Tordenskjold innser til «sit Sinds Forbittrelse» at han her risikerte å bli tatt til fange foran mennene sine. Han bestemmer seg derfor for å late som om han skal overgi seg.¹⁰⁹ Da en av dragonene prøver å avvæpne ham hugger Tordenskjold ham «så glubsk over Næven, at samme dinglede ved ham» og hopper i sjøen. Han klarer å komme seg unna ved å svømme ut til matrosene, selv om vannet i mars måned var kaldt.¹¹⁰ Vel tilbake på skipet straffet han de feige matrosene ved å binde dem til masten. Rothe berømmer Tordenskjolds snarrådighet, og sier at «Naar Forstand og Mod samle sig, gjøres meget af det muelig, som ellers synes umuelig».¹¹¹ Også her vektlegger han Tordenskjolds personlige egenskaper tungt.

En interessant konsekvens av Rothes utførlige biografiske skrivemåte er hans forsøk på å rasjonalisere Tordenskjolds mer omstridte handlinger, slik som situasjonen som fikk ham stevnet for krigsrett for første gang. 26. juli 1714 havner Tordenskjold i et sjøslag mot en engelsk fregatt under svensk kommando utenfor Lindesnes.¹¹² Slaget er langt og hardt, men Tordenskjold «fornemmer Folkets Mod»¹¹³ og klarer å holde kampånden oppe blant besetningen. Dette gjør han blant annet ved å dele ut brennevin til mannskapet.¹¹⁴ Til slutt går Tordenskjold tom for krutt. Han roper derfor til engelskmennene og spør om de har noe krutt til overs, slik at de kan fortsette å kjempe. Han får til svar at engelskmennene ikke hadde ammunisjon å gi bort. Partene slutter fred, den engelske kapteinen og Tordenskjold skåler for hverandre, og de seiler hver sin vei.¹¹⁵

Rothe berømmer Tordenskjolds tapperhet, men «onde Fortolkeres Forklaring» påvirket kongens dømmekraft og gjorde slik at han ble stilt for krigsrett.¹¹⁶ Krigsretten konkluderte imidlertid med at Tordenskjold «havde holdt sig som en tapper Søemand burde og tilkom, havde staaet paa sin Konges Ære, og ellers forholt sig som en rettskaffens Officeer», og han blir derfor forfremmet «til virkelig Kapitain i Sjø-Etaten» av kongen 28. desember 1714.

¹⁰⁹ Rothe (1772), 1. bind, s. 99

¹¹⁰ Rothe (1772), 1. bind, s. 100

¹¹¹ Rothe (1772), 1. bind, s. 101

¹¹² Rothe (1772), 1. bind, s. 110

¹¹³ Rothe (1772), 1. bind, s. 112

¹¹⁴ Rothe (1772), 1. bind, s. 114

¹¹⁵ Rothe (1772), 1. bind, s. 117

¹¹⁶ Rothe (1772), 1. bind, s. 118

Rothe bemerker at Tordenskjold ble forfremmet før 9 eldre offiserer av samme rang fordi han viste «saavel Mod som Forstand».¹¹⁷

Nok en gang vektlegger Rothe hvordan Tordenskjolds uortodokse fremferd ikke får negative konsekvenser, fordi han utviser positive personlige egenskaper. Dessuten introduseres her plottet om at Tordenskjold hadde en rekke «misundere» ved det danske hoffet. Dette blir senere sentralt både hos Rothe og i senere fortellinger som bygger på Rothe.

Sent i april 1715 blir Tordenskjold sendt ut for å speide etter restene av den svenske flåten etter et stort slag mot svenskene ved Femeren utenfor Kiel.¹¹⁸ Under dette rekognoseringsoppdraget jager han en svensk flotilje under kommando av flaggskipet «Hvide Ørn». De svenske mannskapene prøver å senke sine egne skip, men Tordenskjold avverger dette ved å sende en av sine underoffiserer til svenskene med beskjed om at dersom svenskene ødela skipene skulle ingen svensk mann spares.

Svenskene kapitulere, og den svenske schoutbynachten (en tittel som tilsvarer en moderne kontreadmiral) blir bragt om bord på Løvendals Galei.¹¹⁹ Tordenskjold ville selv overbringe schoutbynachten til Gabel, og siden han «vidste at leve» var han svært gjestfri mot fangen før han sendte ham videre.¹²⁰ Kongen verdsatte Tordenskjolds mot og hurtighet, så kongens «velyndede Kapitain» fikk det tidligere svenske flaggskipet «Hvide Ørn» som belønning. Hvide Ørn var både større og bedre enn Løvendals Galei.¹²¹ I denne fortellingen fokuserer altså Rothe nok en gang vel så mye på Tordenskjolds personlige egenskaper som på hans faktiske bedrifter. Til tross for at Tordenskjold hadde bidratt til å oppbringe både en svensk schoutbynacht og mange svenske skip, legger Rothe sterkest vekt på at han blir belønnet i kraft av sine personlige egenskaper, og at det er disse egenskapene som hjelper ham med å vinne kongens gunst.

I november 1715 kommer Karl 12. til Stralsund helt øst i Tyskland etter en flerårig eksil i Tyrkia etter det svenske nederlaget ved Poltava i 1709. Stralsund var allerede under beleiring fra danske og prøyssiske soldater.¹²² Første desember ble det skutt hull på Stralsunds murer, og nederlaget var derfor et faktum. Karl 12. hadde selv aktivt bidratt i forsvaret av byen, men blir overtalt av det svenske styret i Stralsund til å evakuere byen i en båt. Han måtte dermed

¹¹⁷ Rothe (1772), 1. bind, s. 181

¹¹⁸ Rothe (1772), 1. bind, s. 215

¹¹⁹ Rothe (1772), 1. bind, s. 216-219

¹²⁰ Rothe (1772), 1. bind, s. 220

¹²¹ Rothe (1772), 1. bind, s. 239-240

¹²² Rothe (1772), 1. bind, s. 312

bryte løftet sitt om å «forsvare Byen til den sidste Mand». ¹²³ Tordenskjold fikk ordre om å innta en posisjon litt øst for Stralsund sammen med flere andre «bevæpnede Baade», men kun Tordenskjold dukket opp i tide. Rothe mener at dersom de andre skipene hadde fulgt ordre «havde den Svenske Konge aldrig kundet undgaae» å bli tatt av Tordenskjold. ¹²⁴ Også her berømmes Tordenskjold for noe han ikke klarte å gjennomføre. Som med de to svenske skipene i 1712 og dragonene i Skåne i 1714, begrunnes også dette med at noen andre ikke gjorde jobben sin skikkelig. Dette er et gjennomgående fenomen både hos Rothe og i verk som bygger på ham. Siden Tordenskjold fremstilles som en fryktløs og modig kriger med et glimrende taktisk sinn, passer nederlagene og rettene hans dårlig inn i seiersnarrativet om ham. Det er derfor alltid noen andres feil når Tordenskjold ikke lykkes.

1716-1719

1716 er året der flere av høydepunktene i Tordenskjolds liv finner sted. Fredrik 4. «vidste at skønne paa Fortienester samt personlig gode Egenskaber» og hadde derfor «fattet en særdeles Naade» for Tordenskjold. Kongen bestemte seg derfor for å adle ham. ¹²⁵ 8. juli samme år fant slaget ved Dynekilen sted. Rothe renvasker Tordenskjold fra påstanden om at han «uden Ordre opholt sig uden for Dynekilen», ¹²⁶ og han forsøker også å vise at ordrene kunne tolkes slik at Tordenskjold var ved sin fulle rett da han angrep den svenske flåten selv om han ikke spesifikt hadde fått beskjed om dette. ¹²⁷ Tordenskjold skal ha vært på vei til viseadmiral Gabel med skipene sine da han får vite at den svenske transportflåten ligger i Dynekilen. Tordenskjold får en «brændende Lyst» til å benytte seg av «Lykken og Leiligheden» og blir enig med sine underordnede om å dra til Dynekilen for å overfalle den svenske flåten. ¹²⁸ Tordenskjold «seilede selv foran med Hvide Ørnen» inn til Dynekilen. ¹²⁹ I følge Rothe oppmuntret Tordenskjold troppene sine til å følge hans eksempel ved å kjempe tappert. ¹³⁰ Selve slaget varte i timevis, og beskrives inngående av Rothe. Etter omtrent seks og en halv

¹²³ Rothe (1772), 1. bind, s. 315

¹²⁴ Rothe (1772), 1. bind, s. 317

¹²⁵ Rothe (1772), 2. bind, s. 3

¹²⁶ Rothe (1772), 2. bind, s. 35

¹²⁷ Rothe (1772), 2. bind, s. 36

¹²⁸ Rothe (1772), 2. bind, s. 43

¹²⁹ Rothe (1772), 2. bind, s. 44

¹³⁰ Rothe (1772), 2. bind, s. 45

times harde kamper var Tordenskjold «Mester over hele Havnen».¹³¹ Flere svenske soldater «havde posteret sig bag Biergene og Skovene», og kampene fortsatte på land frem til klokken 10 på kvelden. Tordenskjold berget dermed Norge fra sin sikre undergang. Seieren ved Dynekilen var viktig fordi svenskene ikke fikk beholde «saameget som en Jolle» av den store transportflåten sin, og Rothe kaller denne seieren «et uophørligt Æreminde» for Tordenskjold.¹³² Han berømmer også Tordenskjolds «mange brave Danske Sjø-Officerer» som hjalp ham med den totale seieren mot den svenske flåten.¹³³ Rothe påstår også at da Karl 12. fikk høre at «den Danske Tordenskiold» hadde vunnet ved Dynekilen, flyktet han så fort som mulig ut av Norge.¹³⁴

Etter at Tordenskjold hadde forlatt Dynekilen med de kaprede skipene sine gjorde han det til en prioritet at de skadede ble tatt best mulig hånd om og «indhentede dernest Kundskab hvad Mandskab han havde mistet i Slaget».¹³⁵ Han skal også ha delt ut vesentlige pengesummer «blant den gemene Mand, der i Slaget var bleven qvæstet». Rothe hevder at dette var en slu og gjennomtenkt taktisk manøver som «lindrede ei alene Smerten paa dennem der havde mistet Arme og Been», men også gagnet ham selv ved at han fremsto som en stor velgjører selv om «Kongens Kasse» dekket utgiftene hans.¹³⁶ Rothe påstår videre at seieren ved Dynekilen vil «blive Tordenskjold til Berømmelse saae lenge Verden staaer».¹³⁷ Den fikk også en mer håndfast konsekvens for Tordenskjold ved at kongen forfremmet ham etter en «meget naadig» mottagelse i København. Nok en gang påpeker Rothe hvor raskt Tordenskjold ble forfremmet, siden han «kun havde været Kapitain i 19 Maaneder». Han ble også «viist megen Kongelig Naade og Yndest» generelt.¹³⁸ Selv om Tordenskjold hadde brutt ordrene sine og dermed gjort det motsatte av det han skulle, får han allikevel uforbeholden påskjønnning for dette.

Etter Dynekilen lider Tordenskjold flere nederlag, ved Gøteborg 14. mai 1717 og Strømstad 19. juli 1717. Rothes fremstilling av disse hendelsene er svært apologetisk til fordel for Tordenskjold. Også her vektlegges det at nederlagene hans skyldes faktorer han ikke kunne

¹³¹ Rothe (1772), 2. bind, s. 49

¹³² Rothe (1772), 2. bind, s. 50

¹³³ Rothe (1772), 2. bind, s. 51

¹³⁴ Rothe (1772), 2. bind, s. 63

¹³⁵ Rothe (1772), 2. bind, s. 64

¹³⁶ Rothe (1772), 2. bind, s. 66

¹³⁷ Rothe (1772), 2. bind, s. 71

¹³⁸ Rothe (1772), 2. bind, s. 82

gjøre noe med. Dessuten påpeker Rothe at Tordenskjold, til tross for at han tapte, skal ha påført svenskene større materielle tap enn han selv.¹³⁹

I 1718 angriper svenskene Norge nok en gang, og Karl 12. dør under beleiringen av Halden 11. desember. Tordenskjold får først høre om dette syv dager senere.¹⁴⁰ Han skjønner straks at den første som forteller kongen om dette kunne vente seg «en anseelig Belønning»¹⁴¹ og skynder seg til København. Han kommer frem på kvelden 28. desember. Kongen satt da fremdeles ved bordet da Tordenskjold gav ham nyhetene.¹⁴² Rothe sier at befolkningen i København så på Tordenskjold som en engel som «havde tilbragt dem denne gode Tiende», og de svermet om ham slik at de kunne «blive forvisset om denne store Nyheds Rigtighed». Kongen satte også pris på dette, og Tordenskjold ble forfremmet til schoutbynacht 31. desember 1718.¹⁴³

I juli 1719 angrep Tordenskjold byen Marstrand i Båhuslen. For å «speide saavel Byen, som Skibene» kledde Tordenskjold seg ut som en fisker, en forklledning som fungerte fordi han «talte Svensk ligesaa got, som han kunde være indfødt» og derfor kunne vandre uaktet rundt i byen. For å ha et påskudd for å gjøre dette tok han med seg «en Kurv med ferske Fisk», men satte prisen så høyt at ingen ville betale for dem.¹⁴⁴ Etter mye planlegging og flere dager med harde kamper gikk Tordenskjold i land i Marstrand søndag 23. juli. Dette skjedde under kraftig beskytning fra Karlsten festning, som lå like ved byen.¹⁴⁵ Han skal ifølge Rothe ha kontaktet besetningen ved festningen om de kunne inngå en midlertidig våpenhvile slik at Tordenskjold kunne evakuere de sivile i Marstrand. Svenskene svarte at de «agtede at forsvare sig og opfylde deres Pligter» og derfor ville fortsette å skyte.¹⁴⁶ Tordenskjold måtte derfor innta en by som var full av sivilister.

Festningen kunne «ruinere hele Byen», alle skipene i havnen og ikke minst alle menneskene der uten større problemer. Derfor ble Tordenskjold bekymret over at festningen «bestandig lod skyde need paa Byen». Han hadde kun «en haandfull Mandskab» til disposisjon og kunne derfor ikke storme byen.¹⁴⁷ Han forhørte noen svenske fanger og fikk vite at brorparten av

¹³⁹ Rothe (1772), 2. bind, s. 275

¹⁴⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 59

¹⁴¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 60

¹⁴² Rothe (1772), 3. bind, s. 62

¹⁴³ Rothe (1772), 3. bind, s. 63-67

¹⁴⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 123

¹⁴⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 140

¹⁴⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 139

¹⁴⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 147

besetningen ved Karlsten besto av tyske leiesoldater. Tordenskjold sendte en spion til festningen, og han overhørte at de tyske soldatene var svært misfornøyde med hvordan de ble behandlet og derfor truet med å gjøre mytterier.¹⁴⁸ Tordenskjold skjønnte at den uopphørlige skytingen fra festningen hadde til hensikt å jage ham ut av byen «ved at skyde samme i Brand» før festningen gikk tom for forsyninger. Han skrev derfor tyske brev som han sendte til festningen, hvor han lovte den som forhindret den svenske kommandanten fra å sette fyr på byen en stor belønning.¹⁴⁹ Samme natten eksporterte Tordenskjold «den store Mængde af Korn, Gryn, Malt, Smør, Kiød, Flesk, Erter og Tobak, som fandtes i Byen» slik at den ikke skulle bli ødelagt av bombardementet.¹⁵⁰ Tordenskjold fortsetter å beskytte festningen. Den ene bomben landet rett ved kommandantens hus, slik at kommandantens familie også begynte å presse ham til å overgi seg. Samtidig hjalp Tordenskjold «det forførsne Borgerskab» i Marstrand med å evakuere.¹⁵¹ Kvinnene i byen «udøste mange Velsignelser over Tordenskiold, da de derimod forbandede Kommandanten».¹⁵²

Tordenskjold kom i kontakt med en enke i byen, som var «baade temmelig skjønn og meget tekkelig». Kommandanten ved festningen hadde hatt et forhold til denne enken i flere år, og pleide å «besøge hende». Tordenskjold bestemte seg for å bruke henne til å erobre festningen, og forsøkte derfor å bli gode venner med henne. Tordenskjold klarte å «vinde hende», og overbeviste henne om at han uten problemer kunne tatt Karlsten, men at han bekymret seg så mye over de «uskyldige Menneskers Velfærd» at han helst ikke ville angripe. Han lovte henne «en anseelig Belønning af Kongen i Danmark» dersom hun klarte å overtale den svenske kommandanten til å kapitulere. Tordenskjold diktet også opp en fortelling om at 20 000 danske soldater var på vei, og at når de kom til Marstrand hadde han ordre om å storme festningen.¹⁵³

Den svenske kommandanten gav seg ikke, men «hans Mod blev vaklende» da han mottok en personlig invitasjon til å inispisere de danske troppene i Marstrand.¹⁵⁴ Svenskene sendte ned en offiser, og Tordenskjold tok «meget venlig imod ham» blant annet ved å skjenke ham full. Tordenskjold skal deretter ha beordret at alt mannskapet hans skulle stilles opp i byen. For å skape et inntrykk av at de 200-300 mennene Tordenskjold hadde der var en overveldende

¹⁴⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 153

¹⁴⁹ Rothe (1772), 3. bind, s. 154

¹⁵⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 155

¹⁵¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 156

¹⁵² Rothe (1772), 3. bind, s. 157

¹⁵³ Rothe (1772), 3. bind, s. 159-160

¹⁵⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 161-163

styrke, fikk ham dem til å løpe fra gate til gate slik at den svenske offiseren skulle tro at de var langt flere. Offiseren antok at den danske styrken utgjorde minst tusen mann, og at det var enda flere soldater om bord på skipene.¹⁵⁵ Denne manøveren har i ettertiden blitt kalt for Tordenskjolds soldater. Rapporten om den store danske styrken vekket uro blant svenskene. Natt til 26. juli satte Tordenskjold kronen på verket ved å bombardere festningen hele natten for «at vise en sand Alvorlighed». Kommandanten valgte omsider å kapitulere, og Rothe spekulerer om hvorvidt hans «Godhed for Enken havde blødgjort ham» eller ikke.¹⁵⁶

Tordenskjold var svært fornøyd med kapitulasjonen, og viste derfor nåde ovenfor Marstrands borgere ved å gi alle «mulige Fordele» til svenskene.¹⁵⁷ Rothe slår fast at det «er øiensynlig» at kapitulasjonsvilkårene var fordelaktige for svenskene, men at kapitulasjonen ble sluttet «mere af Frygt, end af nogen Nød». De svenske styrkene forlater ikke festningen til den avtalte tiden, og i stedet for å vente dro Tordenskjold opp til festningen med 100 mann.¹⁵⁸ Han stilte seg utenfor kommandantens hus og ropte «Hvad Dievelen nøler I efter!». Kommandanten ble skremt og beordret soldatene sine til å evakuere på sekundet. Rothe sier at Tordenskjold selv jaget dem ut av festningen «med kaarden i Haanden».¹⁵⁹ Det var «nesten alene ved Schoutbynacht Tordenskiolds uforlignelige Mod, Fliid og Snildhed» at Karlsten festning ble tatt av den danske hæren.¹⁶⁰ Tordenskjold tilbydde den svenske kommandanten «en anseelig Pension» til både ham og hans barn i Danmark. Kommandanten takker nei fordi han mener at han ikke sto i fare for store represalier i Sverige. Rothe bemerker seg likevel at han ble dømt til døden og halshugget i Stockholm året etterpå.¹⁶¹ Ved Marstrand vektlegger Rothe Tordenskjolds også personlige egenskaper, men bakteppet er hans evner som en sluttaktiker.

17. august kom Fredrik 4. til Marstrand og forfremmet Tordenskjold til viseadmiral på stedet. Kongen ba Gabel om å «levere sig det med Diamanter sterk besatte Kongel. Portrait, som hang paa hans Bryst» og gav det til Tordenskjold.¹⁶² Rothe hevder at kongen ikke hadde med seg et slikt, der og da, men at Gabel fikk et nytt et som var «ulige rigere besat» senere. Resultatet ble at alle «vare hiertelig fornøide og glade».¹⁶³ Rothe skriver senere at kongen var

¹⁵⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 164

¹⁵⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 165

¹⁵⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 166

¹⁵⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 172

¹⁵⁹ Rothe (1772), 3. bind, s. 173

¹⁶⁰ Rothe (1773), 3. bind, s. 174

¹⁶¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 176

¹⁶² Rothe (1772), 3. bind, s. 206

¹⁶³ Rothe (1772), 3. bind, s. 207

«sparsom over, at give sit Brystbillede til at bæres af nogen», og derfor kun delte ut fire av dem i hele sitt liv.¹⁶⁴ Kongen gav også Tordenskjolds bror «Et got Præstekald, som var ledig i Norge», og enken «fik en aarlig Pension».¹⁶⁵ Erobringen av Marstrand fikk med andre ord et lykkelig utfall for alle andre enn den svenske kommandanten.

1720

Rothe skriver at selv om freden omsider ble oppnådd i 1720, endte «den kiekke Tordenskiold» også livet sitt «paa en lumpen Maade» samme år.¹⁶⁶ Etter krigens ende prøvde den sosiale eliten i Danmark å vinne «Tordenskjolds Venskab og Omgang», så han brukte mesteparten av fritiden sin på «Fornøielser» og «Selskaber i de fornemmeste huse». Han var også svært populær hos den øvrige befolkningen, som hyllet ham «som deres Afgud».¹⁶⁷ Freden kjedet imidlertid Tordenskjold, og han begynte å planlegge en utenlandsreise. Rothe nevner i denne forbindelse fire mulige årsaker til dette. For det første tilbydde en engelsk ambassadør Tordenskjold en stilling «til Tieneste i Engeland». For det andre nevnes et «Giftermaal [...] med et meget riig fornem Fruentimmer i Londen».¹⁶⁸ Tordenskjold skal også ha hatt «en besynderlig Attraae, at ville se fremmede Lande»¹⁶⁹, en «Arvesyge de fleste Nordiske Folk plages af». Dessuten ville han møte «sin store Velyndere, og største Ophav til ald hans Lykke», nemlig Løvendal. Han var på den tiden i Dresden i Tyskland.¹⁷⁰ Kongen ville ikke gi slipp på Tordenskjold¹⁷¹ fordi han fryktet at Tordenskjolds «megen Levenhed» skulle få ham i trøbbel. Tordenskjolds «beste Venner» forsøkte også å overtale Tordenskjold til å bli i Danmark, men «Hindringerne der lagdes ham i Veien, forøgede kun hans Lyst til at reise». Kongen gav omsider etter, og Rothe omtaler dette som «den sidste Naades-Bevisning, han uhældig mottog af Monarken».¹⁷²

¹⁶⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 252

¹⁶⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 208

¹⁶⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 252

¹⁶⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 253

¹⁶⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 254

¹⁶⁹ Rothe (1772), 3. bind, s. 257

¹⁷⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 258

¹⁷¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 256

¹⁷² Rothe (1772), 3. bind, s. 257

Tordenskjold bestemmer seg for å reise til Tyskland før han drar til England. 7. september 1720 forlater Tordenskjold København. Han tilbringer noen dager i Augustenborg i Danmark, og her «hendte en besynderlig Sag med Tordenskiold».¹⁷³ Han hadde et mareritt om at han slåss med en stor giftig slange, og ble bitt «under den høire arm». Han ble rådet til å ikke reise til utlandet fordi denne drømmen måtte bety at «noget ondt maatte forestaae». Han skal selv også ha vurdert å snu. Dagen etter falt Tordenskjold og hesten hans av en bro mens de jaktet, og hesten døde på stedet. Også dette ble oppfattet som et jærtegn.¹⁷⁴ Han reiste likevel videre til Hamburg, hvor han ble i fem uker. Han hadde med seg den danske rikmannssønnen Abraham Lehn på reisen, fordi faren hans «meget ønskede, Sønnen maatte see Verden under saa navnkundig en Mands Andførsel». Mens de var i Hamburg fortalte noen Lehn om at det var en slange med «7 Hoveder med Kroner paa» i byen. Slangens eier var den svenske obersten Stael. Han var en spiller, og lurte Lehn til å spille bort store summer.¹⁷⁵

I november reiste Tordenskjold videre til Hannover for å møte den engelske kongen der før han reiste tilbake til England. Kongen av England snakket lenge med Tordenskjold, og hyllet «adskillige af Vice-Admiralens Seier-vindinger». Deretter inviterte han Tordenskjold på middag flere dager på rad. Rothe beskriver dette som «Slutningen af alt det glædelige, der forefalt i Tordenskiolds Levnet». Etter dette «laver Skiebnen et skummel Optrin i vores Heldtes Levnet», og Rothe kaller resten av livet hans for «et bedrøvende Sørge spil».¹⁷⁶ Fortellingene om omstendighetene rundt Tordenskjolds død er avvikende og forskjellige, så Rothe velger å ta utgangspunkt i Tordenskjolds kammertjener Christian Kolds øyenvitnebeskrivelse fordi han anser den for å være «det paalideligste Vidnesbyrd».¹⁷⁷

Etter at den engelske kongen har reist fra Hannover går Tordenskjold i et selskap hvor blant annet oberst Stael deltok. Stael sa at han hadde sett Tordenskjold i Hamburg, men Tordenskjold visste ikke hvem han var. Etter hvert begynte gjestene å diskutere hvordan den engelske kongen nylig hadde arrestert noen spillere for «falsk Spils Skyld».¹⁷⁸ Tordenskjold «kogte» fortsatt fordi at Lehn hadde blitt svindlet, og roste kongens handlekraft. Tordenskjold spurte Stael om han hadde hørt om denne syvhodede slangen. Deretter undret han seg høylytt over at svindlere fikk gå løst, og sa at de aller helst burde blitt jaget ut av landet «med Tusinde

¹⁷³ Rothe (1772), 3. bind, s. 259

¹⁷⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 260

¹⁷⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 261

¹⁷⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 262

¹⁷⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 263

¹⁷⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 264

Stokkeprygl». Stael spurte om Tordenskjold beskyldte ham for å være en svindler, og Tordenskjold sa at Stael «kunde tage hans Ord op i hvad Mening han vilde».¹⁷⁹ Etter litt munnhuggeri «bliver Tordenskiold saa hidsig» at han nesten gikk til angrep på Stael med stokken sin. De endte opp utenfor, og Stael beskyldte Tordenskjold for å prate «som en gemeen Matros». Dette «opirrede» Tordenskjold, og han gav Stael «en heel Deel Stokkeprygl».¹⁸⁰ Stael slapp ikke inn igjen i selskapet fordi han var «saa blodig og derhos ganske tilsølet». Han måtte derfor gå hjem. Tordenskjold bestilte hester slik at han kunne reise videre til Berlin.¹⁸¹

Dagen etterpå blir han utfordret til duell av Stael. Tordenskjold avslo, men ble invitert på et selskap av noen venner av Stael som overtalte ham til å akseptere duellen. Tordenskjold foreslo en pistolduell, men ble «til sin store Ulykke» overtalt til «en liden Proforma-Fegting» i stedet. Tordenskjold blir nektet å bruke en ordentlig duelleringskårde og dør etter kort tid etter et banesår i høyre armhule.¹⁸² Rothe synes det er sørgelig at den «berømmelige Heldtes Ende» skulle skje på denne måten.¹⁸³ Tordenskjold «steeg, og falt som en Raqvæt», og Rothe merker seg at han døde rett etter at freden ble sluttet. Han sier at Tordenskjold «som et Krigsblus alene skulde brænde, saalenge han giordes nødig, men efter fuldført Gierning ei mere være til».¹⁸⁴

Fredrik 4. skal ha sendt en kurer for å beordre Tordenskjold tilbake til Danmark med en gang han hørte om konflikten med Stael. Kureren nådde aldri frem i tide.¹⁸⁵ Det er ingen tvil om at Tordenskjold hadde kongens «Yndest og Tillid i en høi Grad»¹⁸⁶, og Rothe beskriver dette forholdet gjentatte ganger. For eksempel viser han til et tilfelle hvor Grev Callenberg, som ikke var «Tordenskiolds Ven» tidligere hadde «sværtede» Tordenskjold hos kongen.¹⁸⁷ Ved en senere anledning hadde Tordenskjold fått ordre om å om å reise til Norge for å slå seg sammen med resten av flåten. Tordenskjold spurte i stedet kongen om han kunne rekommanderes til Callenberg slik at han ikke kunne sverte Tordenskjold mens han var borte. Kongen smilte og svarte at «Vi skal nok forsvare Eder!».¹⁸⁸

¹⁷⁹ Rothe (1772), 3. bind, s. 265

¹⁸⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 266

¹⁸¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 267

¹⁸² Rothe (1772), 3. bind, s. 268-274

¹⁸³ Rothe (1772), 3. bind, s. 277

¹⁸⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 280

¹⁸⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 281

¹⁸⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 284

¹⁸⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 285

¹⁸⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 286

Tordenskjolds karakter

Rothe karakteriserer Tordenskjold underveis i verket, og allerede på første side rører han ved flere av hovedpunktene ved Tordenskjolds karakter. For det første nevner Rothe Tordenskjolds «Troskab mod sin Konge og Fædreland». ¹⁸⁹ Allerede her blir plottet knyttet til Tordenskjolds forhold til kongen synlig. Tidlig i Tordenskjolds karriere skal han ha hatt gleden av kongen «ofte talede med ham», blant annet fordi kongen likte den «Nidkierhed og det Mod, der skinnede frem i ald hans Tale». Tordenskjold snakket med en så stor overbevisning «at Kongen ei andet kunde end lee dertil». ¹⁹⁰ Tordenskjold får etter hvert kritikk fra andre offiserer for å være «et uroligt Hoved» som kun var ute etter å bygge seg et godt rykte, men Fredrik 4. skal ha forsvart ham ved å si at det var ingen andre i flåten «som gider giøre noget». ¹⁹¹ Kongen skal dessuten ha sett på Tordenskjold som «aarvaagen, og tillige een af De paalideligste» mennene i den danske flåten. ¹⁹² Rothe hevder også at kongen satte Tordenskjold høyt selv under de to krigsrettssakene mot ham.

Da Fredrik 4. mottok Tordenskjolds rapport om sjøslaget i juli 1714 skal han ha blitt skuffet, noe «Grev Callenberg og andre» som ikke likte Tordenskjold brukte for å overbevise kongen om at Tordenskjold «var en Vovehals, og at han burde tiltales». ¹⁹³ Etter rettergangen sa kongen «i en talrig Forsamling» at «han med Fornøielse havde erfaret, at han havde holt sig saa brav» og forfremmet ham. ¹⁹⁴ Etter Tordenskjolds mislykkede angrep på Strømstad i 1717 blir han møtt med «sure Ansigter» ved hoffet. Til tross for at Tordenskjold beklaget seg måtte han «udstaae den Harmen, at see sin ellers saa naadige Konge gaae misfornøiet fra sig». ¹⁹⁵ Tordenskjold ville vinne tilbake kongens gunst og ba derfor om å bli stilt for krigsrett slik at saken kunne utredes skikkelig. Tordenskjold måtte spørre om dette flere ganger, noe Rothe mener skyldes at kongen egentlig hadde «Ømhed over ham» og fryktet «et slet Udfald for Tordenskiold» selv om han «var fuldkommen overtudet om, at han havde gjort alting i en

¹⁸⁹ Rothe (1772), 1. bind, s. 1

¹⁹⁰ Rothe (1772), 1. bind, s. 60

¹⁹¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 38

¹⁹² Rothe (1772), 3. bind, s. 51

¹⁹³ Rothe (1772), 1. bind, s. 124

¹⁹⁴ Rothe (1772), 1. bind, s. 181

¹⁹⁵ Rothe (1772), 3. bind, s. 6

redelig Mening». ¹⁹⁶ Etter at han blir funnet «uden ald Skyld og Brøde» ¹⁹⁷ får han nok en gang sin «Konges Naade» og det stopper «Munden paa mange af hans Misundere». ¹⁹⁸

Rothe hyller Tordenskjolds personlige egenskaper, som hans «uforsagte Mod» ¹⁹⁹ og det at han var «hurtig og paalidelig» ²⁰⁰ Tordenskjold viste flere ganger et «uforfærdet Mod» som «næsten var utrolig». ²⁰¹ Tordenskjolds mot og stridslyst var ifølge Rothe så voldsom at han måtte få ordre om å unngå å angripe mye sterkere motstandere, fordi Tordenskjold «gik dristig løs paa sin Fiende» uansett styrkeforhold. ²⁰² Karl 12. skal også ha hatt stor respekt for ham. Da Tordenskjold led skipbrudd i slutten av 1717, valgte Karl 12. å gi ham «alt sit strandede Gods» tilbake siden kongen «virkelig elskede Dyd og Manddom endog hos sine Modstandere». Selv om «slet intet kom ud deraf» og Tordenskjold aldri fikk tilbake eiendelene sine, velger Rothe likevel å inkludere denne fortellingen. ²⁰³ Han sier også at Tordenskjold selv skal ha verdsatt gode personlige egenskaper hos alle, «endog hos sine Uvenner». ²⁰⁴

Det beste eksempelet på Rothes karakterisering er likevel fortellingen han daterer til fjerde juni 1712, da Tordenskjold og mannskapet blir rammet av et infernalsk uvær som sender både master, stenger og mannskap over bord, mens kahytten blir fylt med vann. Selv om mannskapet «frygtede for Undergang» roper Tordenskjold «muntert og modig» at «hei! Der gaaer glædelig!» ²⁰⁵ Denne totale mangelen på frykt i møte med overveldende naturkrefter speiler fryktløsheten han viste i kamp med den svenske overmakten.

Oppsummering

¹⁹⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 7

¹⁹⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 20

¹⁹⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 21

¹⁹⁹ Rothe (1772), 1. bind, s. 1

²⁰⁰ Rothe (1772), 1. bind, s. 182

²⁰¹ Rothe (1772), 1. bind, s. 262

²⁰² Rothe (1772), 1. bind, s. 292

²⁰³ Rothe (1772), 3. bind, s. 4

²⁰⁴ Rothe (1772), 2. bind, s. 210

²⁰⁵ Rothe (1772), 1. bind, s. 25

Rothe konkluderer at alt ved livet til Tordenskjold «uden det allersidste Optrin» var godt,²⁰⁶ og at Tordenskjolds «ypperlige Bedrifter» fortjener at man bevarer «hans Minde i Ære».²⁰⁷

Det sentrale hos Rothe er at man bør minnes og videreformidle Tordenskjolds «ypperlige Bedrifter», so omfatter alt i livet hans utenom duellen han døde i. Det er dessuten viktig at det minnes i «Ære». Det er naturlig å trekke linjer mellom dette og Kosellecks erfaringsbegrep. Det er viktig for dansker og nordmenn å huske Tordenskjolds bragder, siden det utgjør en vesentlig del av vårt kulturelle minne. Samtidig kan de tolkes inn i andre rammer i fremtiden, som ikke nødvendigvis hyller de samme trekkene som Rothe gjør. Det er derfor viktig å tolke handlingene hans i «Ære», i beste hensikt. Hovedtrekket i Rothes Tordenskjold er forholdet til kongen. Tordenskjold er en kongetro tjener, og kongen verdsetter også sin «Yndling».

De aller fleste Tordenskjoldfortellingene har en narrativ presentasjonsform. Siden Rothe legger stor vekt på å skildre konkrete hendelsesforløp og Tordenskjolds personlighet inngående, er det en overvekt av pragmatiske og psykologiske tolkninger i biografien. Rothe bruker også etisk tolkning ved flere anledninger, som for eksempel da han konkluderer med at alt Tordenskjold gjorde utenom duellen var positivt. Grunntrekket i Rothes Tordenskjoldplott finner man i denne påstanden, nemlig at hele livet til Tordenskjold er en ubrutt seiersfortelling frem til han faller i denne duellen. Dette knyttes særlig opp til hvordan Tordenskjold sto i forhold til statsapparatet. Dette blir delvis vist ved at Rothe skildrer forholdet mellom kongen og Tordenskjold inngående. Samtidig blir det i like stor grad vist gjennom hvordan han presenterer Tordenskjolds innflytelsesrike motstandere, innflytelsesrike og etablerte mennesker som ved enhver anledning prøver å sabotere for Tordenskjold.

Til tross for sin ringe byrd fra rikets utkantstrøk og store sosiale utfordringer ved hoffet, klarer Tordenskjold likevel å klatre til det dansk-norske rikets høyeste tinder på bare noen få år og bli kongens personlige «Yndling», fordi han først og fremst er et svært begavet menneske på alle fronter. Dette meritokratiske perspektivet på den dansk-norske helstaten er så utpreget hos Rothe at det må kunne sies å være det sentrale plottet her. Tordenskjold får muligheten til å benytte seg av sitt nesten overmenneskelige talent fordi kongen berømmer store bragder og gode egenskaper i større grad enn adelig byrd og politisk ansiennitet.

Tordenskjolds løpebane er unik. Dette befestes utallige ganger av Rothe, og gis en overnaturlig dimensjon ved at Tordenskjold presenteres som en «krigens komet», en

²⁰⁶ Rothe (1772), 3. bind, s. 288

²⁰⁷ Rothe (1772), 1. bind, s. 1

skjebnebestemt dansk helt som skulle frelse Danmark-Norge fra den svenske overmakten og deretter opphøre å eksistere.

Ære, Gud og Sagahelt. Ove Mallings Tordenskjold

Ove Malling (1748-1829) var en norsk historiker som ble utnevnt til kongelig historiograf i 1809.²⁰⁸ Ove Mallings *Store og Gode Handlinger av danske, norske og holstenere* (heretter omtalt som Malling) ble utgitt av Gyldendal forlag i 1777. Gyldendal var et nystartet forlag, men fikk likevel enerett på å trykke verket.²⁰⁹ Malling fikk i oppdrag å skrive denne boken etter at det ble slått fast i skoleforordningen av 1775 at staten skulle sørge for at det ble trykket opp et pensumsverk som handlet om bragdene til de store menneskene i hele den dansk-norske helstaten. Skoleforordningen, som ble skapt under Guldberg-regimet, var preget av regimets ønske om å gå tilbake til en mer konservativ-rojalistisk politikk enn det som hadde blitt ført under Struensee.²¹⁰ Et resultat av dette var at trykkefriheten nå ble mye sterkere innskrenket.²¹¹ Verket ble en stor suksess, og bidrog til å skape en dansk-norsk fellesskapsfølelse.²¹² Malling ble senere ansatt som kongelig historiograf.²¹³ I følge Malling selv ble verket skrevet «Med Kongelig Majestets allernaadigste Privilegium», og han dedikerte verket til kongen.²¹⁴

Det konservativ-rojalistiske bildet av monarken i tidlig moderne tid var preget av Thomas Hobbes' tanke om at menneskets naturtilstand var kaotisk og ulevelig. Det var derfor nødvendig å inngå en sosial kontrakt hvor man ga den mest egnede personen uinnskrenket makt til å regjere og ivareta allmennhetens interesser. Uten eneveldet ville menneskets liv være «ensomt, fattig, brutalt, og kort». Kongen hadde altså fått makten sin av rent behovsmessige årsaker, og hadde derfor bare legitimitet dersom han var skikket til å beskytte og lede folket. Dette var et vanlig argument i litteraturen i denne perioden.²¹⁵ Det var derfor imperativt at kongerekken måtte settes i et godt lys. Dette gjaldt særlig de eneveldige kongene av Oldenborgerdynastiet, men også eldre konger ble behandlet skånsomt. Det fantes klare

²⁰⁸ Rian (2014), s. 481

²⁰⁹ Rian (2014), s.230

²¹⁰ Rian (2014), s. 415-418

²¹¹ Rian (2014), s. 180-181

²¹² Rian (2014), s. 483

²¹³ Rian (2014), s. 481

²¹⁴ Malling, O. (1777). *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*, forside

²¹⁵ Rian (2014), s. 490

føringer på at selv de gamle, hedenske kongene skulle fremstilles med «ømhed».²¹⁶ Et typisk eksempel på dette er at Ove Malling ordrett omtaler Harald Hårfagre som Norges første «enevolds konge».²¹⁷ Malling skriver også at kongen har et guddommelig mandat, og at de dansk-norske borgerne alltid har vært kjent for å være særlig hengivne til kongen.²¹⁸ Han forsøker med andre ord både å legitimere eneveldet og den sosiale kontrakten religiøst, samtidig som han knytter den dansk-norske folkeånden tett opp til eneveldets legitimitet.

Erfaringsrommet til Malling er preget av denne todelingen. For det første prøver han å gi eneveldet legitimitet til tross for at den dansk-norske helstaten nylig hadde gjennomgått to statskupp og den eneveldige monarken led av sinnssykdom. Det var derfor viktig å minne borgerne på hvorfor kongerekken sto i en særstilling. Samtidig var det viktig å vise gjensidigheten som omfattes av Hobbes' sosiale kontrakt ved vise at kongen også hegnet om den enkelte borger.

Det er tydelig at Malling har et langt mer positivt utgangspunkt til menneskets iboende egenskaper enn det Hobbes har. For eksempel klarte den førkristne islendingen Thorkild Mane til tross for sin kulturelle oppseding, å studere naturen og resonnere seg fram til at det fantes én sann gud. Dette gjorde at han klarte å leve som en «retskaffen Mand».²¹⁹ Mennesket kan med andre ord observere og resonnere seg fram til sannheten uten ytre hjelp ifølge Malling.

Arven fra Jens Schielderup Sneedorff

Denne tanken deler han med den store danske statsviteren Jens Schielderup Sneedorff (1724-1764). Sneedorff legger frem fordeler og ulemper ved ulike styreformer i verket *Om den borgerlige Regiering* fra 1759. Han vil blant annet vise at et enevelde ikke nødvendigvis trenger å være despotisk.²²⁰ Her tar han også et oppgjør med flere av de store politiske tenkerne i perioden, blant annet Thomas Hobbes.

²¹⁶ Rian (2014), s. 481-482

²¹⁷ Malling (1777), s. 4

²¹⁸ Malling (1777), s. 163

²¹⁹ Malling (1777), s. 3

²²⁰ Rian (2014), s. 487

Sneedorff er enig med Hobbes om at alle samfunnsformer oppstår som en følge av en sosial kontrakt som inngås mellom mennesker. Aller helst burde man gitt makten til den som var best egnet til jobben, men det er for små forskjeller på folk til at dette ville kunne fungere i praksis. Den sterkeste personen har derfor fått makten, enten gjennom tvang eller ved at han har blitt skjenket makten fra øvrigheten. Statsdannelsen markerer et brudd med menneskets uorganiserte og kaotiske naturtilstand. De er derfor en forutsetning for at mennesket skal få utløp for sine evner og begavelser.²²¹ Samtidig tar Sneedorff avstand fra tanken om at mennesker i naturtilstanden nærmest er som ville dyr å regne.²²² Han har i stedet et Rousseau-aktig syn på at mennesker som lever nærmere naturen er fredelige og tilfredse.²²³

Siden mennesket i utgangspunktet er godt av natur²²⁴, vil det først bli stridig og misunnelig i situasjoner hvor det opplever urett og mangel.²²⁵ Det er derfor nødvendig å gi noen enkelte mennesker absolutt makt til å styre, slik at de både skal kunne beskytte borgerne i riket mot ytre farer samtidig som de skal kunne beskytte dem mot ulikhet og undertrykkelse innad i riket.²²⁶ I et monarki vil dette forutsette at herskeren har nok makt til å forsvare borgerne på tilstrekkelig vis, og Sneedorff stiller seg derfor kritisk til maktfordelingsprinsippet.²²⁷ Et enevelde vil derfor måtte bygge på et grunnleggende tillitsforhold mellom hersker og borger, og herskeren vil kun ha legitimitet så lenge han gjør seg fortjent til denne tilliten.²²⁸ Dette kan ikke skje gjennom bruk av frykt og voldsmakt. Det må i stedet skje ved at herskeren og borgerne har felles verdier.²²⁹

Dette verdisynet skinner også gjennom i Malling. Utgangspunktet var at boken hans skulle bidra til å styrke lesernes nasjonale selvfølelse gjennom å vise at dansk-norske nasjonalhelter var like imponerende som legendariske helter fra andre land og at borgerne dermed skulle hedre sine store forfedre «der paa saa høitidelig en Maade bleve erindrede».²³⁰ Det var viktig å skrive om dansk-norske helter fordi det ifølge Malling er mer stimulerende å «læse og tænke

²²¹ Sneedorff, J. S. (1776) *Sneedorffs samtlige Skrifter. Bind 7. Om den borgerlige Regiering*, s. 12

²²² Sneedorff (1776), s. 17

²²³ Sneedorff (1776), s. 13-16

²²⁴ Sneedorff (1776), fortale s. 11

²²⁵ Sneedorff (1776), s. 18

²²⁶ Sneedorff (1776), s. 45

²²⁷ Sneedorff (1776), s. 213-214

²²⁸ Sneedorff (1776), s. 92

²²⁹ Sneedorff (1776), s. 114-116

²³⁰ Malling (1777), under «Allernaadigste Konge!»

om dem, fordi de ere vore egne».²³¹ Det blir også lagt vekt på at disse heltemodige handlingene var noe som «Fædrenelandet» som helhet tok del i, til ære for folk og konge.

Formålet er på sikt at de dansk-norske verdiene skulle hedres i både inn- og utland. Malling legitimerer verket ved å si at dersom folket skal «hædres af Fremmede, maae det hædre sig selv». Dette forutsetter også at folket blir hedret av kongen, og Malling sier implisitt at det å produsere et verk som dette er kongens hyllest til sine undersåtter.²³² Også her ser man et ønske om å samkjøre kongens og folkets verdier. Det sentrale ved historietradisjonen Malling er en del av var å nedprioritere individets ønsker og rettigheter til fordel for kollektivet individet var en del av, slik at kollektivet uten forbehold skulle tjene konge og fedreland.²³³

Mallings struktur - dyds- og æresbegrepet

Mallings verk er delt inn i 18 kapitler. Hvert kapittel tar for seg et enkelt tema, i all hovedsak dyder eller «store og gode handlinger». Kapitlene er delt inn i temaene religion, menneskekjærlighet, høymodighet, kjærlighet til fedrelandet, troskap mot kongen, kjekt mot, standhaftighet, tapperhet, rådsnarhet, sindighet, edelmot, rettferdighet, trofasthet, embetsiver, generell flid, flid i studiene, godgjørenhet, og store tjenester for staten. De fleste av disse kapitlene tar for seg konkrete dyder. Malling definerer aldri dydsbegrepet sitt, men en kan likevel indirekte avgrense det i stor grad ved å se på hva han skriver om. Som Sneedorff mener han at dydene er uløselig knyttet til religionen, siden begge er gitt av Gud. Årsaken til dette er at kun Gud er i stand til å skape fullkomne lover, og dydene er fullkomne.²³⁴ Malling kaller derfor religionen for «Moder til al Dyd».²³⁵ Sneedorff mener at det er viktig at religionen ikke bare skal lede mennesker til å forstå verden og utføre rituelle handlinger, men også til de sanne dydene. Dette forutsetter at man forsøker å etterligne Guds visdom og

²³¹ Malling (1777), upaginert fortale

²³² Malling (1777), under «Allernaadigste Konge!»

²³³ Rian (2014), s. 482

²³⁴ Sneedorff (1776), s. 3-5

²³⁵ Malling (1777), s. 1

menneskekjærlighet.²³⁶ Sneedorff definerer altså en dyd som en gjerning som blir gjort for å oppfylle Guds fullkomne lover.²³⁷

Begrepene dyd og ære slekter tett på hverandre. Forskjellen på dem er at dydene styres av ytre motivasjon som religion og lover, mens æren styres av individets naturlige ønske om å gjøre det gode. Selv om mennesket er godt av naturen må æren, som dyden, fostres frem og styrkes gjennom undervisning.²³⁸ Det blir naturlig å forstå Mallings pedagogiske formål i tråd med dette æresbegrepet. Han ønsker å skape et grunnlag for at borgerne i den dansk-norske helstaten skal kunne handle ut fra de gudommelige dydene, men også utfolde seg ut fra sine latente positive attributter. Sneedorff skriver at dersom noe som har blitt skapt eller gjort skal æres, må det enten være eksepsjonelt imponerende, estetisk vakkert, eller noe svært usedvanlig.²³⁹ Malling vektlegger særlig det store og det usedvanlige. Dette er svært tydelig i hvordan han fremstiller Tordenskjold. Her vektlegger Malling enten imponerende militære seiere som Dynekilen og Marstrand, eller usedvanlige karaktertrekk som hans omtenkksomhet for sivile som ikke kan gjøre noe for ham, eller hvordan han til stadighet kjemper mot sterkere motstandere.

Kapitlene i Malling er ikke kronologisk inndelte. Unntaket er kapittel 18, «Store Fortienester af Staten», fordi fortellingene bygger på hverandre. Han har av samme årsak valgt å ikke inkludere årstall og datoer. For det første ville en kronologisk fremstilling «sætte de bedste Træk først». Med dette hevder Malling at de tidlige fortellingene fra sagatiden i all hovedsak er de mest spennende. Det ville gjøre verket mindre leservennlig om man ikke tok hensyn til dette. For det andre mener Malling at det å inkludere årstall ville svekket den enkelte fortellingens språklige særegenhet. Leseren vil «kiedes» dersom alle fortellingene starter likt. Årstall inkluderes likevel for spesielt interesserte i et register bakerst i boken.²⁴⁰ Dette behagelighetshensynet er gjennomgående i hele verkets oppbygning. Malling sier selv at han skriver som han gjør for at «den unge» skal få et innblikk i fortellinger han eller hun ikke nødvendigvis kjenner til fra før, samtidig som at «den gamle» ikke skal kjede seg. Dersom handlingen er god mener Malling at den bør kunne stå på sine egne bein og fortelles for å «behage», uten at det er nødvendig å utbrodere konteksten rundt den.²⁴¹

²³⁶ Sneedorff (1776), s. 117

²³⁷ Sneedorff (1776), s. 104

²³⁸ Sneedorff (1776), s. 109

²³⁹ Sneedorff (1776), s. 377

²⁴⁰ Malling (1777), upaginert fortale

²⁴¹ Malling (1777), upaginert fortale

Inndelingen av kapitlene skjer med andre ord for å kontekstualisere de noe abstrakte dyds- og æresbegrepene på den ene siden, og for å gjøre verket mer lettleselig på den andre siden. Kapitlene i verket dekker bevisst et vidt spekter. Malling sier selv at denne inndelingen har vært vanskelig, og at flere av fortellingene kunne ha passet inn i flere ulike kapitler. Han begrunner denne inndelingen med «Ordenens Skyld», og hevder at det å samle lignende handlinger under disse kategoriene vil skape en bedre forståelse for disse temaene enn en «blot filosofisk Beskrivelse» vil kunne gjøre. Dette er særlig siktet inn mot «den Unge, der skulde anvises og opmuntres» til å følge i disse fortellingenes fotspor.²⁴² Sneedorff hevdet at mennesket aldri kunne vise ekte heltemot dersom de ikke ble sosialisert på riktig vis.²⁴³ Det var derfor viktig å fokusere på dette i skolen.

Religionen skal lære oss å handle godt fordi det er Guds vilje, og Guds vilje blir regnet som en objektiv sannhet.²⁴⁴ Dette er det underliggende premisset for hele verket. Det er derfor viktig å dvele litt med Mallings gudsbegrep for å forstå presentasjonen hans av Tordenskjold. Malling prøver innledningsvis å bevise Guds eksistens. Dette gudsbeviset har fire ledd.

For det første kan Guds eksistens bevises gjennom sansene. Naturen er i seg selv et bevis på at Gud eksisterer, og ved å erfare den kan man si at det helt sikkert eksisterer en skapende Gud. For det andre kan man «tænke og føle» seg frem til Guds eksistens. Malling sier at dette er noe «vort eget Hierte» minner oss på. For det tredje mener Malling at man ved å observere naturen kan resonnerer seg frem til at den er skapt av Gud, og at Gud står bak naturlovene. For det fjerde må etikken stamme fra Gud. Menneskets dydighet springer direkte ut av religionen, og uten «Kundskab om Gud» vil mennesket vakle mellom «Feiltrin og Laster» og fravike det «vi skabdes til». Religionen er essensiell og ufravikelig fordi den er en evig bestrebelse etter å kjenne sin Gud, adlyde lovene hans, og gjøre alt man kan for å «tækkes ham».²⁴⁵ Siden Gud har skapt «alle Ting», vil det følge logisk at også dydene underlegges Guds vilje.

Dan H. Andersen mener at det er et skille mellom religiøse-etiske dyder og borgerlige dyder i Malling.²⁴⁶ Dette har ikke resonans i hvordan dyder faktisk blir presentert av hverken Malling eller Sneedorff. I følge Sneedorff bør religionen heller forstås som noe som styrker

²⁴² Malling (1777), upaginert fortale

²⁴³ Sneedorff (1776), s. 106

²⁴⁴ Sneedorff (1776), s. 118

²⁴⁵ Malling (1777), s. 3-5

²⁴⁶ Andersen (2004), s. 338

menneskets iboende dydighet.²⁴⁷ Den lutheranske protestantismen sto svært sterkt i Danmark-Norge i 300 år etter reformasjonen, og som vist i presentasjonen av Mallings dydsbegrep var religionen nærmest altomfattende. Sneedorff mente at religiøs tro uten dydig praksis ikke eksisterte,²⁴⁸ og det blir derfor kunstig å skille mellom den religiøse sfære og borgersfæren når kristendommen knyttes til rett handling i nesten like stor grad som rett tro. Sneedorff skiller i stedet mellom private dyder og borgerdyder, og mener at den enkelte dyd vil vektlegges ulikt ut fra hvilken styreform den enkelte staten har. Sneedorff mener at borgerdyder er de viktigste i monarkier fordi de i all hovedsak bygger på menneskers gjensidige kjærlighet og tillit, mens private dyder i all hovedsak handler om det som gagnar den enkelte. Dette er en viktig forutsetning for at et enevelde skal fungere og nok et eksempel på den kollektiviserende historietradisjonen i perioden.²⁴⁹

Dersom monarken og borgerne ser på hverandre som verktøy for å oppnå sine egne ambisjoner, vil ikke fedrelandskjærligheten være den styrende motivasjonen bak handlingene ens. Det vil i slike tilfeller være umulig å gjøre sitt beste for å ganne fedrelandet. Sneedorff kaller dette for patriotisme, og sammenligner det med en forelders kjærlighet til sine barn.²⁵⁰ Det er et tankekors at dydene Sneedorff vektlegger handler om at en «finder en naturlig Fornøielse i, at det gaaer andre vel»²⁵¹ og følger den gyldne middelveien²⁵², når Malling i så stor grad vektlegger mer militære dyder til tross for at begge har det samme religiøse og patriotiske utgangspunktet. 11 av 18 kapitler i Malling tar riktignok for seg borgerdyder som kjærlighet til fedrelandet og troskap til kongen. Likevel vektlegges militære bragder i stor grad selv i disse kapitlene.

Verket til Malling har en klar patriotisk dreining og faller inn under en større dansk-norsk tradisjon. Ludvig Holberg skrev allerede på 1720-tallet at man hadde store fordommer mot de dansk-norske borgernes dydighet andre steder i Europa, og mener at dette også har smittet over i befolkningen i helstaten.²⁵³ Samtidig ser man et økt fokus på nasjonalhistorie i stedet for universalhistorie i Danmark-Norge på andre del av 1700-tallet.²⁵⁴ På grunn av de store kulturelle og språklige forskjellene i den Oldenborgske helstaten var det i midlertid ikke

²⁴⁷ Sneedorff (1776), s.119

²⁴⁸ Sneedorff (1776), s. 403

²⁴⁹ Sneedorff (1776), s.361

²⁵⁰ Sneedorff (1776), s. 362

²⁵¹ Sneedorff (1776), s. 365

²⁵² Sneedorff (1776), s. 372

²⁵³ Holberg, L. (1729) *Dannemark og Norges Beskrivelse*, s. 16-18

²⁵⁴ Horstbøll, H. (1992) *Civilisation og Nation 1760-1830*, s. 192-193. Hentet fra Damsholt et al (1992)

realistisk å bygge patriotismen på en homogen dansk kultur. Fokuset ble derfor i større grad enn før rettet mot å skape en inkluderende helstatspatriotisme. Samlepunktet ble altså nasjonen, personifisert av kongen, i stedet. Ludvig Holberg skriver at nordmenn og dansker blir regnet som ett folk selv om de har ulik kultur fordi de tjente samme konge.²⁵⁵ Malling sier at «Naturen har kaldet os til at elske vort Fædreneland», og patriotismen skildres med andre ord som en slags naturlov.²⁵⁶

Mallings lagde ikke bare en skolebok, men en patriotisk og kulturell monolitt som også ble lest av voksne. Målgruppen hans var alle som kunne lese dansk og han fikk derfor enorm gjennomslagskraft. Det muntlige språket i verket var også spesielt tilpasset for å treffe flest mulig.²⁵⁷ Malling skriver flere ganger at han har «samlede» fortellingene²⁵⁸, en påstand som bygger på en forståelse om at han har funnet de sanne historiene og at det ikke har foregått noen utvelgelses- eller retusjeringsprosess fra hans side. I innledningen skriver han også at eventuelle mangler skyldes at han ikke har fått lest de fortellingene enda. Denne fremstillingen er spesielt interessant fordi den nærmest skaper et åpenbaringsnarrativ, hvor forfatteren er redusert til et redskap som gjengir den ekte historien. Sett i lys av den religiøse-politiske argumentasjonen som gjennomsyrrer Malling får det hele et nærmest åpenbaringsteologisk preg.

Alt i samfunnet ble altså kontekstualisert ut i fra statsreligionen. Eneveldet ble for eksempel sammenlignet med Guds rike; det var uinnskrenket, men ikke despotisk.²⁵⁹ Presentasjonen av religionen og eneveldet har begge fått en diskuterende form. Siden ære og dyder kommer fra Gud, og det absolutte eneveldet ligner på Guds styreform, vil de være forpliktende for alle troende mennesker. Dette er en moralsk tolkningsform, og erfaringsrommet til menneskene i den dansk-norske helstaten vil derfor preges av at religionen er altomfattende. Når alle gode handlinger springer ut fra Gud og religionen betyr det at alle positive handlinger har rot i kristendommen. Siden det å hedre fedrelandet er noe som kommer fra naturen, og Gud hersker over naturen, stammer patriotismen også fra Gud.

²⁵⁵ Holberg (1729), s. 20

²⁵⁶ Malling (1777), s. 79

²⁵⁷ Malling (1777), «Allernaadigste Konge!» og fortale

²⁵⁸ Malling (1777) nevner dette både på forside og under «Allernaadigste Konge!»

²⁵⁹ Sneedorff (1776), s. 93

Mallings Tordenskjold

Peter Wessel Tordenskjold er en av de mest omtalte heltene i Malling og han blir nevnt ved navn i 9 av 18 kapitler, nærmere bestemt kapitlene om menneskekjærlighet, høymot, kjærlighet til fedrelandet, kjekt mot, tapperhet, sluhet, sindighet, edelmot og store tjenester for staten. Flere av kapitlene inneholder dessuten mer enn en fortelling, og Tordenskjold er en sentral aktør i 13 av fortellingene hos Malling. Kun kong Christian 5. og den sagnomsuste erkebiskopen Absalon blir skrevet mer om av Malling enn det Tordenskjold blir. Det er beskrivende at han skriver mindre om berømte vikingkonger som Harald Hardråde, Knut den Store og Håkon den Gode selv om han i utgangspunktet hevder at fortellinger fra sagatiden er mer fengende enn de nyere fortellingene.²⁶⁰ Noen av fortellingene har andre hovedpersoner enn Tordenskjold, gjerne fordi de beskriver ulike hendelser under for eksempel slaget ved Dynekilen. Det alle fortellingene har til felles er at Tordenskjold har en sentral rolle i alle av dem, og alle knyttes an til Tordenskjolds militære virksomhet under den store nordiske krigen. Selv Tordenskjoldfortellingen i kapitlet om menneskekjærlighet handler om beleiringen av Karlsten festning i Båhuslen. Malling sier at han ønsker å vise at de militære heltene også var dydige i det sivile liv²⁶¹, men dette gjelder ikke Mallings fremstilling av Tordenskjold.

Hovedkarakteriseringen av Tordenskjold er knyttet til at han er modig, menneskekjær og rådsnar. I en av fortellingene til Malling reiser Tordenskjold fra Norge til København sent i 1717. Han ønsker å komme seg fort frem og velger derfor å krysse sjøen med et lite, knapt væpnet skip som han har kapret fra den svenske marinen ved en tidligere anledning.²⁶² Underveis slumper han borti et mye større skip og forsøker derfor å flykte selv om han «ei var vant at flye». Den svenske fregatten innhenter ham, og Tordenskjold må enten kjempe eller overgi seg. Tordenskjold dvelte «ikke længe på at velge det første».²⁶³ Tordenskjold utmanøvrerer svenskene helt til skipet hans nesten er skutt i stykker. Den svenske kapteinen uttrykker glede over at han er heldig nok til å være den som tok selveste Tordenskjold til fange. Tordenskjold roper tilbake at hverken han eller noen annen svenske skulle ta ham, og skyter kapteinen. Samtidig beordrer han mannskapet sitt til å lage mye lyd ved å spille på

²⁶⁰ Malling (1777), s. 735-753

²⁶¹ Malling (1777), upaginert fortale

²⁶² Malling (1777), s. 325

²⁶³ Malling (1777), s. 326

trompet og pauker. Svenskene blir redde og flykter.²⁶⁴ Malling mener at dersom Tordenskjolds skip ikke hadde vært skutt i filler ville han ha jaget dem. I tillegg til at han hadde beseiret en mye større motstander mener Malling at han gjorde det uten ammunisjon. Han hadde derfor måttet smelte om noen engelske tinntallerkener han hadde med seg for å kunne forsvare seg.²⁶⁵

I denne fortellingen blir Tordenskjold karakterisert på tre måter. For det første er Tordenskjold svært modig. Til tross for at han hadde deltatt i utallige slag og trefninger, selv mot sterkere motstandere, var han ikke vant til å flykte. Han nøler heller ikke med å kjempe mot et større og bedre utstyrt skip til tross for at han hverken har ildkraft eller ammunisjon, og fortsetter å kjempe til tross for at han nesten blir senket og ved flere anledninger får mulighet til å overgi seg. Fortellingen står i kapittelet om «Tapperhed». Malling definerer tapperhet som det som oppstår når mot og standhaftighet smeltes sammen «i Strid og Feide». I følge Malling er det spesielt viktig at ledere er tapre fordi de skal «styre alt det Mod» som deres underordnede har.²⁶⁶ Han sier at mange ledere tar beslutninger som bestemmer «Throners Skiebne og Millioners Vel». Dette gjør ledere til «den vigtige Mand, og den store Helt».²⁶⁷ Malling hever tapperhetsbegrepet fra å være en individuell egenskap til å bli en kollektiv dyd. I tråd med dette kollektiviserer han også mennesker, og nedvurderer deres individuelle egenskaper til fordel for lederen de er underordnet. Det er klare paralleller mellom Mallings tapperhetsbegrep og det kollektiviserende enevoldsbegrepet hans.

Malling legger også stor vekt på Tordenskjolds evner som soldat og taktiker ut over at han er modig. Tordenskjold fremstilles for eksempel som en fremragende skytter. Ut over at han skyter den svenske kapteinen og dermed jager fregatten på flukt, sier Malling at «mange af det svenske Mandskab faldt for Tordenskiolds Riffelkugler»²⁶⁸ selv om han hadde lite ammunisjon. Han blir presentert som en svært begavet sjøkaptein, ved at han klarer å kompensere for skipets underlegenhet fordi han er god til å manøvrere. Hans gode lederskapsevner kommer til syne ved at han klarer å kue sin egen dristighet og tar både mannskapets ønsker og skipets tilstand med i betraktningen i stedet for å jage etter det svenske skipet. Dette maler et ganske annet bilde av Tordenskjold enn den dumdristige

²⁶⁴ Malling (1777), s. 327

²⁶⁵ Malling (1777), s. 328

²⁶⁶ Malling (1777), s. 275

²⁶⁷ Malling (1777), s. 276

²⁶⁸ Malling (1777), s. 327

ærejegeren som «misunderne» Rothe skriver om beskriver. Selv om også Malling kaller Tordenskjold en person med «meer Mod end Sindighed»²⁶⁹ fremstilles han flere ganger som en begavet taktiker som avviker fra eksisterende ordre fordi han har en bedre løsning på problemet selv, og som ofte handler på eget initiativ, som ved Dynekilen.

Den tredje karakteristikken som blir gjort av Tordenskjold i denne fortellingen er at han er bråkjekk og nærmest arrogant, selv i møtet med en klart overlegen fiende. Det er tilsynelatende viktig for ham å informere svenskene om at de hadde med «Tordenskiold selv» å gjøre, at han «ei lot sig tage så let», og at dersom den svenske kapteinen klarte å anholde ham ville Tordenskjold selv «holde ham for den bedste Officeer i Sverrig». Å ta ham til fange ville være umulig for en svenske.²⁷⁰

Denne fortellingen bygger tett på Rothes basisfortelling. Han daterer den til 6. desember 1717, og Mallings fremstilling er i all hovedsak lik fremstillingen til Rothe, til tross for noen små, men vesentlige, forskjeller. Rothe spesifiserer at Tordenskjold «hellere vilde lade sig skyde ihjel, end give sig fangen til de Svenske», og at han derfor valgte å kjempe.²⁷¹ Rothes karakteristikk skiller seg litt fra Mallings ved at Tordenskjold ikke bare tar denne kampen fordi han er modig, men også fordi han personlig synes det er mer ærefullt å bli drept enn å bli tatt til fange.

Slaget om Dynekilen blir regnet som en av Tordenskjolds største bragder, og blir viet bred plass av Malling. Han har med fire ulike Dynekilen-fortellinger.²⁷² Tordenskjold er kun hovedpersonen i to av disse, og at han bare nevnes i en bi-setning i en av dem. To av dem fokuserer på to av Tordenskjolds underoffiserer, kapteinløytnant Tønder²⁷³ og kaptein Grip.²⁷⁴ Tordenskjold er i midlertid en sentral del av fortellingen om kaptein Grip. Etter at Grip sier seg villig til å kapre fiendens skip, koste hva det koste vil, viser Tordenskjold sin takknemlighet ved at han «faldt ham om halsen, og takkede ham».²⁷⁵

Fortellingen om Tordenskjolds egne handlinger ved Dynekilen fokuserer særlig på to ting. For det første prøver den å forklare hvorfor Tordenskjold gikk inn i slaget på eget initiativ til tross

²⁶⁹ Malling (1777), s. 418

²⁷⁰ Malling (1777), s. 326-327

²⁷¹ Rothe (1772), 2. bind, s. 328

²⁷² Malling (1777), s. 154, 234, 235, 328

²⁷³ Malling (1777), s. 234

²⁷⁴ Malling (1777), s. 235

²⁷⁵ Malling (1777), s. 236

for at han hadde klare ordre om å møte viseadmiral Gabel i nærheten. Malling skriver innledningsvis at Gabel «kunde intet utrette mot de Svenske» til tross for at han hadde tilgang på «en Deel svære Skibe». Tordenskjold får derfor ordre om å seile til Norge og hjelpe Gabel, og ut over dette «bruge Overlæg og Mandighed i hvad der kunde møde».²⁷⁶ Langs kysten får han vite at den svenske flåten allerede ligger i havn ved Dynekilen. Tordenskjold velger derfor å ikke kaste bort tiden sin med å vente på Gabel og slår heller til umiddelbart. Under angrepet satte han seg selv «i Spidsen, lod fyre igien med hurtige Skud, og gik nærmere og nærmere op i Havnen».²⁷⁷ Tordenskjold tolket med andre ord ordren om å «bruge Overlæg og Mandighed» til å håndtere «hvad der kunde møde» tyngre enn ordren om å møte sin overordnede. Malling legger også vekt på hvor viktig slaget ved Dynekilen var for den videre gangen i krigen. Etter bare noen timer var «Alle de svenske Skibe» enten «opbrændte, eller siunket, eller satte på Grund».²⁷⁸ Tordenskjold slukker brannene om bord på de brennende skipene og trekker de grunnsatte skipene tilbake på vannet. Resultatet ble at Tordenskjold seilte fra Dynekilen med 30 erobrede skip, og at Karl 12. måtte trekke den svenske hæren «saa hastig som mueligt» tilbake til Sverige. Dynekilen blir satt i perspektiv av Malling ved at han fremhever at selv om erobringen av Marstrand var viktig, var seieren ved Dynekilen enda mer avgjørende for krigsresultatet.²⁷⁹

Siden Malling bygger sin Tordenskjold på Rothe er fremstillingen deres av Dynekilen svært lik. Rothe mener også at Tordenskjolds handlinger i Dynekilen uten å korrespondere med Gabel først var berettiget ut fra de ordrene han hadde mottatt²⁸⁰, og at han sier som Malling at Tordenskjold ikke «kan lastes, at have handlet mod Ordre».²⁸¹ Ut over det har Malling tilsynelatende kopiert mange Rothes formuleringer, som at de dansk-norske skipene skal ha vært under en «opphørlig Musqvætild»²⁸² under hele slaget. Fortellingen hans om hvordan kapteinløytnant Tønder hindrer et svensk skip fullastet med krutt fra å gå i luften er også identisk i begge verkene.²⁸³

²⁷⁶ Malling (1777), s. 329

²⁷⁷ Malling (1777), s. 330

²⁷⁸ Malling (1777), s. 331

²⁷⁹ Malling (1777), s. 332

²⁸⁰ Rothe (1772), 2. bind, s. 34-35

²⁸¹ Rothe (1772), 2. bind, s. 36

²⁸² Rothe (1772), bind 2, s. 48

²⁸³ Rothe (1772), bind 2, s. 51-54, Malling (1777), s. 234

Malling nevner erobringen av Marstrand i 1719 to ganger, og her har begge fortellingene Tordenskjold som hovedperson.²⁸⁴ Begge gangene har Tordenskjold allerede inntatt byen og begynt å beleire Karlsten festning. I den første fortellingen velger kommandanten ved festningen å kjempe til siste slutt ved å skyte i stykker byen. «Marstrands Borgere kom derved i dobbelt Nød», og Tordenskjold prøver å beskytte dem. I første omgang gir han sine egne menn ordre om at «ingen maatte understaae sig at tage det allerminde bort af hvad der tilhørde Borgerne».²⁸⁵ Deretter kontakter han den svenske kommandanten og ber om en midlertidig våpenhvile slik at han kunne evakuere de sivile i byen. Dette gjorde at borgerne ble glade, og «saae med desmindre Fortrydelse, at Fæstningen kort efter blev overgivet».²⁸⁶

I den andre fortellingen kontakter han også kommandanten ved festningen for å fortelle ham at «det var hans Alvor at indtage» festningen, og at han bare ventet på militære forsterkninger. Han ba derfor kommandanten om å overgi seg før det bare var aske igjen av Marstrand.²⁸⁷ Han tilbyr også kommandanten å sende ned en offiser for å inspirere de dansk-norske troppene slik at han selv kan få et inntrykk av hvor mange soldater de hadde. Da kommandanten til Tordenskjolds store overraskelse tar invitasjonen på alvor, iverksetter Tordenskjold en plan om å få troppene sine til å raskt forflytte seg fra gate til gate slik at de skulle virke mer tallrike enn hva de faktisk var. Denne manøveren har senere blitt kjent som «Tordenskjolds soldater», og den svenske offiseren «lod sig blinde, og ansaae dem langt talrigere, end de vare».²⁸⁸

Den første fortellingen fokuserer altså på at Tordenskjold ønsker å verne de sivile i Marstrand uten at dette har noen klar strategisk fordel for hans del. Han kontrasteres her med de navnløse, plyndrende danske soldatene på den ene siden og den skjødesløse, rigide, nærmest mannevonde svenske kommandanten på den andre siden. Dette er den eneste fortellingen om Tordenskjold i Malling hvor han samhandler med sivile uten å utnytte dem eller prøve å få informasjon fra dem. Den andre fortellingen har derimot en klar taktisk undertone.

Tordenskjold beseirer den svenske garnisonen gjennom kløkt selv om han gir dem inntrykk av at han handler diplomatisk og imøtekommende. Sett i sammenheng bidrar disse fortellingene på den ene siden å skape et mangefasettert bilde av Tordenskjold som en begavet diplomat og

²⁸⁴ Malling (1777), s. 39, 361

²⁸⁵ Malling (1777), s. 39

²⁸⁶ Malling (1777), s. 40

²⁸⁷ Malling (1777), s. 361

²⁸⁸ Malling (1777), s. 362

militær strateg med et hjerte av gull, samtidig som det bås-setter den svenske kommandanten ved Karlsten festning som rigid, godtroende og grusom.

Malling har hentet begge disse fortellingene fra Rothe. I Rothes versjon har Tordenskjold allerede før han har gått i land i Marstrand sent en offiser opp til Karlsten festning for å forhandle frem en måte å «skaane disse Uskyldige» borgerne på. I Rothes versjon fikk han som svar at svenskene ved festningen «agtede at forsvare sig og opfylde deres Pligter», et svar han hadde forventet.²⁸⁹ Rothes beskrivelse er også noe mer utførlig, slik som når han skriver at Tordenskjold slutter å skyte på Karlsten, men at det «fra Festningen bestandig blev kanoneret paa Byen» til tross for dette. Omtanken til de sivile går likevel igjen hos begge forfatterne. Hos Rothe er Tordenskjold «saa medynksom over det forføsnede Borgerskab» at han hjelper dem med å evakuere byen midt i beleiringen, noe borgerskapet i Marstrand var svært takknemlige for.²⁹⁰ Fortellingen om Tordenskjolds soldater er identisk i både Malling og Rothe.²⁹¹

Mallings Tordenskjoldskildring har som grunntone at han stadig er militært underlegen sine svenske motstandere, men kompenserer for dette med mot og kløkt. Selv når han må trekke seg tilbake gjennomsyrrer dette fortellingene. Han flykter for eksempel «mot sin natur» fra noen svenske dragoner i Skåne, fordi han og hans matroser er tallmessig underlegne og ubevæpnede, etter å ha falt inn i et svensk bakhold. Når dragonene tar igjen Tordenskjold og krever at han skal overgi seg, lurer Tordenskjold dem til å tro at han skal overgi seg.²⁹² I stedet hakker han til en av dem med kården, hopper i havet med «Kaarden i Munden, og svømmede ud» til robåten.²⁹³ Også denne fortellingen er identisk i Rothe. Tordenskjolds kapervirksomhet blir gitt mye oppmerksomhet hos Malling.²⁹⁴ Ved Dynekilen møter han en «upphørlig Ild fra alle kanter»²⁹⁵, men klarer til tross for dette å vinne slaget. Malling fremstiller også en av Tordenskjolds kaperaksjoner som mer imponerende enn en tilsvarende svensk aksjon, siden svenskene angrep den danske flåten med en overlegen militærmakt på åpent hav, mens Tordenskjold snek seg inn i selve Gøteborg havn med en liten styrke.²⁹⁶

²⁸⁹ Rothe (1772), 3. bind, s. 139

²⁹⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 156-157

²⁹¹ Rothe (1772), 3. bind, s. 164

²⁹² Malling (1777), s. 230

²⁹³ Malling (1777), s. 231

²⁹⁴ Malling (1777), s. 237, 325, 368

²⁹⁵ Malling (1777), s. 330

²⁹⁶ Malling (1777), s. 237-240

Med det sterke fokuset på statspatriotisme og hengivenhet til kongen er det overraskende at Tordenskjolds ikke kobles til disse temaene, siden dette er så fremstående i Rothe. Det sies at flåten «har vundet Hæder» under det danske flagget, men i skildringene av Tordenskjolds bragder er det alltid hans mot og taktiske evner som fremheves, og ikke hans patriotisme. En mulig forklaring på dette kan være Mallings omfattende retusjeringsarbeid.²⁹⁷ Tordenskjold døde i en duell. Duellering var forbudt etter Christian 5. norske lov av 1687 som fastsatte at den som «omkommer i nogen Duel» ikke skulle begravnes «enten i Kirken, eller paa Kirkegaard».²⁹⁸ Tordenskjold døde med andre ord som lovbrøyer. Loven var nedfelt av kongen, så et brudd på loven var også et brudd på kongens vilje.

Mallings nedtoning av Tordenskjolds død deltes ikke av andre forfattere. Rothe skriver omfattende og fyldig om den. Ludvig Holberg unnskyldte i 1750 Tordenskjolds duellering med at han manglet utdannelse og derfor ikke skjønnte at det ikke var nødvendig for ham å forsvare sin ære i en duell.²⁹⁹ Det må dermed finnes en annen forklaring på Mallings taushet. I innledningen for kapittelet «Tapperhed» skriver Malling svært negativt om duellering, og påstår at det bare er spillfekteri, og at det «sande Mod foragter Dem» som kjemper i dueller for «personlige Fornærmelsers Skyld». Han hevder også at de eneste som er tapre er de som sverger tro tjeneste til kongen og går i strid på kommando, og at «ingen Helte» deltar i dueller.³⁰⁰ I samme kapittel er det to fyldige Tordenskjold-fortellinger hvor Tordenskjold deltar aktivt i stridshandlinger og berømmes for sitt tapperhet.³⁰¹

Malling har dermed i utgangspunktet avskåret seg selv fra å ta opp duelleringen ved å fokusere på gode handlinger som skulle inspirere til etterfølgelse. For det første er ikke duellhistorien en seiershistorie, og for det andre er den et lovbrudd. Det ville derfor ikke passet inn i verket for øvrig. Derimot gjør ikke Mallings kraftige polemikk mot duell og tvekamper det heller. Samtidig kan dette forklares ved å se på hvordan samtidige forfattere beskriver opptakten til duellen. Det blir lagt stor vekt på at det var oberst Stael som ønsket denne duellen, og brukte det omfattende sosiale nettverket sitt til å presse Tordenskjold inn i en duell han ellers ikke ønsket. Det var også Stael som hadde opplevd «personlige

²⁹⁷ Rian (2014), s. 482

²⁹⁸ *Kong Christian den Femtis Norske Lov* (1687), s. 246. Hentet 18.05.2015 fra <http://www.hf.uio.no/iakh/forskning/prosjekter/tingbok/kilder/chr5web/chr5register.html>

²⁹⁹ Holberg, L. (1750) *Epistler*. Hentet fra Pauss, B. & Lassen, H. (1886) *Læsebog i modersmaalet for landsskolen*, s. 199-201

³⁰⁰ Malling (1777), s. 275

³⁰¹ Malling (1777), s. 325-331

Fornærmelser» han ønsket å rette opp. Det vil kanskje være naturlig å forstå denne kritikken av «Spilfægtere» som et indirekte forsvar av Tordenskjold.

Dette belyses ytterligere av måten Rothe fremstiller duellen på. Han sier innledningsvis i kapittelet om år 1720 at «den kiekke Tordenskiold endte og dette Aar sit tappere Liv og det paa en lumpen Maade».³⁰² Rothe sier så at det at Tordenskjold «af Gemytte var meget ædelmodig» ble brukt til å manipulere ham til å ta duellen på et ugunstig grunnlag.³⁰³ Likevel frikjenner ikke Rothe Tordenskjold for å ha deltatt i den, men siden hele hans virke var «godt, uden det allersidste Opptrin» ser han ikke ut til å mene at Tordenskjold kan lastes nevneverdig for dette.³⁰⁴

Det er også spesielt at Malling ikke legger vekt på at Tordenskjold klarte å gjøre lynkarriere i et system som var kraftig preget av nepotisme til tross for at han nesten var yngst i en stor, borgerlig søskenflokk og manglet høyere utdanning. Et av argumentene til Sneedorff for hvorfor eneveldet var en gunstig styreform for de svake i samfunnet var nettopp det at monarken kunne beskytte dem mot adelig og geistlig undertrykkelse, og sosiale ulikheter.³⁰⁵ Dette var også et fokusområde i Tordenskjoldfortellinger både før og etter Malling. Rothe legger for eksempel stort vekt på at Tordenskjold blir forfremmet på grunn av personlige egenskaper hver gang det skjer.³⁰⁶ Rothe sier for eksempel at han ble adlet i 1716 fordi kongen «vidste at skønne paa Fortienester samt personlige gode Egenskaber», og derfor «havde fattet en særdeles Naade for ham».³⁰⁷

Oppsummering

Mallings Tordenskjoldfortellinger er preget av en narrativ diskursform, som samtidig har et diskuterende bakteppe ved at Malling selv skriver at han ønsker at fortellingene skal inspirere leserne til å gjøre lignende bragder. Tolkingsformen hans er i hovedsak pragmatisk og

³⁰² Rothe (1772), 3. bind, s. 252

³⁰³ Rothe (1772), 3. bind, s. 269

³⁰⁴ Rothe (1772), 3. bind, s. 288

³⁰⁵ Sneedorff (1775), s. 226-227

³⁰⁶ Rothe (1772), 1. bind, s. 16-17, 50-52, 59, 181, 188, 191, 239-240

³⁰⁷ Rothe (1772), 2. bind, s. 3

psykologisk siden han fokuserer på hvordan konkrete hendelser gjenspeiler individenes dydighet og gode karaktertrekk. De normative undertonene og det omfattende moralske rammeverket gjør imidlertid også at Mallings tolkningsform har klare etiske trekk.

Det finnes flere ulike plott i Mallings Tordenskjoldfortelling. Han presenterer Tordenskjold som en moderne analog til sagaheltene. Dette blir gjort ved at fortellingene settes ved siden av fortellinger om mytiske helter. Malling poengterer selv at det å sette like historier ved sammen har vært et konkret pedagogiske grep han har brukt.³⁰⁸ I kapittelet om kjekt mot gjengir han en fortelling om danekongen Godfrid som krysset Eideren og beseiret Karl den Store flere ganger.³⁰⁹ Malling setter her Tordenskjold inn i en tusen år gammel dansk tradisjon der modige ledere oppsøker og beseirer sterkere fiender. I denne tradisjonen gjentok historiske personer og bragder seg i en slags syklus frem til datiden. Både Tordenskjold og Godfrid kjemper mot den fremmede krigerkongen, begge viser mot og fremragende evner til å ta initiativet, og begge hindres av både misunnelige allierte og uærlige fiender. I Godfrids tilfelle er det fordi han blir drept av en forræder, mens det for Tordenskjold skyldes faktorer som Malling ikke nevner, men må ha kjent fra Rothe.³¹⁰

Tordenskjold representerer ikke bare en bro mellom sagatidens og samtidens heltefigurer, men viser også at de sterke karakteregenskapene som definerer de gamle nordiske heltene har gått i arv helt frem til Mallings samtid. De er latente i hver enkelt borger av den dansk-norske helstaten. Dette passer godt med Mallings uttalte ønske om å gi leserne lyst til å «*etterligne disse Fædre, der paa saa høitidelig en Maade bleve erindrede!*».³¹¹

Sett i lys av hvor viktig forholdet til kongen er for Rothes fremstilling av Tordenskjold, og hvor sentralt legitimeringen av eneveldet er i Malling, er det underlig at han ikke skriver om dette i det hele tatt. Som vi skal se blir denne tendensen til å nedprioritere forholdet mellom Tordenskjold og Fredrik 4. normen i senere Tordenskjoldfortellinger, men først skal vi se på den siste større fremstillingen av Tordenskjold under eneveldet, ført i pennen av Frederik Sneedorff.

³⁰⁸ Malling (1777), upaginert forord

³⁰⁹ Malling (1777), s. 101-106

³¹⁰ Damsholt (1992), s. 98

³¹¹ Malling (1777), under «Allernaadigste Konge!»

Personifiseringen av den danske flåten.

Frederik Sneedorffs Tordenskjold

Frederik Sneedorff (1760-1792) var en dansk historieprofessor og sønn av den innflytelsesrike statsviteren Jens Schiøderup Sneedorff (se ovenfor). Han døde som sin far ung, og rakk derfor ikke å skrive så mange verk. De fleste utgivelsene hans kom ut etter at han døde.³¹² For meg blir den skriftlige utgaven av hans *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele* (1797-1798) særlig relevant. Verket har en kronologisk struktur, og periodiseringen knyttes både til konger og fremstående folkegrupper i den aktuelle historiske perioden. Tordenskjold dukker kun opp i kapittelet om Fredrik 4,³¹³ som er det største kapittelet i verket. Fredrik 4. var konge av den dansk-norske helstaten fra 1699-1730, og den var derfor uløselig knyttet til Den store nordiske krigen fra 1700 til 1721. Kapittelet handler derfor nesten bare om denne krigen.

Det svenske og det danske riket

For å forstå Sneedorffs fremstilling av Tordenskjold må en først se på hva han skriver om de skandinaviske statene under den store nordiske krigen. Han går i dybden både på hvordan det svenske samfunnet var bygd opp, og hvordan Karl 12. levde og handlet. Han legger dessuten stor vekt på å kontrastere det svenske samfunnet med det danske. Dette er både nødvendig å gjøre rede for «hvorledes forfatningen var i Sverrig paa samme tid», og for å så kunne forklare Fredrik 4. regjeringstid på en god måte.³¹⁴

Sneedorff sammenligner Fredrik 4. og Karl 12. inngående. Han fremstiller Karl 12. som en nøktern «Soldat med en krone paa Hovedet» som sto opp klokken fire hver morgen, ikke

³¹² Dansk biografisk leksikon. Hentet 15.05.16 fra

http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Historie/Historiker/Frederik_Sneedorff

³¹³ Sneedorff, F. (1798) *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, s. 240-320

³¹⁴ Sneedorff (1798), s. 240

drakk vin, og ikke satt «længere end et Qvarteer til Bords».³¹⁵ Siden Karl 12. var en krigerkonge som brukte stort sett hele regjeringstiden sin i felten handler mye av skildringen av livet hans om nettopp dette. Delene om Fredrik 4. fokuserer i større grad på hans evner som regent og administrator. Sneedorff skriver blant annet at hans «personlige Værd og Arbejdsomhed» var en vesentlig årsak til at det danske rikets hadde sin «gode Forfatning» i senere tid. Han hevder også at Fredrik, til tross for sin «forsømte Opdragelse», likevel klarte å bli en «kjerlige, aarvaagne Fyrste».³¹⁶ Gjennom sitt utrettelige arbeid og forbilledlige fremferd gjorde han «sit Rige agtet udenlands».³¹⁷ Han kontrasterer også den generelle tilstanden i de skandinaviske rikene. Det er et viktig poeng for Sneedorff at individet er en del av et større nasjonalt kollektiv. Dette kommer til uttrykk gjennom det han skriver om at enhver danskes «Ære er uadskillelig fra hans Fødelands».³¹⁸

Skildringen av det svenske samfunnet starter med en beskrivelse av hvordan det sterke aristokratiet før Karl 11. kom til makten førte til at de andre stendene opplevde «megen Uretfærdighed og Undertrykkelse». Da Karl 11. ble kronet gikk han tidlig inn for å sikre «den kongelige uindskrænkede Magt» ved å innordne omtrent 40% av alle landområdene i det svenske riket direkte under kongen.³¹⁹ Dette gav Karl 11. midler nok til å «gjøre de fortreffeligste Indretninger i Land- og Militair-etaten» ved å omdanne riket til en meritbasert militær skattestat. Selv om disse reformene gjorde at bøndene fikk «reducerte Godser» mener Sneedorff at de ikke ble svekket økonomisk. Dessuten førte disse reformene til at militære tjenestemenn «fik større og mindre Godser efter deres Rang».³²⁰ På grunn av disse omfattende reformene tok Karl 12. over makten i et rike med en «rig Krone, uindskrænket Magt, og en vel indrettet Sjø og Landmagt».³²¹

Den svenske militærmakten blir fremstilt som en effektiv og ansiktsløs elitestyrke som oppnår utrolige seiere tidlig i krigen, som da de beseiret Peter den Stores russiske hær ved Narva 30. november 1700.³²² Dette bildet av Sverige som en veloljet, nærmest robotaktig krigsmaskin har klare paralleller til fremstillingen av svenskekongen. Fortellingene om Karl 12. maler et bilde av en utrettelig soldatkonge med streng disiplin. Hans individuelle karaktertrekk blir

³¹⁵ Sneedorff (1798), s. 263

³¹⁶ Sneedorff (1798), s. 248

³¹⁷ Sneedorff (1798), s. 253-255

³¹⁸ Sneedorff (1798), s. 274

³¹⁹ Sneedorff (1798), s. 241

³²⁰ Sneedorff (1798), s. 242

³²¹ Sneedorff (1798), s. 243

³²² Sneedorff (1798), s. 255-256

ikke presentert i noen særlig grad, ut over at Sneedorff nevner at han har en sterk rettferdighetssans og er begeistret for soldater som viser «Dristighed».³²³ Han fremstilles også som en hardhaus, og Sneedorff hevder at ingen «mærkede en Forandring i hans Miner», selv når det går betennelse i et skuddsår han hadde ved Poltava i 1709.³²⁴ Dette til tross for at det gir ham «skrækkelige Smerte i Foden, og en stærk Feber»,³²⁵ og Sneedorff gir betennelsen skylden for svenskenes nederlag til den russiske hæren ved Poltava samme år.

Fredrik 4. har i utgangspunktet en mindre profesjonell hær, færre tropper, og en svakere generell militær infrastruktur enn det Karl 12. har. Ludvig Holberg hevder at Danmark-Norge lenge har blitt regnet som en svakere militærmakt enn Sverige, og at de danske borgerne derfor ble regnet som et mer «ustridig» folk av folk fra andre deler av Europa.³²⁶ Sneedorffs fremstilling av det danske militæret tar avstand fra denne tanken. Selv om det danske militæret er militært underlegent det svenske hevder Sneedorff, som i fremstillingen hans av Fredrik 4., at deres gode personlige egenskaper mer enn veier opp for dette. For eksempel berømmer han de danskes «løvemodige Tapperhed» i strid.³²⁷

Sneedorffs Tordenskjold

Fokuset på de gode personlige egenskapene farger også Sneedorffs fremstilling av Tordenskjold, som han introduserer i verket som en stor dansk sjøhelt.³²⁸ Sneedorff introduserer Tordenskjold ved å si at «Hvad han var, det veed vi alle; og var det mueligt han kunde glemmes i Dannemark, saa glemmes han aldrig i Sverrig».³²⁹ Denne introduksjonen er interessant fordi den legger vel så mye vekt på at Tordenskjold blir regnet som en dansk nasjonalhelt, som at han var svenskenes svøpe. Den sier derimot lite om hvem han er som person. Han skriver at Tordenskjold hadde «erhvervet sig sit udødelige Navn» under slaget ved Dynekilen 8. juli 1716,³³⁰ hvor han kjempet «i en fremmed havn, imod en langt stærkere Flode, hvor selv Naturen var ham imod». Han kapret 30 skip, og «Af hele Floden blev ikke en

³²³ Sneedorff (1798), s. 260

³²⁴ Sneedorff (1798), s. 270

³²⁵ Sneedorff (1798), s. 271

³²⁶ Holberg (1729), s. 16

³²⁷ Sneedorff (1798), s. 250

³²⁸ Sneedorff (1798), s. 279

³²⁹ Sneedorff (1798), s. 285

³³⁰ Sneedorff (1798), s. 292

Jolle levnet til Fienden».³³¹ Også her legger Sneedorff stor vekt på at han har fortjent evig ære ved å overkomme utrolige odds, uten å si noe om hvorfor han faktisk gjorde det. Hos Sneedorff oppdager Tordenskjold nærmest tilfeldig at den svenske flåten ligger ved Dynekilen mens han «krydsede i Søen».³³² Konflikten med ordrene hans om å møte Gabel blir ikke nevnt en gang.

Ove Malling har en kort fortelling om at Tordenskjold brakte admiral Gabel en svensk schoutbynacht i lenker etter en «fuldkommen sejer».³³³ Dette er den samme fortellingen som Sneedorff introduserer Tordenskjold med. Han daterer hendelsen til 24. april 1715, og slaget skal ha skjedd ved Femeren utenfor Kiel.³³⁴ I Malling handler denne fortellingen i all hovedsak om admiral Gabel, som han presenterer som en modig og edel helt, mens Tordenskjold blir nevnt i en bi-setning. Sneedorff fokuserer i stedet på Tordenskjolds bragder ved Femeren. Tordenskjold jager den svenske schoutbynachten selv om han eier et skip med mer enn fire ganger så mange kanoner som Tordenskjolds skip, Løvendals Galei. Svenskene overgir seg til slutt, og Tordenskjold overleverer personlig den svenske schoutbynachten til Gabel. Sneedorff skriver dessuten at Tordenskjold «blev Captain» etter denne seieren og fikk kommandoen over et større skip.³³⁵

Sneedorff fokuserer altså for det første på hvor modig Tordenskjold er som villig går i kamp med en mye sterkere fiende, og for det andre på at han ble svært godt belønnet for dette. Denne fremstillingen er svært ulik Rothes på flere sentrale punkter. Rothe mener at Tordenskjold ble forfremmet til «virkelig Kapitain i Søe-Etaten» allerede 28. desember 1714, drøye fire måneder før Sneedorff lar ham få denne utnevnelsen.³³⁶ Historien i seg selv er også veldig ulik Rothes. Hos Rothe jager ikke Tordenskjold svenskene fordi han er modig, men han speider for resten av den danske flåten mens de ganske skadeskutte svenske skipene³³⁷ prøver å flykte. Rothe antar også at den danske flåten var synlig «fra Stortoppene» på det svenske skipet, siden de kun lå rundt en halv mil unna.³³⁸ Svenskene overgir seg heller ikke uten motstand hos Rothe. I stedet later de som at de overgir seg slik at de gir seg selv tid til å senke og brenne sine eget skip. Tordenskjold kommer dem i forkjøpet og sender en løytnant

³³¹ Sneedorff (1798), s. 293

³³² Sneedorff (1798), s. 292

³³³ Malling (1777), s. 420

³³⁴ Sneedorff (1798), s. 284-285

³³⁵ Sneedorff (1798), s. 285

³³⁶ Rothe (1772), 1. Bind, s. 182

³³⁷ Rothe (1772), 1. Bind, s. 236

³³⁸ Rothe (1772), 1. Bind, s. 218

over til svenskene med beskjed om at dersom svenskene ødelegger skipene skulle det ikke «blive given nogen Svensk Mand Qvarteer». Denne trusselen berger de svenske skipene og får de svenske soldatene til å overgi seg.³³⁹

Disse ulike vinklingene er neppe tilfeldige. Ifølge Rothe var det en personlig og bitter konflikt mellom Tordenskjold og Gabel, fordi «denne store Mand jo dog hemmelig misundte Tordenskiold» for hederen og æren han vinner. Til tross for dette var han likevel «en god Patriot» som også var «vel tilfreds med Tordenskiolds Slag».³⁴⁰ Rothe omtaler også Gabel som en av Tordenskjolds mange «Misundere», men til tross for dette sier Rothe at Gabel skal ha vist den svenske schoutbynachten «alle optenkelige Høfligheder».³⁴¹ Gabel blir også omtalt som en av de «fire velfortiente Personer» kongen «beviste sin særdeles høiagtelse» i løpet av livet sitt. Siden Rothe skriver spesifikt om Tordenskjold mens Sneedorff skriver mer generelt om den store nordiske krigen, og skal skildre de danske krigernes gode personlige egenskaper, blir det ikke naturlig å inkludere en slik bitter krangel i verket.

I november 1715 flykter Karl 12. fra byen Stralsund før den må kapitulere til danske og prøyssiske styrker. I følge Sneedorff har Tordenskjold hørt om dette, og prøver å avskjære skipet svenskekongen var om bord i. Tanken om å kjempe mot selveste Karl 12. «hævede Tordenskjolds hjerte», og det å ta ham til fange «havde han i det Øjeblik givet hele Evigheden bort» for å få til. Det eneste som redder kong Karl fra å bli tatt til fange av Tordenskjold er ifølge Sneedorff hans «overordentlige lykke», som gjør at han kommer seg unna.³⁴² Sneedorff fremstiller her Tordenskjold som en impulsiv, emosjonell og litt korttenkt helt som opererte helt på egen hånd. Rothe hevder på sin side at Tordenskjold var en av flere som hadde fått ordre fra Gabel om å passe på at ingen flyktet fra Stralsund, men at det kun var Tordenskjold som dukket opp. Dersom disse ordrene hadde blitt fulgt «havde den Svenske Konge aldrig kundet undgaae, saaledes som han gjorde».³⁴³ Fremstillingen av denne episoden hos Sneedorff er derfor nok et eksempel på at han nedprioriterer ordrene Tordenskjold får fra viseadmiral Gabel slik at han i stedet kan fokusere på prise Tordenskjolds personlige trekk.

Sneedorff legger som Rothe og Malling stor vekt på Tordenskjolds angrep på byen Marstrand i Båhuslen i 1719, et angrep som «kronet alle hans mærkværdige Tog».³⁴⁴ Malling og

³³⁹ Rothe (1772), 1. Bind, s. 219

³⁴⁰ Rothe (1772), 2. Bind, s. 73

³⁴¹ Rothe (1772), 1. Bind, s. 221

³⁴² Sneedorff (1798), s. 286

³⁴³ Rothe (1772), 1. Bind, s. 318

³⁴⁴ Sneedorff (1798), s. 305

Sneedorff fremstiller også angrepet på Marstrand på helt ulike måter. Malling skriver to ulike fortellinger om dette. Den ene handler om at Tordenskjold evakuerer de sivile i byen før han stormer festningen for å spare flest mulig liv. Den andre er Tordenskjolds soldaterfortellingen. Den ene av disse fortellingene handler om Tordenskjolds menneskekjærlighet, og den andre handler om hans list og kløkt.

Sneedorff har ingen av disse fortellingene med i sin skildring av angrepet. Han har i stedet fem andre underfortellinger som er hentet fra Rothe. En av dem er den berømte fortellingen om at Tordenskjold skal ha rekognosert byen i forkant ved å kle seg ut som en fisker. Han kunne gjøre dette fordi han «talte saa got Svensk som en Infød», og velger bevisst å kreve ågerpris for fisken slik at han har en unnskyldning for å speide ut hele havnen. Når han omsider har sett nok selger han fisken og reiser, «nøje underrettet om alting», tilbake til skipet sitt. En av tingene han finner ut er at en vesentlig andel av Karlstens besetning er tyske soldater. Tordenskjold sender derfor tyske brev opp til festningen, hvor han lover den som overtaler kommandøren ved festningen til å overgi seg, «en anseelig Belønning».³⁴⁵

I disse brevene overdriver han hvor mange soldater han har til disposisjon. «Dette virkede strax». Tordenskjold evakuerer deretter «Korn, Kjød, Flesk og Tobak» fra byen slik at dette ikke skal bli ødelagt. Samtidig beordrer han et omfattende bombardement av festningen. En av bombene treffer kommandantens hus og «indjog saadan en Skræk» i familien hans at de ber ham om å overgi seg. Som siste del av Tordenskjolds underminering av moralen ved festningen «insinuerte» Tordenskjold seg hos en «ung smuk Enke» i Marstrand som han visste at kommandanten «havde et got Øje til». Han forteller henne om at 20 000 danske soldater er på vei til Marstrand og ber henne overtale kommandøren til å overgi seg slik at han slipper å legge byen og festningen i ruiner. Tordenskjold setter kronen på verket ved å skrive et brev direkte til kommandanten, og festningen kapitulerer kort tid etterpå. Tordenskjold tilbyr kommandanten «en anseelig Pension paa Livstid» dersom han blir med til København. Kommandanten takker nei og blir senere halshugget av svenskene.³⁴⁶ I motsetning til Malling og Rothe, legger Sneedorff kun vekt på at Tordenskjold evakuerte forsyninger og materiell fra Marstrand. I stedet for å lure svenskene med Tordenskjolds soldater sprer han frykt og propaganda gjennom sedler, bombardement og falske rykter for å bryte ned moralen. Han

³⁴⁵ Sneedorff (1798), s. 306

³⁴⁶ Sneedorff (1798), s. 307

uttrykker riktignok sin bekymring for at byen skal bli ødelagt dersom svenskene ikke kapituleres, men dette fremstilles mer enn noe annet som en veloverveid formulering.

Mallings menneskekjærlige Tordenskjold er tonet ned hos Sneedorff. Derimot vektlegger han mange av de andre personlige egenskapene ved Tordenskjold som det Malling gjør. Han viser mot ved å gjøre rekognoseringsarbeidet helt på egenhånd til tross for at han allerede hadde en betydelig profil som en adelig dansk krigshelt, og en slags busemann langs svenskekysten. Deretter utnytter han den innsamlede informasjonen på en svært slumåte for å bryte ned moralen ved Karlsten og fremskynde beleiringen kraftig. Til slutt viser han sin ridderlighet ved å tilby den svenske kommandanten en mulighet til å komme seg unna mulige svenske sanksjoner og lover ham penger å leve av. De fortellingene som Sneedorff velger å bruke er i hovedsak helt make til dem vi møter hos Rothe.

Både hos Rothe og hos Sneedorff kommer Fredrik 4. selv til Marstrand etter seieren og forfremmer Tordenskjold til viseadmiral. Deretter henvender kongen seg til admiral Gabel og ber ham «levere ham det med Diamanter rigt besatte kongelige Portrait som hang paa hans Bryst, og bandt det med egne hænder i Tordenskjolds knaphul». Det blir gjort klart at Gabel får et som er tilsvarende «rigelig besat» i etterkant, og dette er derfor ikke en krenkende handling. Kongen gir også Tordenskjolds bror et presteembete i Norge på Tordenskjolds «Begjering».³⁴⁷

Sneedorff skriver om det sterke personlige båndet mellom kong Fredrik og Tordenskjold flere andre steder også. Da Karl 12. døde ved Fredrikshald var det Tordenskjold som overbrakte nyhetene om at Karl 12. var død og de svenske troppene hadde trukket seg ut av Norge. Dette gjorde kongen veldig glad, og lover Tordenskjold å gjøre ham til schoutbynacht. Tordenskjold kysser kongens hånd og går sin vei. På samme måte som Rothe hevder Sneedorff så at borgerne i København «trængte sig om Tordenskjold» for å få vite hva som hadde skjedd.³⁴⁸

Sneedorff bruker 5 av de 80 sidene i hele kapittelet om Fredrik 4. på å skrive om Tordenskjolds død. Han omtaler den som «en Scene som er saa rørende og saa sørgelig, at jeg var tilfreds jeg kunde reent gaae den forbi». Han sier at Tordenskjold på denne tiden var «kronet med Ære, fortjeneste, et helt lands biefald, en fortreffelig Konges agtelse». Etter

³⁴⁷ Sneedorff (1798), s. 308

³⁴⁸ Sneedorff (1798), s. 299

krigen fikk han permisjon av kongen til å reise bort for å «see fremmede Lande». Sneedorff omtaler dette som «den sidste Gunst som han nød av sin Konge».³⁴⁹

Fortellingen om Tordenskjolds død hos Sneedorff sier lite om hvordan han faktisk døde. Rothe gjengir Tordenskjolds kammertjener Christian Kolds beskrivelse av hendelsen i sin helhet.³⁵⁰ Sneedorff henviser i stedet «enhver, som endnu ikke skulle have læst det» rett til Kold som primærkilde.³⁵¹ Sneedorff velger i stedet å se på de utløsende faktorene for at Tordenskjold deltok i duellen i utgangspunktet, for å vise at han ikke kan klandres for det.

I motsetning til hos Rothe, har Tordenskjold den danske kjøpmannssønnen Abraham Lehn med seg på reisen hos Sneedorff. Grunnen er at faren hans «hadde beviist Tordenskjold adskillige Tjenester», blant annet ved å leie ham en bolig i København.³⁵² Som hos Rothe møter Lehn oberst Stael i Hamburg mens han leter etter en syvhodet slange, og Lehn «tabte alt hvad Guld og Sølv han havde hos sig, og en anseelig Summa foruden» i hasardspill.

I Hannover møter Tordenskjold Stael i et selskap. Tordenskjold blir veldig sint, og etter litt munnhuggeri foreslår Tordenskjold at «Obersten skulde være saa god og gaae uden for med ham». Ute i gården sier Stael at Tordenskjold snakket som en «gemeen Matros», en grov fornærmelse mot en viseadmiral. Tordenskjold angriper Stael og banker ham så grundig at «Blodet flød ud fra adskillige Steder».³⁵³ Tordenskjold ber Stael om å «erindre Matrosen», og går tilbake til selskapet «i sitt vante humeur».³⁵⁴ Sneedorffs fremstilling av denne hendelsen skiller seg fra Rothes på to punkter. For det første foreslår Tordenskjold at de skal «gaae uden for» i stedet for å jage Stael ut døren, og for det andre er det Tordenskjold som angriper Stael når de først er utenfor.

Dagen etterpå utfordrer Stael Tordenskjold til duell. Sneedorff skriver at Tordenskjold ikke trengte å bevise sitt mot ved å «slaaes nok eengang» med Stael. Sneedorff hevder dessuten at Tordenskjold knapt visste hvem Stael var, og «langt mindre vidste om han var Oberst eller Major». Samme dag blir han invitert til middag hos kammerpresident Gørz i Hannover, en invitasjon som var «planmæssig overlagt» for å overtale Tordenskjold til å akseptere duellen.³⁵⁵ Tordenskjold synes ikke han var pliktig til å gi Stael oppreisning for «Grovheder

³⁴⁹ Sneedorff (1798), s. 312

³⁵⁰ Rothe (1772), 3. Bind, s. 270-277

³⁵¹ Sneedorff (1798), s. 316

³⁵² Sneedorff (1798), s. 312

³⁵³ Sneedorff 1798), s. 314

³⁵⁴ Sneedorff (1798), s. 315

³⁵⁵ Sneedorff (1798), s. 313-315

han allerede hadde besvaret», men gir til slutt etter for presset og sier seg enig i å duellere med pistol. Siden duellen ikke skulle «gaae paa Livet» ble det i midlertid til «Tordenskjolds Ulykke» avtalt å bruke kårder.³⁵⁶ Denne fremstillingen er svært lik Rothes, men med et par avvik. Rothe skriver at kongen flere ganger prøver å hindre Tordenskjold i å reise utenlands. Kongen prøver også å forby ham å delta i denne duellen, men kureren rekker ikke frem i tide.³⁵⁷ Han skal også ha hatt en drøm om at han ble bitt under høyre arm av en giftig slange ifølge Rothe.³⁵⁸ Dette var det samme stedet han fikk banesår i duellen.

Selv om kongen fjernes fra fortellingen om Tordenskjolds død i noen grad, er forholdet deres fremdeles ganske sentralt hos Sneedorff. Dette kommer tydelig frem i den siste Tordenskjoldfortellingen Sneedorff skriver om. Denne inkluderes for å hjelpe leseren med å «characterisere Tordenskjold» og nevnes etter skildringen av duellen. I denne fortellingen sverger kong Fredrik å forsvare Tordenskjolds ære mot baksnakking og usannheter.³⁵⁹ Plasseringen er nok ikke tilfeldig. Det sies ingenting om at duellering var forbudt ved lov i Danmark-Norge. Tordenskjolds død fremstilles i stedet som en tragedie han hadde lite med å gjøre, og som han ble presset inn i. Satt i kontekst med denne avsluttende fortellingen ser det ut som at Sneedorff tar til orde for at det er eneveldets ansvar å forsvare og ivareta Tordenskjolds ære, til tross for at han var en lovbrøyer. Både historien og plasseringen av historien er hentet rett fra Rothe, og det er rart at en slik fortelling dukker opp etter at karakteren det gjelder er død, spesielt i et kronologisk strukturert historieverk om Danmarks historie som ikke handler om Tordenskjold i utgangspunktet.³⁶⁰

Tordenskjoldfortellingene til Sneedorff står i det hele i sterk kontrast til resten av kapittelet som de er plassert i. Sneedorff fokuserer ellers helst på tall, hendelser og politiske avgjørelser. Tordenskjoldfortellingene blir derimot presentert med samtaler og utbroderte detaljer. Språket er derfor også veldig ulikt i disse delene, fordi Tordenskjoldfortellingene som er hentet fra Rothe har en hyllende og ærbødig tone som stikker seg ut i et verk som dette.

Den eneste gangen Tordenskjolds underordnede blir nevnt i forbindelse med Dynekilen i Sneedorff er i forbindelse med Tordenskjolds bråkjekke kommentar til kaptein Grip om de ikke skulle invitere seg selv på besøk til svenskene like før de angriper byen.³⁶¹ Dette er

³⁵⁶ Sneedorff (1798), s. 316

³⁵⁷ Rothe (1772), 3. bind, s. 281

³⁵⁸ Rothe (1772), 3. bind, s. 261

³⁵⁹ Sneedorff (1798), s. 317

³⁶⁰ Rothe (1772), 3. bind, s. 285-286

³⁶¹ Sneedorff (1798), s. 293

bemerkelsesverdig med tanke på hvor sentrale Tordenskjolds underoffiserer er i både Rothe og Malling. De legger også stor vekt hvordan Tordenskjolds personlige egenskaper både var utslagsgivende for resultatet ved Dynekilen³⁶², og det at han utførte aksjonen i utgangspunktet.³⁶³ Dette er noe som ikke kommer frem i Sneedorff. Hans presentasjon av slaget ved Dynekilen er derfor, paradoksalt nok, både mer i tråd med hvordan resten av regjeringsperioden til Fredrik 4. blir skildret, samtidig som den er helt forskjellig fra de andre Tordenskjoldfortellingene hans.

Oppsummering

Det sentrale Tordenskjoldplottet til Sneedorff, er at han blir fremstilt som selve personliggjøringen av det danske militæret. Med sine personlige egenskaper og gode instinkter kompenserer Tordenskjold for at han er militært underlegen og mangler formell militær skolering. Sneedorff skriver vekselvis om Fredrik 4., Karl 12. og Tordenskjold, og det er naturlig å forstå skildringen av de tre mennene i lys av hverandre. På samme måte som Fredrik 4. klarer Tordenskjold å hevde seg i krigen til tross for manglende skolering. På samme måte som Karl 12. er han en svært begavet soldat som aktivt oppsøker slagmarken. Samtidig skiller han seg fra svenskekongen på flere sentrale punkter. Karl 12. er personifiseringen av den svenske hæren, en veltrent krigsmaskin som lykkes på grunn av infrastrukturen rundt dem. Karl 12. er derfor også en rigid, regelbundet og nøktern mann. Tordenskjold er hans rake motsetning, en villmann som vinner sine største seire på eget initiativ ved å følge magefølelsen. Tordenskjolds kvikke hode og kreative løsninger gjør at han beseirer Hvide Ørn, tar hele den svenske transportflåten ved Dynekilen og tar Karlsten festning på et par dager uten å angripe festningen direkte. Det er et tankekors at Tordenskjolds endelikt bringes frem av at Tordenskjold blir overtalt til å handle overens med andre menns moralske rammer, i stedet for sine egne.

³⁶² Rothe (1772), 2. Bind, s. 62, Malling (1777), s. 330

³⁶³ Rothe (1772), 2. Bind, s. 43, Malling (1777), s. 329

Historisk bakgrunn 1814-1920

Danmark var preget av en nedgangsperiode etter unionsoppløsningen i 1814,³⁶⁴ og blant den tysktalende majoriteten i hertugdømmene utviklet det seg et økende ønske om å slutte seg til Tyskland.³⁶⁵ Dette utløser i 1848 den danske treårskrigen, og den danske hæren må rykke inn i Slesvig.³⁶⁶ Etter treårskrigen ser man også en endring i det danske kulturelle minnet ved at man begynner å hedre landstyrkene i større grad enn marinen.³⁶⁷ I 1849 får Danmark en ny grunnlov etter mye internt press, og blir et konstitusjonelt monarki med tredelt makt.³⁶⁸ I februar 1864 rykker Preussen inn i Danmark. Siden den danske hæren var «forbløffende dårlig forberedt til et militært oppgør»³⁶⁹ led danskene flere blodige nederlag, blant annet ved Dybbøl 18. april. Resultatet blir at Danmark må avstå hertugdømmene Lauenburg, Holstein, Sønderjylland og Slesvig til Preussen og Østerrike 30. oktober samme året. Dette reduserer Danmark til en ubetydelig småstat,³⁷⁰ og Danmark blir først gjenforent med Sønderjylland i 1920.³⁷¹

I Norge ble grunnloven et symbol på nasjonal selvstendighet og nasjonalt samhold.³⁷² Man ser nasjonalistiske tendenser i Norge allerede tidlig på 1800-tallet, som den norske historikeren Francis Sejersted knyttet til et ønske om det norske og det svenske riket skulle være likestilt i unionen.³⁷³ De svenske myndighetene oppfatter imidlertid den gryende norske nasjonalismen som en trussel, noe som blant annet flaggstriden og forsøkene på å bremse 17. mai-feiringene.³⁷⁴ Det kulminerer i torgslaget i Oslo 17. mai 1829.³⁷⁵ Øystein Sørensen hevder at det vokser frem et «distinkt nasjonsbyggingsprosjekt» med utspring innenfor embetseliten, studentmiljøer og intelligentsiaen på 1830-tallet, et prosjekt som «erobret det politiske

³⁶⁴ Paludan, H., Ulsig, E., Rasmussen, C. P., Bonderup, G., Petersen, E. S., Poulsen, H. & Rasmussen, S. H. (2002) *Danmarks historie – i grundtræk*, s. 223-230

³⁶⁵ Paludan et al (2002), s. 231-236

³⁶⁶ Paludan et al (2002), s. 246-251

³⁶⁷ Adriansen, I. (2003) *Nationale Symboler i det Danske Rige. Bind 2*, s. 217

³⁶⁸ Paludan et al (2002), s. 253

³⁶⁹ Paludan et al (2002), s. 261

³⁷⁰ Paludan et al (2002), s. 262-263

³⁷¹ Paludan et al (2002), s. 309

³⁷² Sejersted, F. (1986) *Norges historie. Bind 10. Den vanskelige frihet 1814-1851*, s. 68

³⁷³ Sejersted (1986), s. 69

³⁷⁴ Sejersted (1986), s. 71-73

³⁷⁵ Sejersted (1986), s. 81-83

hegemoniet i Norge allerede i 1840-årene».³⁷⁶ En av førerne i den nasjonale oppvåkningen, Henrik Wergeland, grep bakover til det han oppfattet som en norrøn gullalder, med et ønske om å gjenreise de norske nasjonale dydene og den norske nasjonalånden. I likhet med Malling ble ikke disse dydene oppfattet som noe som hadde forsvunnet, men noe som «slumret» under overflaten.³⁷⁷ I motsetning til Mallings store fokus på det militære, eneveldet og religionen, la Wergeland derimot vekt på fredelige opplysningsdyder og friheten som det sentrale.³⁷⁸ Midt på 1800-tallet ble tanken om en eldgammel norsk nasjonal identitet befestet av de store norske historikerne Rudolf Keyser og P.A. Munch.³⁷⁹ Under nasjonalromantikken fra 1840- til 1860-tallet knyttet disse «det egentlige Norge» til et narrativ om den norrøne storhetstiden der Norge ble stilt i en særstilling, som det norrønes egentlige arvtakere.³⁸⁰ I 1884 blir det gamle embetsregimet oppløst og parlamentarismen innført i Norge.³⁸¹ I 1905 forlater Norge unionen med Sverige etter klare flertall i Stortinget og ved folkeavstemning.³⁸² Den norske historikeren Per Fuglum hevder at nasjonalismen var «den elementære drivkraft» på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet.³⁸³

³⁷⁶ Sørensen (2001), s. 93

³⁷⁷ Sørensen (2001), s. 141-143

³⁷⁸ Sørensen (2001), s. 144-147

³⁷⁹ Sejersted (1986), s. 361-362

³⁸⁰ Sørensen (2001), s. 179-183

³⁸¹ Fuglum, P. (1988) *Norges historie. Bind 12. Norge i støpeskjeen 1884-1920*, s. 11

³⁸² Fuglum (1988), s. 124, Sørensen (2001), s. 420-422

³⁸³ Fuglum (1988), s. 99

Ortodoksi og skisma - Dansk og norsk Tordenskjoldlitteratur mellom 1814- 1920

Unionen mellom Danmark og Norge ble opphevet i 1814. Den gamle helstatspatriotismen var derfor ikke en opplagt del av det kulturelle minnet i noen av de to landene lengre, men minst av alt i Norge. Spørsmålet var da hvordan unionsperioden, og særlig den felles nasjonalhelten Tordenskjold, skulle tolkes inn i de nye historiske rammene. Ville man holde fast ved tradisjonene fra unionstiden, eller ville det oppstå nye plott etter hvert som begge landene utviklet sine egne nasjonale fortellinger ut over 1800-tallet?

Det blir skrevet mye om Tordenskjold i denne perioden, både i Danmark og Norge. Det meste bygger tett på Rothe, Malling, og til dels Sneedorff. Den norske folkloristen Andreas Faye skriver i 1833 at det ikke er nødvendig å skrive så mye om Tordenskjold siden de viktige historiene om ham «findes allerede samlede i Tordenskjolds Levnet af Rothe».³⁸⁴ Han var også fremdeles godt innarbeidet i den danske kulturen, og den danske historikeren Inge Adriansen hevder at det så sent som på 1800-tallet fremdeles fantes bilder av Tordenskjold i alle danske klasserom.³⁸⁵

Det har vært vanskelig å finne litteratur om Tordenskjold fra første halvdel av 1800-tallet. Det finnes ingen originale Tordenskjoldbiografier fra denne tiden. Dan Andersen hevder at fremstillingene av Tordenskjold i skolebøker i denne perioden «til syvende og sidst» stammet fra 1700-talls-litteraturen.³⁸⁶ Det jeg har fått tilgang til fra denne perioden har i all hovedsak vært kortfattede, til tider nesten bokstavtro skildringer basert på 1700-talls-litteraturen i ulike lærebøker og historieverk.³⁸⁷ Dette er tilsynelatende tilfellet i de aller fleste historieverkene fra 1814-1920, også i Norge, og ikke bare i lese- og lærebøker. Det bygger opp om Øystein

³⁸⁴ Faye, A. (1833) *Norske Sagn. Samlede og Udgivne*, s. 218

³⁸⁵ Adriansen (2003), s. 500

³⁸⁶ Andersen (2004), s. 339

³⁸⁷ Kofod, H.A. (1838) *Almindelig Verdens-Historie i Udtog*, s. 175-176, 196. Bohr, H. (1839) *Peder Tordenskjold. En Levnetsbeskrivelse*.

Rians påstand om at det er kunstig å trekke en strek for eneveldets tankegods i Norge så tidlig som i 1814.³⁸⁸

Siden så mye av litteraturen i denne perioden er tro kopier av 1700-talls-litteraturen er kapittelet basert på mange ulike kilder. Det har vært spesielt vanskelig å få tilgang til dansk litteratur. I noen tilfeller har jeg derfor måttet bruke andre versjoner av en forfatters fremstilling av Tordenskjold enn den jeg primært har ønsket å bruke. Den danske historikeren Johan Cornelius Tuxen skrev således *Niels Juel og Tordenskjold: Skildringer fra Søkrigen* i 1883, et verk jeg ikke har fått tak i. Tuxen har imidlertid skrevet mye om Tordenskjold i *Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dager* (1875), og det er tvilsomt at skildringene vil være spesielt ulike i disse bøkene. Jeg har også latt være å bruke utgavene av Mallings *Store og Gode* som blir gitt ut på 1800-tallet fordi det ikke har blitt gjort noen vesentlige endringer i disse, slik at en kunne bevare «den jævne, gammeldags Tone, der klæder Bogen saa godt».³⁸⁹

Det materialet jeg har tilgang på bygger så tett på litteraturen fra 1700-tallet at det er lite sannsynlig at resten vil skille seg merkbart ut. Selv om det ikke finnes grunnleggende nye fortellinger om Tordenskjold i litteraturen etter 1814, betyr det likevel ikke at vektleggingen av ulike sider ved Tordenskjolds virke er uforandret.

Det finnes nemlig ulike, og til dels nye plott i Tordenskjoldlitteraturen både i Danmark og Norge fra denne perioden. Den norske historikeren Simon Christian Hammer skriver i 1901 at danskene skildrer Tordenskjold som «kongens utkårede yndling», mens man i Norge presenterer ham som selve «Levendegjørelsen af det mest oprindelige i vor Folkekarakter», en sagaskikkelse som «forvildede sig ned blandt det attende Aarhundredes Parykmennesker».³⁹⁰

Jeg skal ta utgangspunkt i Hammers påstand og prøve å belyse den på tre ulike måter. Jeg vil se om forholdet mellom kongen og Tordenskjold blir skildret ulikt i dansk og norsk litteratur. Jeg vil også se på om det trekkes paralleller mellom Tordenskjold og fortidens helter. Til slutt vil jeg se hvordan de ulike forfatterne tilnærmer seg Tordenskjolds norske opphav.

³⁸⁸ Rian (2014), s. 639

³⁸⁹ Malling, O. (1885) *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere*, upaginert forord

³⁹⁰ Hammer, S.C. (1901) *Tordenskjold: historisk Skisse*, s. 3

Forholdet mellom Tordenskjold og kongen

Både Rothe og Sneedorff legger stor vekt på forholdet mellom kongen og Tordenskjold. Dette preger også den senere litteraturen, særlig den som er skrevet av danske forfattere. Ifølge J. C. Tuxen skal kongen ha hatt en «saamegen Forkjærlighed» for Tordenskjold³⁹¹ at han omtales som hans «høye beskytter».³⁹² Den danske historikeren Otto Vaupell skriver at kong Fredrik ofte viste Tordenskjold «sit velvillige sindelag».³⁹³ Samtidig skal kongen ha latt seg påvirke av «Misundere» til å tvile på Tordenskjolds evner, og derfor avløse Tordenskjold som eskadresjef i Nordsjøen etter nederlagene ved Gøteborg og Strømstad i 1717.³⁹⁴ Etter erobringen av Marstrand i 1719 får «kongens Yndling» nok en gang sin plass i solen.³⁹⁵ Hos Tuxen er det dessuten et sentralt moment at Tordenskjold «ærer og elsker» kongen «over Alt paa Jorden».³⁹⁶ Den danske forfatteren Victor Hansen hevder at kongen stopper «Tordenskjolds misundere» fra å hetse Tordenskjold,³⁹⁷ og etter hans død skal kongen ha sørget over tapet av den «lysende meteoren».³⁹⁸ I den omfattende populærhistoriske Tordenskjoldbiografien sin fra 1902 skriver de danske sjøoffiserene William August Carstensen og Otto George Lütken at Tordenskjold hadde en «næsten barnlig Hengivenhed» ovenfor kongen, som alltid «havde holdt sin værgende Haand over ham».³⁹⁹ Kong Fredrik var også svært glad i Tordenskjold, blant annet fordi kongen mente at Tordenskjold hadde bevist at han elsket kongen og fedrelandet høyere enn alle andre i kongens tjeneste til sammen.⁴⁰⁰

I den danske litteraturen fra slutten av 1800-tallet er Tordenskjolds forhold til kongen fremdeles veldig likt fremstillingene i unionstiden. Det bærer preg av å være en videreføring av det etablerte funksjonsminnet hvor Tordenskjold er en kongetro tjener, og kongens yndling. Selv om Tordenskjold har motstandere innad i riket, setter den handlekraftige og godhjertede kongen omsider stopper for dette. Fremstillingen har i all hovedsak en narrativ

³⁹¹ Tuxen, J.C. (1875) *Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dager: populære skildringer*, s. 422

³⁹² Tuxen (1875), s. 444

³⁹³ Vaupell, O. (1872) *Den Danske Hærs Historie til Nutiden og den Norske Hærs Historie indtil 1814*, første bind, s. 577

³⁹⁴ Vaupell (1872), s. 580, Tuxen (1875), s. 460, s. 465

³⁹⁵ Tuxen (1875), s. 482

³⁹⁶ Tuxen (1875), s. 490

³⁹⁷ Hansen, V. (1898) *Vore Søhelte: historiske Fortællinger*, s. 305

³⁹⁸ Hansen (1898), s. 315

³⁹⁹ Carstensen, W. og Lütken, O. (1902) *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*, s. 263

⁴⁰⁰ Carstensen og Lütken (1902), s. 318

formidlingsform, og tolkningsformen er for det meste pragmatisk og psykologisk. For eksempel mener de danske forfatterne at det var en vesentlig motivasjon for Tordenskjold å tjene kongen. De prøver dessuten å belyse hvordan Tordenskjolds og kongens personlige egenskaper og bragder spiller på hverandre og skaper et sterkt forhold mellom dem.

Den norske litteraturen er ambivalent til kong Fredrik. Den norske forfatteren Jacob Børresen mener at Tordenskjold innnyttet seg hos kongen fordi det var lettere enn å innnytte seg hos den gamle, etablerte adelen.⁴⁰¹ Han skal likevel, som hos Carstensen og Lütken, ha følt en «barnlig» hengivenhet ovenfor kongen til tross for at han ikke var «noget synderligt at begeistres over» som person.⁴⁰² Børresen mener at vennskapet deres med all sannsynlighet var «baade varmt og trofast».⁴⁰³ Den norske forfatteren William Coucheron-Aamot kaller Tordenskjold «kongens Yndling»⁴⁰⁴ blant annet fordi han ikke var like ineffektiv som «de sendræktige Byraakrater i Regjeringen».⁴⁰⁵ Erobringen av Marstrand nevnes som et konkret eksempel på at Tordenskjolds handlekraft gleder kongen.⁴⁰⁶ Kongen beskrives også som «forsiktig», og Coucheron-Aamot hevder at dersom kongen og generalene hans hadde Tordenskjolds «Foretagsomhed og Dristighed» ville de kunne tatt tilbake Båhuslen fra svenskene.

Constantius Flood, også han en norsk forfatter, er ikke like kritisk til kongen. Han sier at Tordenskjold hadde kongens gunst⁴⁰⁷ og var kongens «Yndling».⁴⁰⁸ Han gjengir også en av Rothes fortellinger om at Tordenskjold skal ha kidnappet et skånsk bryllupsselskap for å skaffe kongen etterretning om forholdene i Skåne, for å vise hvor alvorlig Tordenskjold tok kongens ønsker.⁴⁰⁹

Selv om den norske litteraturen er mer kritisk til kongen enn den danske, skaper den likevel et bilde av Tordenskjold som en kongetro tjener. Forskjellen er i all hovedsak knyttet til at kongen blir fremstilt som en mindre formidabel størrelse enn i Danmark, og at Tordenskjold tillegges selvstendige politiske mål ut over det å tjene kongen. Det er i midlertid tydelig at

⁴⁰¹ Børresen, J. (1901) *Tordenskiold, en karakterstudie*, s. 7

⁴⁰² Børresen (1901), s. 60

⁴⁰³ Børresen (1901), s. 63

⁴⁰⁴ Coucheron-Aamot (1897), s. 8

⁴⁰⁵ Coucheron-Aamot, W. (1897) *Tordenskiold: Med titelbillede og 2 tegninger samt kart i teksten*, s. 6-7

⁴⁰⁶ Coucheron-Aamot (1897), s. 31

⁴⁰⁷ Flood, C. (1900) *Tordenskjold: et historisk Rids til Ungdoms- og Folkelæsning*, s. 47

⁴⁰⁸ Flood (1900), s. 51, 83, 112

⁴⁰⁹ Flood (1900), s. 84-86

begge landenes litteratur bygger på de samme basisfortellingene og kildene, og i all hovedsak er denne tematikken lik i både dansk og norsk litteratur.

Tordenskjold som sagahelt

Man trekker paralleller mellom Tordenskjold og vikingtiden i både Danmark og Norge. Den norske historikeren Hammer mener at Tordenskjold ligner så mye på vikingene fra det 700-tallet at han kaller ham for vikingen fra 1700-tallet.⁴¹⁰ En annen nordmann, Coucheron-Aamot, sier at han er «som en gammel nordisk Viking»⁴¹¹ og at «den Norske Viking i Sjøofficersuniform» minner om en eventyrhelt.⁴¹² Han er den første norske helten som har blitt beundret så mye både i sin samtid og i ettertiden siden Olav Tryggvason, og Tordenskjold kalles «Et verdig skudd af den gamle Kjæmpestamme».⁴¹³ Denne benevnningen blir også brukt av den norske historikeren Vilhelm Poulsen.⁴¹⁴ Nordahl Rolfsen sammenligner ham med Askeladden i *Læsebog for Folkeskolen* (1893), fordi han oppsøker kongen for å vinne lykken.⁴¹⁵ I den danske litteraturen skriver Tuxen at Tordenskjold skal ha ført et «uroilig, vikingeagtig liv» og gjort landhugg langs svenskekysten. Han kaller Tordenskjold for en ny viking.⁴¹⁶ Niels Bache omtaler også Tordenskjold som «den dristige viking».⁴¹⁷ Carstensen og Lütken bruker helteparallellene mer flittig enn de øvrige danske forfatterne. Han trekkes inn i et skandinavisk heltenarrativ allerede i tenårene ved at Carstensen og Lütken spekulerer i at Tordenskjold må ha «bygget sig herlige Luftslotte» mens han fantaserte om helter som Olav Tryggvasson og Olav den Hellige, som hadde oppholdt seg i Trondheim før ham.⁴¹⁸ De kaller Tordenskjold for en «romantisk Helteskikkelse»,⁴¹⁹ og sier at han og Karl 12. var «Tvillingstjerner» som begge «kastede svundne tiders Sagaskjær hen over Norden».⁴²⁰ Han vant den dansk-norske befolkningens gunst gjennom sin «Vikingefærd» i

⁴¹⁰ Hammer (1901), s. 10

⁴¹¹ Coucheron-Aamot (1897), s. 7

⁴¹² Coucheron-Aamot (1897), s. 16

⁴¹³ Coucheron-Aamot (1897), s. 35

⁴¹⁴ Poulsen, V. (1890) *Fortællinger af Norges Historie. Bind 3: Fra Kalmarunionen til 1814*, s. 443

⁴¹⁵ Rolfsen, N. (1893) *Læsebog for Folkeskolen Anden del*, s. 166

⁴¹⁶ Tuxen (1875), s. 413-414

⁴¹⁷ Bache, N. (1881) *Nordens Historie: Populært Fremstillet. 4. Bind*, s. 419

⁴¹⁸ Carstensen og Lütken (1902), s. 14

⁴¹⁹ Carstensen og Lütken (1902), s. 540

⁴²⁰ Carstensen og Lütken (1902), s. 542-543

rikets farvann,⁴²¹ og etter seieren ved Dynekilen skal han ifølge Carstensen og Lütken ha fremstått som «en lyslevende Eventyrets Helt» for sine «medborgere».⁴²²

Sammenligningen med vikingene blir altså brukt i begge land, men med unntak av Carstensen og Lütken er det i hovedsak i den norske litteraturen at Tordenskjold blir eksplisitt knyttet opp til den norske «Kjæmpestamme» og vikingkongene. Han sammenlignes dessuten med den erkenorske eventyrfiguren Espen Askeladden i den norske litteraturen, mens de danske forfatterne Carstensen og Lütken bruker det mer generelle «Eventyrets Helt». I det norske kulturelle minnet blir Askeladden brukt som et symbol for kontinuiteten mellom fortiden og nåtiden, «en bestemt Efterklang af Sagaernes Karakter».⁴²³ På hver sitt vis bruker således både den norske litteraturen og i Carstensen og Lütken plottet om at Tordenskjold er en del av en ubrutt linje av sagahelter, som inspirerer både samtiden og ettertiden til «store Gjerninger uden Hensyn til, om Daaden bærer Frugt eller ei».⁴²⁴ Dermed lever arven fra Malling tilsynelatende fortsatt videre i disse verkene. I den øvrige danske litteraturen skjer vikingsammenligningen på et mer generelt grunnlag, og brukes tilsynelatende mest for narrativ effekt.

Tordenskjold som nordmann

Det viktigste skillet mellom de norske og danske fremstillingene er likevel forsøkene på å fornorske Tordenskjoldbildet. I 1854 ønsker den norske historikeren Michael Birkeland å «vindicere ham for Norge som en af dets egteste Sønner».⁴²⁵ Dette er et utbredt ønske i den norske litteraturen. Coucheron-Aamot skriver at de sterkeste norske minnene fra unionstiden finnes i «Unionsflaadens Historie», men at Danmark har monopolisert de norske sjøheltene.⁴²⁶ Han gjør derfor flere grep for å ta tilbake eierskapet av Tordenskjold. Han sier blant annet at Tordenskjold brøt med ordrene sine da han angrep den svenske transportflåten i Dynekilen fordi han var vant til å lese ordre på «Fædrelandet heldigste Maade» og derfor ikke synes det

⁴²¹ Carstensen og Lütken (1902), s. 412

⁴²² Carstensen og Lütken (1902), s. 311

⁴²³ Sørensen (2001), s. 195

⁴²⁴ Carstensen og Lütken (1902), s. 542-543

⁴²⁵ Birkeland, M. (1854) *Anna Colbjørnsdatters, Cort Adellers, Peter Tordenskjolds Biographier*, s. 48

⁴²⁶ Coucheron-Aamot (1897), s. 3

var naturlig å vente på ordre fra Gabel.⁴²⁷ Under slaget ved Dynekilen skal Tordenskjolds og hans «kjække Gutter» ha klart å utføre «rent overmenneskelige Anstrengelser» fordi de kjempet «for gamle Norge».⁴²⁸ Tordenskjolds fedrelandskjærighet skal med andre ord ha vært en sentral årsak til at han klarte å gjennomføre en av sine største bragder. Erobringen av Båhuslen er også sentral i Coucheron-Aamots Tordenskjoldfortelling, ettersom angrepene hans mot svenske territorier skal ha vært tuftet på et ønske om å ta «de gamle norske landskapene» tilbake fra svenskene.⁴²⁹ Selv om Coucheron-Aamot hevder at Tordenskjold fikk «begge Nationers varme Beundring og Kjærighed»⁴³⁰, og at «broderfolkene» sørget da han døde⁴³¹, ligger hovedvekten hans likevel på Tordenskjold som en norsk helt som i all hovedsak kjempet for Norge. Her er det klare paralleller til den store norske historikeren Ernst Sars, som i *Udsigt over den norske Historie* (1913) sammenligner Tordenskjold med Ludvig Holberg og som fremstiller begge som norske nasjonalhelter som la stor vekt på sitt norske opphav og dermed bidro til å heve Norges status i eneveldet.⁴³²

En annen norsk historiker, Ole Andreas Øverland, skriver i *Illustrert Norges Historie* (1891-1895) at Tordenskjold var en modig «Thrønder»⁴³³ og at mannskapet hans også besto av mange trøndere.⁴³⁴ Han legger dessuten vekt på at Marstrand fikk «norsk» besetning etter erobringen.⁴³⁵ Øverland hevder også at Tordenskjold hatet den russiske tsaren Peter den Store fordi han behandlet «de brave norske Officerer» i russisk tjeneste dårlig.⁴³⁶ Han setter Tordenskjold inn i et større norsk fellesskap for å svekke bildet av den norske matrosen i dansk tjeneste. Hammer mener også at Dynekilen gjorde Tordenskjold til «noget mere for os Nordmænd end han nogensinde kan og vil bli for Danskerne» fordi han reddet Norge. Han forsøker altså også å tolke Tordenskjold inn i en norsk nasjonal ramme.⁴³⁷

Plottet i disse verkene fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet er knyttet til Tordenskjold som nordmann. Han og hans norske underordnede frelste Norge i den ellefte time, og deres hjertefølte fedrelandskjærighet lot dem gjøre «overmenneskelige» bragder i

⁴²⁷ Coucheron-Aamot (1897), s. 9

⁴²⁸ Coucheron-Aamot (1897), s. 11

⁴²⁹ Coucheron-Aamot (1897), s. 20

⁴³⁰ Coucheron-Aamot (1897), s. 16

⁴³¹ Coucheron-Aamot (1897), s. 35

⁴³² Sars, J. E. (1913) *Udsigt over den norske Historie. Bind 2: Tredje og Fjerde Del*, s. 430

⁴³³ Øverland, O.A (1891-1895) *Illustrert Norges Historie. Femte bind. Første avdeling*, s. 695

⁴³⁴ Øverland (1891-1895), s. 715

⁴³⁵ Øverland, O.A (1901) *Tordenskiold 1690-1720*. Fra Folkebladet 26.05.1901, s. 175

⁴³⁶ Øverland (1891-1895), s. 777

⁴³⁷ Hammer (1901), s. 11

Norges tjeneste. Dette underbygges av at Tordenskjold skal ha hatt en sterk norsk identitet. Resultatet blir at nordmenn har et sterkere krav på eierskap over Tordenskjoldminnet enn danskene. Her heves den historiske diskursen fra det narrative til det diskuterende. Tordenskjolds store bragder skjer altså i fedrelandets tjeneste. Her finner man klare paralleller til Malling, som forsøkte å vise at dydene var noe som lå latent i alle dansk-norske borgere og kom fra noe større enn individet, nemlig Gud. Fedrelandskjærligheten er også noen som kommer fra Gud hos Malling, og dette går igjen i den norske litteraturen fra denne perioden. Tordenskjold og besetningen hans seirer ikke ved Dynekilen fordi de er overmennesker, men fordi fedrelandskjærligheten hjelper dem med å overskride sine menneskelige begrensninger. Verkene får derfor, som hos Malling, en moralsk dimensjon. Dersom andre mennesker kan gjøre overmenneskelige bragder fordi de elsker landet sitt, er dette mulig for leseren også. I den norske litteraturen er fedrelandskjærligheten avgrenset til Norge, i motsetning til Mallings helstatspatriotisme.

Dette tankesettet dukker også opp i flere kortere Tordenskjoldskildringer i lese- og lærebøker for folkeskolen. Rolfsen skriver i *Læsebog for Folkeskolen* (1893) at Tordenskjold frelste Norge.⁴³⁸ Han sier også at et «sjømannshjerte» som Tordenskjolds kan aldri glemmes av et folk som «basker med sjøen aaret rundt».⁴³⁹ Jens Hæreid ytrer i sin mye brukte lærebok i historie at Tordenskjold og besetningen hans bør etterlignes av nordmenn.⁴⁴⁰ Oskar Kristiansen hevder at Tordenskjold er et eksempel på at «de bedste matroser» i dansk tjeneste kom fra Norge.⁴⁴¹ Ole Christian Dahl kaller Tordenskjold for «Vor store Sjøhelt»⁴⁴², og Jens Raabe sier at «Den unge norske sjøkriger» og «nordmændene» i hans tjeneste beseiret svenskene ved Dynekilen.⁴⁴³ Han påstår at det er et unektelig bånd mellom Tordenskjold og Norge siden nordmennene er havets folk. De bør derfor strebe etter å kopiere sjøheltene sine. Siden Tordenskjold er Norges største sjøhelt, blir det regnet som unaturlig og nærmest umulig for nordmenn å glemme ham.

⁴³⁸ Rolfsen (1893), s. 178

⁴³⁹ Rolfsen (1893), s. 182

⁴⁴⁰ Hæreid, J. (1916) *Fortællinger af Fædrelandets Historie*, s. 294

⁴⁴¹ Kristiansen, O. (1911) *Lærebok i Historie (Verdenshistorie og Norges Historie) for Folkeskolen og Smaaskolen*, s. 106

⁴⁴² Dahl, O. Chr. (1899) *Historisk Lærebog for Folkeskolen*, s. 128

⁴⁴³ Raabe, J. (1903) *Norges og Nordens Historie for folkeskole og hjem*, s. 154-155

Den samme tematikken belyses også av Børresen. Han sammenligner Tordenskjold med både Karl 12. og admiral Nelson, men mener at Tordenskjold bør settes høyere i Norge enn Karl blir i Sverige og Nelson i England. Tordenskjolds unge alder gjør bragdene hans mer imponerende enn Nelsons til tross for at Nelsons resultater var enda mer imponerende. Siden Karl 12. «ødelte» landet sitt mens Tordenskjold reddet sitt, mener Børresen at det er naturlig å sette Tordenskjold høyest.⁴⁴⁴ Børresen mener det er et problem at krigshelter ikke blir minnet særlig lenge, og at dersom «vor nationalhelt» skal bli mer enn «et stolt minde» må han tolkes om igjen som en idé, et forbilde, og en mennesketype som tjente konge, folk og fedreland.⁴⁴⁵ Det er altså nødvendig å gjøre en nytolkning av Tordenskjoldfortellingene for at de skal forbli relevante i det norske funksjonsminnet.

Flood fokuserer også på Tordenskjoldfortellingens funksjon. Han skriver at minnet om Tordenskjold er «dyrebart» for alle nordmenn, en nasjonal skatt som skal gi «vor Ungdom og vort Folk» styrke i vanskelige tider.⁴⁴⁶ Tordenskjold er i all hovedsak de unges helt. Flood kaller ham dessuten «Broen mellem det Norge, som har været, og det Norge, som skulde komme», vår største «Aabenbaring af Mod og Ansvarsfølelse» mellom Hårfagreätten og grunnlovsfedrene.⁴⁴⁷ Her ser man en parallell til hvordan Malling forsøkte å vise at karaktertrekkene til de gamle skandinaviske heltene hadde gått i en ubrutt linje fra gamle dager og frem til datiden. Norge og det norske forsvant ikke under unionen med Danmark. Det eksisterte fortsatt i de norske heltene.

Også de danske forfatterne nevner at Tordenskjold var norsk, men ikke i samme grad som de norske. Edvard Holm kaller Tordenskjold «en ung norsk Søhelt»⁴⁴⁸ og Tuxen nevner Tordenskjolds «brændende Fædrelands-kjærlighed», men dette er sannsynligvis en levning fra Rothe og derfor ment som kjærlighet til den dansk-norske helstaten.⁴⁴⁹ Tuxen kaller Tordenskjold en «kjækk norsk Gut», og sier at den norske fjellufta har skapt en helt som er dels «blød Yngling» og dels «vild Bjørn».⁴⁵⁰ Samtidig kaller Tuxen besetningen hans for «de Danske», som er et avvik fra fokuset på norske matroser i den norske litteraturen.⁴⁵¹ Carstensen og Lütken nevner også Tordenskjolds norskhet ved et par anledninger. De hevder

⁴⁴⁴ Børresen (1901), s. 72-73

⁴⁴⁵ Børresen (1901), s. 139-140

⁴⁴⁶ Flood (1900), s. 136

⁴⁴⁷ Hammer (1901), s. 16

⁴⁴⁸ Holm, E. (1898) *Danmark riges historie. 5: 1699-1814*, s. 72

⁴⁴⁹ Tuxen (1875), s. 415

⁴⁵⁰ Tuxen (1875), s. 490

⁴⁵¹ Se f.eks. Tuxen (1875), s. 484

for eksempel at «Hjemlandets Luft» alltid vekket Tordenskjolds eventyrlyst og selvstendighetsfølelse,⁴⁵² og han skal «naturligvis» ikke ha følt seg like hjemme i København som i Kristiania.⁴⁵³ Tordenskjolds manglende filter og direkte væremåte er ifølge Carstensen og Lütken et norsk karaktertrekk som Fredrik 4. satte særlig pris på ved Tordenskjold.⁴⁵⁴ Det danske bildet bærer preg av at Tordenskjold var en nordmann som tjenestegjorde i den dansk-norske helstaten, og vektlegger særlig psykologiske faktorer og personlighetstrekk. Den norske «villskapen» i ham løftes i denne sammenhengen nesten frem som noe eksotisk og spennende. Den danske litteraturen har således ingen store avvik fra 1700-talls-litteraturen på dette feltet.

Den norske litteraturen bærer preg av en nasjon med identitetskrise, som søker etter en sterk norsk helt som kan videreføre den norske identiteten etter den «fire hundre år lange natten» som unionen med Danmark gjerne omtales som. Tordenskjold omformes til en glødende nasjonalist som viderefører den stolte norske arven fra storhetstiden. Båndene hans til Danmark blir i stor grad rensket ut. Også her har diskursen et klart didaktisk og diskuterende preg. Tordenskjold fyller et hull i det norske kulturelle minnet ved å gi Norge en særegen norsk helt som viser at de norske karaktertrekkene ikke forsvant under unionen, og som baner veien for grunnlovsfedrene i 1814.

Oppsummering

Tordenskjoldfortellingene i denne perioden bygger på det samme kildematerialet, og forskjellene ligger derfor i plottet til den enkelte forfatteren. I både Danmark og Norge blir Tordenskjold i denne perioden nevnt i svært korte trekk i mer generelle historieverk og skolebøker. Tordenskjold blir her oftest introdusert i forbindelse med Dynekilen. Deretter kommer det en kort beskrivelse av livet hans med vekt på de store militære seierne hans. Duellen nevnes vanligvis i en bisetning.⁴⁵⁵ Selve fortellingene er ofte hentet nesten ordrett fra

⁴⁵² Carstensen og Lütken (1902), s. 69

⁴⁵³ Carstensen og Lütken (1902), s. 183

⁴⁵⁴ Carstensen og Lütken (1902), s. 525

⁴⁵⁵ For eksempel: Ottosen, J. (1902) *Vor Historie 2: Fra Margrete til Karl XII*, s. 380-384, Petersen, S. (1887) *En liden Norges Historie for de Første Begyndere*, s. 29-30, Petersen, S. (1881) *Norges historie: lese- og lærebog for almue- og borgerskoler*, s. 112-116, Petersen, S. (1877) *Verdenshistorie for Almue- og Borgerskoler*, s. 133, Petersen, S. (1872) *Norges, Sveriges og Danmarks Historie for Middelskolen*, s. 110-112, Petersen, S. og Storm, G. (1872) *Norges, Sveriges og Danmarks Historie for Gymnasierne*, s. 150-151, Petersen, S. og Storm, G. (1895)

Rothe, Malling og Sneedorff. De blir også nevnt som kilder i mange av bøkene.

Tordenskjoldfortellingene i Danmark og Norge har tilsynelatende blitt konsentrert rundt et par sentrale hendelser.

Tordenskjoldplottet på dansk side er preget av en ortodoksi til den eksisterende Tordenskjoldkanonen fra unionstiden. Selv om eneveldet er et tilbakelagt kapittel i dansk historie når de aller fleste av verkene jeg tar for meg kommer ut, er skildringen av Tordenskjolds og kongens gode forhold statisk. Dette skyldes et manglende behov for å omtolke Tordenskjoldfortellingene i utgangspunktet. Jan Assmann hevder at det kulturelle minnets hovedformål er å skape en tilhørighetsfølelse til den gitte gruppen personen er en del av. Siden Tordenskjoldlitteraturen fra unionstiden er konstruert rundt oppfatningen av Tordenskjold som en dansk helt i utgangspunktet, er det et begrenset behov for å tolke ham om for å legitimere rollen hans i funksjonsminnet.

I den norske litteraturen møter man derimot en kulturell gruppe som går gjennom en kulturell gjenoppvåkning etter flere århundrer med unionsstyre og manglende selvstendighet. Siden brorparten av den norske kulturelle identiteten knyttes til personer og hendelser før 1380, er det et akutt fravær av mer moderne norsk-nasjonalistiske fortellinger i det norske erfaringsrommet. Dette skyldes blant annet det omfattende norske kildetapet i unionstiden,⁴⁵⁶ men også Wergelands, P.A. Munchs og Rudolf Keyzers store fokus på nettopp dette. En stor del av den norske patriotismen måtte dermed orienteres rundt å gripe tilbake til sagatiden.⁴⁵⁷ Sett i lys av at 1800- og 1900-tallet er preget av en nasjonalisme som gjennomsyrrer ikke bare samfunnets forståelse av hva det er, men hva det skal bli i fremtiden, er den norske kulturen i en identitetskrise. Den diskuterende diskursformen i de norske verkene minner mye om Malling, og siden Mallings hovedformål også var å befeste en sterk patriotisk identitet på den ene siden, og bygge en bro mellom det som var og det som er, er det naturlig at den norske litteraturen benytter seg av mange av de samme virkemidlene.

Det er klare paralleller mellom avvikene på danske og norske Tordenskjoldfortellinger i denne perioden, og Øystein Sørensens tanker om hvorfor skandinavismen aldri slo an i Norge.

Norges historie. Større udgave for folkeskolen, s. 112-118, Velleesen, J. (1910) *Norges Historie for Skole og Hjem*, s. 102-104, Velleesen, J. (1895) *Norges historie for Folkeskolen*, s. 58-59, Bonnevie, J. A. og Ræder, A. (1894) *Historisk Lærebog for Folkeskolen. Omfattende baade Nordens og Verdens historie*, s. 87-89, Grønsdal, H. (1890) *Læsebog for folkeskolen*, s. 92, Hoff, O. U. (1880) *Lærebog i verdenshistorien. Nærmest til brug for folkeskolen*, s. 86-89, Hæreid, J. (1912) *Norges historie fortalt for skole og hjem*, s. 106-110

⁴⁵⁶ Rian (2014), s. 493-496

⁴⁵⁷ Rian (2014), s. 523

Han mener at det var et «uoverstigelig problem» at Norge hadde vært den svake parten i alle tidligere nordiske unioner.⁴⁵⁸ Tordenskjold, slik han skildres i kanonen fra unionstiden, representerer norsk underdanighet til den danske kronen. Det blir derfor et behov for å omtolke ham slik at han skal passe inn i den nye norske statsforståelsen. Dette skjer bare i noen grad i den norske litteraturen mellom 1814 og 1925. Den norske Tordenskjoldfortellingen blir ikke snudd på hodet før med Olav Bergersen.

⁴⁵⁸ Sørensen (2001), s. 248-249

Historisk bakgrunn 1920-1925

Etter første verdenskrig oppstår det en debatt rundt nøytralitet og krigføring.

Arbeiderbevegelsen blir samlet bak et totalt fredskrav,⁴⁵⁹ og i samme periode gikk landets største parti, Arbeiderpartiet, inn i Komintern.⁴⁶⁰ Den norske historikeren Edvard Bull har hevdet at 1920-tallet var den «eneste periode i vår nyere historie da nasjonalismen overveiende var en konservativ makt, på det bestående samfunns side».⁴⁶¹ Den norske nasjonalismen tok ulike former. Christian Michelsen og Fridtjof Nansen stiftet i 1925 Fedrelandslaget, som skulle danne en bred politisk front mot den fremadstormende kommunismen. Fedrelandslaget brukte nasjonal symbolikk som det norske flagget og nasjonalsangen for å vinne oppslutning.⁴⁶²

Tordenskjold var fremdeles en del av både det danske og det norske funksjonsminnet. I Norge var han blant annet avbildet på de pengesedlene sammen med grunnlovsfaren Christian Magnus Falsen.⁴⁶³ På grunn av de sprikende nasjonale identitetene i Danmark og i Norge, oppstår det på 1920-tallet en heftig debatt rundt både Tordenskjolds meritter og hans nasjonale tilhørighet i Danmark og Norge i forbindelse med 200-års-jubileumet for Tordenskjolds død.⁴⁶⁴ Det er i denne sammenhengen at den norske orlogskapteinen og høyrepolitikerer Olav Bergersen gir ut *Viceadmiral Tordenskiold* i 1925.⁴⁶⁵ Selv om Bergersen tar et oppgjør med mange av mytene som har sitt opphav i Rothe og Malling, er verket gjennomsyret av hans sterke norske nasjonalisme og uttalte ønske om å etablere Tordenskjold som en helnorsk helt. Vinklingen er derfor svært negativ mot danske historikere og det danske unionsstyret.⁴⁶⁶

⁴⁵⁹ Dahl, H. F. (2001) *De store ideologienes tid. Norsk Idéhistorie. Bind V*, s. 45

⁴⁶⁰ Dahl (2001), s. 56

⁴⁶¹ Bull, E. (1979) *Norges historie. Bind 13. Klassekamp og fellesskap 1920-1945*, s. 88

⁴⁶² Bull (1979), s. 258

⁴⁶³ Bull (1979), s. 87

⁴⁶⁴ Dahl (2001), s. 190

⁴⁶⁵ Olav Bergersen. (2014, 27. august). I Store norske leksikon. Hentet 13. mai 2016 fra https://snl.no/Olav_Bergersen.

⁴⁶⁶ Andersen (2004), s. 341

«Vår nasjonalhelt» - Olav Bergersens Tordenskjold

Olav Bergersen (1880-1973) var en norsk sjøoffiser og politiker fra Trondheim. Han skrev en svært omfattende biografi om Peter Wessel Tordenskjold i 1925. Denne representerte et brudd med den tidligere historikertradisjonen ved at han retter et kritisk lys mot C.P. Rothe, gjennom en omfattende og inngående kildebruk. Biografien «Viceadmiral Tordenskiold» kom ut i to bind, og er på totalt 1153 sider. Mye av den biografiske delen er, som hos Rothe, dag-til-dag-skildringer, men til forskjell fra Rothe setter Bergersen fremstillingen inn i et sterkere overordnet politisk og historisk perspektiv. Dette blir gjort på en måte som minner mye om Sneedorffs fremstilling ved at Tordenskjoldfortellingene blant annet blir kontrastert med beretninger om Karl 12.

Verkets formål

Bergersen hevder at han skriver denne biografien for å gjøre en sjømilitær vurdering av Tordenskjolds virke på den ene siden, og på den andre siden å sette virksomheten hans inn i et nasjonalt perspektiv. Fra «et rent nasjonalt synspunkt» vil han vurdere «hvorvidt vi har rett eller ei til å kalle ham Norges nasjonalhelt».⁴⁶⁷ I følge Bergersen har det i norsk historie nemlig blitt dratt «et glemselens slør» over dansketiden. Dette har gått ut over Tordenskjold, en av «stjernene» i «denne firehundreårs natten». Bergersen uttrykker sin fortvilelse over at «Danmark annekterte ham helt, gjorde ham til sin og vi sat fattige tilbake». Bedre ble det ikke med unionen med «vår tidligere motstander» Sverige. I denne unionen ble heller ikke Tordenskjold befestet som en del av den norske nasjonale arven.⁴⁶⁸ Selv om Bergersen først sier at han vil se på om nordmenn kan kalle Tordenskjold sin nasjonalhelt⁴⁶⁹ endrer han etter et par sider problemstillingen sin til å være en gransking av hans «betydning som Norges

⁴⁶⁷ Bergersen, O. (1925) *Viceadmiral Tordenskiold*, s. VIII

⁴⁶⁸ Bergersen (1925), s. 5

⁴⁶⁹ Bergersen (1925), s. VIII

nasjonalhelt».⁴⁷⁰ Det virker med andre ord som at han allerede har bestemt seg på forhånd at nordmenn har «rett» til å kalle Tordenskjold for Norges nasjonalhelt.

Bergersen mener at nordmenn har blitt hindret fra å dyrke «vår nasjonalhelts minde» på en tilstrekkelig god måte. Dette representerer en del av den «nasjonale fornedrelse» Norge har opplevd fra dansk side. Han viser til et av Alexander Kiellands Københavnerbrev fra 1890, hvor Kielland «i fnysende harme» skriver at Tordenskjold blir fremstilt som en «ikke stort bevent» soldat, som i det minste «var kongetro» om ikke annet. Dette skal ha skjedd i forbindelse med «mindefesten på Tordenskiolds 200 års fødselsdag».⁴⁷¹

I motsetning til den danske fornedrelsen, fremhever Bergersen svenskenes vurdering av Tordenskjold som noe nordmenn har «all grunn til med stolthet å motta» fordi han blant annet fremstilles som Karl 12. likemann. Denne karakteristikken henger høyt for Bergersen, som selv omtaler Karl 12. som intet mindre enn «Nordens Napoleon».⁴⁷² Svenskenes vurderinger står i skarp kontrast til de danske fremstillingene av Tordenskjold som i økende grad har gitt grobunn for deling av informasjon som er «utillatelig uhistorisk, dertil helt og holdent uinteressant og betydningsløs», og som derfor er «ganske usedvanlig litet skikket som karakteristik av mannen».⁴⁷³ Dette har igjen ført til at «norske menn og kvinner ikke åpent og ærlig» har kunne fått «vedkjenne sig Tordenskiold som Norges nasjonalhelt» til tross for at hans «navn lyser i vår nationalsang og hvis billede præger vårt lands pengesedler.»⁴⁷⁴

Som sitatene viser, har Bergersen et ambivalent forhold til i hvilken grad de danske fremstillingene kan ha påvirket oppfatningen av Tordenskjold i Norge. Han mener at det lenge har eksistert en forståelse hos det norske folket om at Tordenskjold var den norske nasjonalhelten. Dette «var sikkert intet barn i tvil om» helt til 200-års-jubileumet for Tordenskjolds død 12. november 1920. Da hadde en norsk diplomat gjort det tydelig at han mente at Norge ikke hadde krav på Tordenskjolds minne ved å endre innskriften på den norske gavekransen fra «Til Norges nasjonalhelt fra hans fødeby Trondhjem»⁴⁷⁵ til det mer nøytrale «Tordenskiold, fra hans fødeby».⁴⁷⁶ Det blir derfor naturlig å forstå Bergersens arbeid som en respons på det han oppfatter som en grov krenkelse ovenfor det norske folk.

⁴⁷⁰ Bergersen (1925), s. 8

⁴⁷¹ Bergersen (1925), s. 6

⁴⁷² Bergersen (1925), s. 581

⁴⁷³ Bergersen (1925), s. 7

⁴⁷⁴ Bergersen (1925), s. 8

⁴⁷⁵ Bergersen (1925), s. 1008

⁴⁷⁶ Bergersen (1925), s. 8

Målet til Bergersen er å fjerne all tvil om at Tordenskjold først og fremst er en norsk nasjonalhelt.

Hayden White definerer et historisk plott som noe som fyller konkrete hendelser med en overordnet historisk mening. Det vil alltid være preget av forfatterens moralske utgangspunkt. Plottet i Bergersens biografi bærer preg av det han opplever som en uverdigg dansk Tordenskjoldskildring på den ene siden, og et behov for å markere at Tordenskjold er til det norske folks odell og eie på den andre siden. Han forsøker derfor å vise hvordan Tordenskjolds karaktertrekk skaper et bilde av et særegent menneske som appellerer til et bredt publikum. Tordenskjolds ulike personlige egenskaper «fanger guttenes store beundring» gjennom egenskaper som mot og vilje. Voksne menn vil beundre «det store, det bærende i mannen», hans begavelse som leder. Med dypere innsikt i Tordenskjolds bragder vil man etter hvert fokusere på «den innsats han gjorde i vårt lands historie i en vanskelig tid». Bergersen mener at helter er viktige fordi «hver generasjon lever dem opp påny», og de vil derfor ha en bærende moralsk og pedagogisk rolle.⁴⁷⁷ Tordenskjold er Norges «største nasjonale sønn», og den «norske fedrelandsfølelse» bygger ifølge Bergersen i stor grad på hans bedrifter.⁴⁷⁸ Det blir derfor viktig for Bergersen å fokusere både på at Tordenskjolds særegne norskhet på den ene siden, og den kritikkverdige fremstillingen av ham i Danmark på den andre siden. Dette blir, som vil skal se, blant annet gjort ved at Bergersen går til frontalangrep på Tordenskjolds «misundere» og Fredrik 4.

Bergersens kildekritiske tilnærming

Bergersen skriver innledningsvis at Rothe, og den Tordenskjoldlitteraturen som bygger på Rothe, har blitt kritisert i nyere tid. Han gir Rothe honnør som «banebryteren på den historiske forsknings område hvor det gjelder Tordenskiold»,⁴⁷⁹ men for å unngå å havne i samme felle som sine forgjengere vil han i hovedsak likevel omgå Rothe og i stedet fokusere på «urkildene». Dette kildematerialet beskylder han Rothe for å ha hatt en «freidig omgang» med.⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Bergersen (1925), s. 1113

⁴⁷⁸ Bergersen (1925), s. 1114

⁴⁷⁹ Bergersen (1925), s. V

⁴⁸⁰ Bergersen (1925), s. VI

Bergersen blir tilsynelatende personlig fornærmet av det han oppfatter som en lite «runnhåndet» dansk Tordenskjoldtradisjon, og han går Rothe etter i sømmene for å identifisere den sanne Tordenskjold. Et eksempel er Rothes fremstilling av landgangen i Skåne i 1714 da Tordenskjold skal ha falt inn i et svensk bakhold og kun sluppet unna ved å lure svenskene. Denne historien finnes i «hverken prosa eller poesi» før Rothe.⁴⁸¹ Ikke bare er denne fortellingen en fabrikasjon ifølge Bergersen, men han refser også Rothe for å ha «gitt anledning til en nedsettende kritikk av» Tordenskjold. Rothe fremstiller historien som et eksempel på Tordenskjolds snarrådighet, mens senere danske og svenske biografer fokuserer på hvor uærlig han var.⁴⁸² Når Bergersen karakteriserer Tordenskjold som person, prøver han derfor å frigjøre seg fra den tidligere tradisjonen og i hovedsak basere seg på Tordenskjolds brev og handlinger.

Et eksempel på hvordan Bergersens prosess fungerer er hvordan han belyser hendelsene ved Marstrand. Han bruker svenske kilder i tillegg til Tordenskjolds egne rapporter⁴⁸³, og dette fører til at han systematisk avfeier flere av fortellingene Rothe bruker. Historien om at Tordenskjold skal ha kledd seg ut som en fisker og selv speidet i Marstrand blir avfeid fordi Tordenskjold selv skriver til Gabel at han har rekognosert Marstrand «på muskettskudds avstand» uten å nevne noe om å ha infiltrert byen selv.⁴⁸⁴ Påstanden om at Tordenskjold skal ha «pratet svensk som en innfødt» faller også på sin egen urimelighet siden folkemålet i Båhuslen i denne perioden fortsatt slektet så tett på norsk at det ikke ville være nødvendig å snakke svensk i utgangspunktet.⁴⁸⁵ Bergersen tviler dessuten på at den tyske besetningen ved Karlsten festning gjorde mytteri siden det ikke nevnes i de svenske kildene. De tyske troppene får tvert om skryt for innsatsen sin under beleiringen. Til tross for dette fremhever han Tordenskjolds taktiske teft ved å peke på at han prøvde å utnytte troppenes «svakkede moral» slik Rothe fremstiller det.⁴⁸⁶

Rothe legger stor vekt på enken i Marstrand, mens Bergersen kun nevner henne en gang i forbindelse med at hun skal ha levert brevene hans til festningen. Hun omtales bare som en del av Tordenskjolds mer generelle «allianse med kvinnene». Fortellingen om Tordenskjolds soldater avfeier Bergersen som et «teaternummer» som «savner enhver grunn». Han sier i

⁴⁸¹ Bergersen (1925), s. 450

⁴⁸² Bergersen (1925), s. 446

⁴⁸³ Bergersen (1925), s. 934

⁴⁸⁴ Bergersen (1925), s. 938

⁴⁸⁵ Bergersen (1925), s. 939

⁴⁸⁶ Bergersen (1925), s. 946-947

stedet at svenskene kapitulerte fordi de så hvor gode kanonstillingene til Tordenskjold var.⁴⁸⁷ Bergersen er også kritisk til den historien om at Tordenskjold skal ha spasert inn i festningen og ropt «Hvad Djævelen nøler I efter?» da festningen ikke kapitulerte på tiden. Han sier at Tordenskjold «aldri foretog sig noe uoverlagt», og den sanne historien er enda mer «eventyrlig».⁴⁸⁸ For Bergersen er den sanne Tordenskjold enda mer spennende enn fantasiutgaven. Han sier heller ikke noe om at Tordenskjold skal ha tilbudt den svenske kommandanten pensjon i Danmark.⁴⁸⁹

Tordenskjolds Karaktertrekk

Bergersen vil både se på Tordenskjolds militære bedrifter og hans personlige egenskaper. Han legger stor vekt på viseadmiral Christian Carl Gabels militære bedrifter, samtidig som han kritiserer hans personlige egenskaper gjentatte ganger.⁴⁹⁰ Det viser at han ikke nødvendigvis trekker en kobling mellom gode personlige egenskaper og militær suksess. I tillegg til å vise at Tordenskjold var en stor sjøhelt prøver han derfor også å vise hvordan han var som menneske. Han belyser med andre ord det Droysen kaller psykologiske faktorer.

Han er ikke like kritisk til Tordenskjold som han er til Gabel. Dette kommer særlig frem av profileringen hans av Tordenskjold som den «fødte taktikker»⁴⁹¹ med «en fremragende militær intelligens».⁴⁹² For å få Tordenskjolds militære nederlag til å passe inn i denne skildringen fremstiller han det som at Tordenskjold hadde et så avansert taktisk sinn at han alltid forsto situasjoner «dypere og klarere» enn sine samtidige, og at folk derfor ikke har klart å «vurdere hans overlegne klarsyn».⁴⁹³ Det feilslåtte angrepet på Strømstad i 1717 skyldes at Tordenskjold «så klart hvor de andre var blinde»,⁴⁹⁴ og fiaskoen var derfor ikke Tordenskjolds feil.⁴⁹⁵ Det er gjennomgående at Bergersen konsekvent peker på faktorer som

⁴⁸⁷ Bergersen (1925), s. 950-951

⁴⁸⁸ Bergersen (1925), s. 955

⁴⁸⁹ Bergersen (1925), s. 957

⁴⁹⁰ Se for eksempel Bergersen (1925), s. 639, 640, 648, 776, 864

⁴⁹¹ Bergersen (1925), s. 459

⁴⁹² Bergersen (1925), s. 377

⁴⁹³ Bergersen (1925), s. 739

⁴⁹⁴ Bergersen (1925), s. 801

⁴⁹⁵ Bergersen (1925), s. 812-813

Tordenskjold ikke kunne gjøre noe med når han skisserer nederlagene hans.⁴⁹⁶ Slik blir Tordenskjold presentert som «den fødte sjømilitære leder».⁴⁹⁷

Tordenskjold skal også ha hatt en enorm selvtillit. Dette var en egenskap han hadde fra en tidlig alder⁴⁹⁸, vokser tilsynelatende etter hvert som Tordenskjold har større suksess. Sent i 1715, kort tid før Tordenskjold blir adlet, poengterer Bergersen at det har «kommet en flott selvtillit» over både Tordenskjolds signatur og brevskrivning.⁴⁹⁹ Selv etter nederlaget ved Strømstad i 1717 skal Tordenskjold ha hatt «sin selvsikkerhet i full behold».⁵⁰⁰ Denne vektleggingen av selvtilliten er på mange måter limet i Bergersens Tordenskjoldskikkelse, og den er gjennomgående i skildringene av Tordenskjolds største seiere så vel som hans største nederlag. Ut over dette omtales Tordenskjold blant annet som energisk, klok, modig og slu⁵⁰¹, og uendelig mye bedre enn sine motstandere «Rent menneskelig sett».⁵⁰²

Samtidig skal Tordenskjold ha hatt et voldsomt temperament. Dette fremstilles imidlertid som noe positivt. Tordenskjolds temperament skal ha vært mest tydelig i «breve, hvor han følte sig oppbragt over noe». Han viser særlig til en episode hvor en av hans underordnede skal ha sendt et «skrivelse til sjøetatens generalkommissariat» fordi han skal ha fått juling av Tordenskjold. Tordenskjold skal ha svart generalkommissariatet i et brev, og sagt at han hadde «langt mer fortient end faaed» dette, og at dersom Tordenskjold hadde «kiendt hans taabelige Malice» på forhånd, skulle «hand vel faaed Hug og Slag som hand siger».⁵⁰³

Til tross for dette tar Bergersen sterk avstand fra at Tordenskjold blir omtalt som «matrosen» og «vildbassen». Ut over det at en ikke kaller andre sjøoffiserer for matroser selv om de gjerne startet karrieren sin som det⁵⁰⁴ vektlegger han flere andre faktorer. For det første mener han at dette er kallenavn som «ikke nettop var ment som en smiger mot mannen»⁵⁰⁵, og for det andre peker han på at både oppveksten og livsførselen hans i det voksne liv vitner om alt annet enn en «brølende og bannende matros».⁵⁰⁶

⁴⁹⁶ Bergersen (1925), s. 967

⁴⁹⁷ Bergersen (1925), s. 737

⁴⁹⁸ Bergersen (1925), s. 498

⁴⁹⁹ Bergersen (1925), s. 557

⁵⁰⁰ Bergersen (1925), s. 842

⁵⁰¹ Bergersen (1925), s. 945

⁵⁰² Bergersen (1925), s. 778

⁵⁰³ Bergersen (1925), s. 726-727

⁵⁰⁴ Bergersen (1925), s. 1105

⁵⁰⁵ Bergersen (1925), s. 8

⁵⁰⁶ Bergersen (1925), s. 1106-1107

Dette sammenfaller også med Bergersens konklusjon om at «Tordenskiold var et godt og rettsinnig menneske» med en sterk avsmak mot svindel. Selv om han med årene har utviklet seg til å bli en slags sagnfigur, men at selv om legendedannelsen har skapt usanne historier, mener Bergersen at også de oppdiktede fortellingene bygger på de faktiske karaktertrekkene hans.⁵⁰⁷ Til motsetning fra Rothes fremstilling av Tordenskjold som et slags «krigens stjerneskudd» mener han også at Tordenskjold var godt rustet til et liv etter krigen.⁵⁰⁸ Bergersen nevner bare en menneskelig svakhet hos Tordenskjold, nemlig hans «sterke affinitet til det smukke kjønn», uten at det blir gått mer i dybden om dette.⁵⁰⁹

Det Bergersen skriver om Tordenskjold barndom følger fortellingene til Rothe tett. Han mener i motsetning til Rothe at Tordenskjold reiste på sjøen allerede som 11-åring, men de er begge enige i at han gikk i lære i Trondheim i 1703.⁵¹⁰ Bergersen tar ikke stilling til hvorvidt barndomsfortellingene er sanne eller ikke, men vektlegger i stedet at de vitner om en stor taktisk begavelse. Han mener heller ikke at det er usannsynlig at Tordenskjold hadde «vært en ganske vilter herre» i barndommen.⁵¹¹

Det er ifølge Bergersen åpenbart at Tordenskjolds skal ha blitt formet at Peter Jespersens «mektige personlighet». Jespersen skal ha klart å få Tordenskjolds «ubendige livskraft» under kontroll ved å tvinge ham til å gjøre «strengt, daglig arbeide». Resultatet skal ifølge Bergersen ha vært at Tordenskjold fikk sin «brede, sterke kristentro» og «tro på og respekt for den rådende statsordning».⁵¹² Bergersen mener på tross av dette at Tordenskjold var en «selfmade man».⁵¹³

Tordenskjold er en av de få sjøoffiserene i dansk tjeneste som aktivt går i strid med svenskene, og han «boltret sig» langs svenskekysten. Han gjør dette fordi han hadde stor selvtillit.⁵¹⁴ Det at Tordenskjold til stadigheter angriper større motstandere⁵¹⁵ fører til at Tordenskjold går fra å være en relativt ukjent størrelse, til «folkets yndling». Etter at Tordenskjold tar fregatten «Hvide Ørn» ved Femeren blir Gabel forfremmet. Tordenskjold blir ikke invitert i feiringen og sender derfor et brev til kongen «hvor han beklager at han ikke

⁵⁰⁷ Bergersen (1925), s. 1108

⁵⁰⁸ Bergersen (1925), s. 1111

⁵⁰⁹ Bergersen (1925), s. 1113

⁵¹⁰ Bergersen (1925), s. 116

⁵¹¹ Bergersen (1925), s. 119

⁵¹² Bergersen (1925), s. 124

⁵¹³ Bergersen (1925), s. 109

⁵¹⁴ Bergersen (1925), s. 323, 382

⁵¹⁵ Bergersen (1925), s. 508

var tilstede ved utmerkelsen» fordi «det må bero på en misforståelse at man har utelatt hans person».⁵¹⁶ Det er nok ikke tilfeldig at Bergersen legger vekt på dette brevet. Måten han ordlegger seg vitner om en enorm selvsikkerhet, som sammenfaller med den øvrige karakteriseringen av Tordenskjold som Bergersen bygger opp til.

Tordenskjolds norskhet

Da Tordenskjold angrep den svenske transportflåten ved Dynekilen i 1716 hadde han i utgangspunktet ordre om å møte Gabel, men siden Norge var i fare valgte han å «slå til førenn svenskene fikk tid til å gardere sig». Dette gjorde han til tross for at hverken han eller noen av hans underordnede offiserer hadde vært i Dynekilen før. Bergersen mener at dette er til hans «uvissnelige heder», og at det er slike ting «som gjør ham stor».⁵¹⁷

En forskjell mellom Bergersen og Rothes Dynekilen-fortellinger er at Rothe vektlegger den overveldende svenske motstanden Tordenskjold møtte. Bergersen sier på sin side at «Tordenskiold var avgjort overlegen i artilleristisk henseende».⁵¹⁸ Bergersen stiller seg svært kritisk til flere av fortellingene om Tordenskjolds underordnede, men sier likevel at de «har gjort fremragende tjeneste» ved Dynekilen.⁵¹⁹

Det norske er selve kjernen i Bergersens Dynekilenfortelling. Ved å slå svenskene der reddet Tordenskjold Norge i «den ellefte time».⁵²⁰ For Bergersen blir det derfor også viktig å poengtere at brorparten av besetningen hans var «i utpreget grad norsk».⁵²¹ Tordenskjold skal også ha kalt seg selv og sin besetning som «Dynekilens norske drenge».⁵²² Bergersen poengterer også at to av «Tordenskiolds beste kampfeller» var fra Kristiansundsområdet,⁵²³ og han skal ha bedd om å få ha nordmenn som besetning på skipene sine.⁵²⁴ Dette norskhetsperspektivet går igjen i hele verket. Det blir til dels oppnådd ved å polarisere det danske og det norske. Bergersen sier at Tordenskjold skal ha kjempet på «tre fronter» mot

⁵¹⁶ Bergersen (1925), s. 514

⁵¹⁷ Bergersen (1925), s. 625

⁵¹⁸ Bergersen (1925), s. 628

⁵¹⁹ Bergersen (1925), s. 630

⁵²⁰ Bergersen (1925), s. 639

⁵²¹ Bergersen (1925), s. 632

⁵²² Bergersen (1925), s. 633

⁵²³ Bergersen (1925), s. 881

⁵²⁴ Bergersen (1925), s. 679

svenskene på den ene siden, sine «misundere» i København på den andre, og «den norske front med generalitetet» som ikke støttet «Tordenskiolds strategisk helt riktige offensiv» på den tredje. Til tross for dette presset sendte han et brev til kongen for å sørge for at «Dynekilens norske drenge» fikk sin berømmelse for Dynekilen. Dette er ifølge Bergersen «et utvetydig bevis for Tordenskiolds utpregede norske sinnelag».⁵²⁵

Tordenskjolds «danske misundere» oppfattet Tordenskjolds militære fremferd som en søken etter «personlig gloire» fordi de var «blinde av hat mot en utlending» som hadde oppnådd mer enn dem. Bergersen hevder derimot at Tordenskjold handlet som han gjorde «av kjærlighet til det truede fedreland»,⁵²⁶ og han kaller Tordenskjold en «ypperlig representant for den norske nasjon»⁵²⁷ hvis «syn og virke» omfatter hele «hans fedrelands interesser».⁵²⁸ Sjøkrigføringen er altså ikke det viktigste for Tordenskjold. Det er fedrelandet. Dette underbygger Bergersen videre ved å peke på at Tordenskjold til stadighet fremhever «sin norske nasjonalitet og taler om Norge som sitt fedreland og sitt fødeland». Dette blir eksemplifisert ved at Tordenskjold blant annet kaller seg selv «en ærlig norsk mann» og «en fattig norsk gut».⁵²⁹ Han er først og fremst «Norges store sønn» som skal ha gjort stor «innsats til sitt kjære fedrelands frelse».⁵³⁰ Bergersen mener at Tordenskjold «så vel i avstamning som karakteregenskaper var helt og holdent norsk».⁵³¹ Til tross for at Tordenskjold kaller seg selv «en fattig norsk gut» sier Bergersen at han hadde vokst opp som en del av handelspatrisiatet i Trondheim, og Caspar Schøller på morssiden av slekten hadde blitt adlet før.⁵³² Dessuten mener Bergersen at Fredrik 4. hadde et «mistroens blikk på den gamle adel», noe som gjorde at «den nye adel» fikk gode muligheter til å hevde seg.⁵³³

Selv om Tordenskjolds seier ved Marstrand hadde gitt danskene en utmerket mulighet til å befeste øst-Sverige, var Fredrik 4. «like energiløs» som alltid. Tordenskjold måtte derfor forsøke å erobre Gøteborg på egenhånd.⁵³⁴ Bergersen mener at Tordenskjold sannsynligvis kunne klart å gjøre dette dersom han ikke måtte trekke seg tilbake for å møte kongen.⁵³⁵

⁵²⁵ Bergersen (1925), s. 668-669

⁵²⁶ Bergersen (1925), s. 739

⁵²⁷ Bergersen (1925), s. 974

⁵²⁸ Bergersen (1925), s. 997

⁵²⁹ Bergersen (1925), s. 1022

⁵³⁰ Bergersen (1925), s. 826-827

⁵³¹ Bergersen (1925), s. 1024

⁵³² Bergersen (1925), s. 558

⁵³³ Bergersen (1925), s. 251

⁵³⁴ Bergersen (1925), s. 959

⁵³⁵ Bergersen (1925), s. 967

Tordenskjold utnevnt til viseadmiral og blir gitt det «kongelige portrett, innrammet i diamanter», som kongen «tok fra Gabels bryst».⁵³⁶ Kongen skal også ha vært engstelig, noe som stiller ham i et «ugunstig relieff» til Tordenskjold.⁵³⁷ Resultatet av kongens energiløshet var at øst-Sverige aldri ble tatt av danskene i det «initiativløse felttog» mot Båhuslen. Det «eneste lyspunkt» i denne delen av krigen var «Tordenskiolds målbevisste disposisjoner og kraftige anslag», som står i kontrast til den «aldeles ufattelig tregheten» de andre aktørene i Danmark viste. Bergersen mener at det er en viss poesi over det at Tordenskjold dør samme dag som Dannebrog blir fjernet fra festningen ved Marstrand.⁵³⁸

Denne kritikken av kongen og Tordenskjolds danske «misundere» knyttes også til sanksjonene mot Tordenskjold etter at han dør. Bergersen sier at selv om duellering var ulovlig i Danmark-Norge, hevder Bergersen at det fortsatt skjedde relativt ofte.⁵³⁹ Samtidig står det i loven at «der skal dømmes i saken» før en blir straffet. Bergersen mener at det ikke ble gjort i denne saken.⁵⁴⁰ Dette skyldes at Gabel ville hevne seg på Tordenskjold⁵⁴¹ ved å «besudle» Tordenskjolds minne. Kongens «svake vilje og fullstendige mangel på selvstendig dømmekraft» åpnet for at Gabel kunne presse gjennom sin «sataniske vilje» og derfor ha dømt Tordenskjold til «den dypeste æresfortapelse».⁵⁴² Dette er ifølge Bergersen et eksempel på «det lidenskapelige hats inferno» som blusset mot Tordenskjold blant hans «misundere».⁵⁴³

Bergersens Tordenskjoldplott

Bergersens Tordenskjoldplott er fundert på en etisk tolkning av historien. Tordenskjold presenteres som et eksepsjonelt menneske uten noen tydelige svakheter, Norges «største nasjonale helt», en person som bør beundres og studeres. For Bergersen er ikke Tordenskjold bare en ekte helt, men selve representanten for den særegne norske kulturen. Formålet med verket er ikke bare å skape et historisk korrekt verk om en viktig historisk person som har vært myteomspunnet siden sin samtid, men også å ta eierskap over en nasjonal skatt som

⁵³⁶ Bergersen (1925), s. 972

⁵³⁷ Bergersen (1925), s. 654

⁵³⁸ Bergersen (1925), s. 973

⁵³⁹ Bergersen (1925), s. 1070

⁵⁴⁰ Bergersen (1925), s. 1069

⁵⁴¹ Bergersen (1925), s. 1075

⁵⁴² Bergersen (1925), s. 1076

⁵⁴³ Bergersen (1925), s. 1076

tidligere var delt med andre. Siden man tilsynelatende ikke har gått energisk inn for dette, må Bergersen ha fryktet at historien om Tordenskjold skulle delegeres til det norske lagerminnet dersom han ikke ble etablert som erkenorsk.

Den inngående kritikken av Rothe kan forstås like mye et forsøk på å avfeie Tordenskjoldkanonen fra unionstiden som et forsøk på å synliggjøre den sanne Tordenskjoldfortellingen. Det blir også naturlig å forstå kritikken hans av danskekongen og Tordenskjolds danske motstandere samt fokuset på Tordenskjolds norskhet, i det samme lyset. Bergersen prøver å stedfeste Tordenskjold som en utpreget norsk helt i funksjonsminnet til en ung stat med en blomstrende nasjonalfølelse. Dette forutsetter at han vasker bort sporene fra «firehundreårs natten» ved å bryte med bildet av Tordenskjold som en underdanig og kongetro tjener først. Det blir derfor nødvendig å nedprioritere Tordenskjolds forhold til kongen, som er selve inkarnasjonen av det danske eneveldet. Samtidig prøver Bergersen å vise at Tordenskjolds norske egenskaper og voldsomme temperament ikke gjør ham til en ubehøvlet, gemen «matros». Han er en ressurssterk, begavet mann fra en god familie, og Bergersen skildrer Tordenskjold som selve arketypen på en god nordmann.

De to mest unike delene av Bergersens Tordenskjoldplott er også de største bruddene med den tidligere norske litteraturen. For det første prøver han å legitimere sin Tordenskjoldfortelling som den eneste sanne ved å aktivt prøve å undergrave legitimiteten til Rothes fortelling. Koselleck hevder at historiske nytolkninger kan formes av et endret erfaringsrom ved at man har tilgang på et annet kildemateriale enn før, eller ved at man tolker de eksisterende kildene på nye måter. Historiske nytolkninger kan gjøre at man gjenoppdager den egentlige meningen bak teksten, men man står også i fare for å tillegge dem en mening som aldri var tilsiktet av forfatteren. Bergersens nytolkning av Rothes Tordenskjoldfortelling bygger på det endrede erfaringsrommet hans på flere ulike måter. Til tross for at begge verkenes uttalte formål er å hedre en stor helt nærmer de seg kildene på helt ulike måter. Bergersen hevder også at han har tilgang på kilder som Rothe ikke hadde.⁵⁴⁴

For det andre skriver Bergersen ikke at Tordenskjold er en videreføring av en gammel storhetstid. Snarere tvert om legger han konsekvent vekt på at Tordenskjold var forut for sin tid. I stedet for å beskjefte seg med å etablere Tordenskjold som en bro mellom det som en gang var og det som skulle komme, fokuserer Bergersen helt og holdent på at Tordenskjold var en militærstrateg som var så avansert og fremtidsrettet at de ineffektive og treige danske

⁵⁴⁴ Bergersen (1925), s. V-VI, s. 110-120

militære ikke kunne forstå det i utgangspunktet. Bergersens Tordenskjold peker derfor ut av unionstiden og fremover mot det nasjonale Norge av det 20. århundret.

Avslutning

Som jeg har vist endrer plottene i Tordenskjoldlitteraturen seg kontinuerlig, selv om basisfortellingene i all hovedsak er de samme, karakteristikkene av Tordenskjolds personlige egenskaper nærmest identiske, og fokusområdene svært like. Selv hos Bergersen er Tordenskjold den modige, initiativrike og dyktige soldaten som seirer over svenskene ved Dynekilen og Marstrand. Han er fortsatt nordmannen fra rikets utkant som gjorde en lynkarriere både militært og sosialt til tross for sterk motstand både internt og eksternt i riket. Uansett hvilken litteratur man tar utgangspunkt i er Tordenskjold også den inspirerende og rappmunnede helten som ikke bare vant slag, men også sine medborgeres beundring.

I det jeg har døpt Tordenskjoldkanonen fra unionstiden, omdannes Tordenskjolds liv fra en samling gjerninger til et sammenhengende kulturelt narrativ og en strukturert fortelling om strid, seier, og forræderi. Rothe etablerer flere av de sentrale narrative trekkene som dukker opp i senere tekster. Rothes Tordenskjold levde et godt liv som fortjente å æres, var kongens yndling, og var en nærmest skjebnebestemt «krigens komet» som frelste riket mot den svenske overmakten for så å forsvinne igjen etter at rikets trygghet var sikret. Mallings Tordenskjold blir til innenfor langt mer restriktive rammer. Han tolker Rothes fortellinger inn i et pedagogisk-didaktisk rammeverk som skulle stimulere leserne til å handle i tråd med deres latente kvaliteter på den ene siden, og som et bevis på at disse egenskapene hadde gått i en ubrutt arv blant de nordiske folkene på den andre siden. Sneedorff skildrer Tordenskjold som selve personifiseringen av det danske militæret, den utrente men begavede krigeren som utmanøvrerte og beseiret de godt trente, tallmessig overlegne elitestyrkene han kjempet mot. Disse plottene smelter sammen og danner grunnlaget for den senere litteraturen.

Etter unionsoppløsningen oppstår det to ulike Tordenskjoldtradisjoner i Danmark og Norge. Tordenskjoldplottene måtte tilpasses til to spaltede kulturelle minner som begge gjorde krav på ham. I begge tradisjonene griper man tilbake til den norrøne heltelitteraturen og et romantisk bilde av vikingtiden for å tolke Tordenskjold inn i en større kulturhistorisk sammenheng. Dette har klare paralleller til Mallings brobygging. Man kontekstualiserer med andre ord Tordenskjoldfortellingene ut fra en eksisterende del av det kulturelle minnet slik at det skal passe inn i funksjonsminnet. I Norge skjer dette med å knytte Tordenskjold til norske vikingkonger og eventyrfiguren Espen Askeladden, mens man i Danmark i all hovedsak

knytter Tordenskjold til den mer generelle konstruksjonen «vikinger». Tordenskjolds norske opphav blir også vektlagt i begge landene, men i Norge blir dette brukt for å skape en uavhengig norsk historisk kontekst i en periode hvor denne strengt tatt ikke eksisterte. Tordenskjolds norske sinnelag tolkes også inn i ulike hendelser, som når Coucheron-Aamot påstår at Tordenskjold og hans underordnede kjempet med «gamle Norge» i hjertet. I Danmark blir de samme hendelsene og hans geografiske opphav tilsynelatende brukt for å forklare villmanntrekkene hans og gjøre dem mer eksotiske.

Det sentrale er at litteraturen i denne perioden representerer et kulturell skisma mellom Danmark og Norge. Mens man i Danmark holder fast ved den eksisterende ortodoksien, blir deler av den synlig faset ut i den norske litteraturen til fordel for plott som styrker den norske nasjonalfølelsen. Siden Norge fremdeles var en ung stat som i tillegg var den underordnede parten i nok en union i nesten hele denne perioden, var det desto viktigere at funksjonsminnets fremtidsrettede og kollektiviserende rolle skapte et bilde av en særegen norsk identitet både innad og utad. Dette var ikke nødvendig i Danmark fordi den danske kulturelle identiteten kunne spores i en ubrutt linje tilbake til sagatiden. Samtidig er det viktig å ikke overdrive forskjellene på den norske og den danske litteraturen.

Tordenskjoldfortellingene i begge landene bygger på akkurat de samme fortellingene, og disse fortellingene var som Andreas Faye peker på allerede velkjente og etablerte.

Det blir derfor naturlig å forstå Bergersens Tordenskjold som en videreføring av den tidligere norske Tordenskjoldtradisjonen i like stor grad som den er en reaksjon på det Bergersen oppfatter som en kulturell nedtoning av det norske i den store Tordenskjolddebatten på 1920-tallet. Bergersens politiske nasjonalisme spiller en avgjørende rolle både for verkets formål, tilnærmingen hans til kildene, og vinklingen hans av Tordenskjolds liv. Ønsket hans om å ta eierskap over Tordenskjoldfortellingene og fortvilelsen han uttrykker over at nordmenn ikke har fått ære sin nasjonalhelt fordi danskene har «annektert» ham, er altså selve limet i hele verket hans. Siden de danske skildringene er «uverdige» blir det imperativt å rette opp i dette.

Bergersens presentasjon av de fortellingene til Rothe som ikke finnes i andre kilder, er ujevn. Selv om han sier at mange av barndomsfortellingene om Tordenskjold ikke kan bevises mener han likevel at de vitner om Tordenskjolds gode taktiske evner dersom de mot formodning skulle være sanne. Langt mer kritisk er han til kilder som ikke passer inn i Tordenskjoldplottet hans. Fortellingen om dragonene i Skåne avfeies for eksempel uten forbehold fordi det skaper et bilde av Tordenskjold som ikke samsvarer med Bergersens karakteristikk av mannen.

Bergersen er langt mer kritisk til udokumenterte fortellinger som ikke underbygger plottet om

at Tordenskjold er et eksepsjonelt menneske som bør beundres og etterlignes, enn han er til de fortellingene som underbygger argumentene hans.

Som i Tordenskjoldkanonen bortforklarer Bergersen konsekvent Tordenskjolds militære nederlag. I den tidligere Tordenskjoldlitteraturen skyldes nederlag på at andre ikke gjør det de skal, og Tordenskjold berømmes for at han er modig og pliktoppfyllende. Bergersen legger også vekt på dette, men introduserer samtidig et narrativ om at Tordenskjold var en militær taktiker som var så forut for sin tid at hans samtidige ikke klarte å skjønne hvor glimrende planene hans var. Dette førte blant annet til at hans «misundere» feilaktig oppfattet Tordenskjold som en skjødesløs våghals. Det er ikke overraskende at Bergersen velger å vinkle fortellingen sin om Norges største sjømilitære helt på denne måten. Bergersen var selv en sjøoffiser som skrev flere verk om militærtaktikk. Han har dessuten gjort seg flid med å vise at Tordenskjold hadde formell skolering i krigføring fra Holmen. Samtidig bruker han ikke den samme sagaheltretorikken som den tidligere litteraturen benytter seg flittig av. Bergersen er en profesjonell sjøoffiser med en stor interesse for militærtaktikk. Han har også en glødende iver etter å distansere seg fra det danske Tordenskjoldminnet, en uskolert, blodtørstig og gammeldags berserk fra provinsene. Bergersens omtolkning av Tordenskjold som en glimrende strateg fra en ærverdig familie, peker frem mot forestillingen om et Norge som ikke lenger står i det danske rikets lange skygge.

Som Dan H. Andersen peker på i sin Tordenskjoldbiografi fra 2004, bygger både Bergersen og en del Tordenskjoldlitteratur som kommer ut etter ham tett på Rothe. De udokumenterte skildringene som Tordenskjolds soldater, dragonene i Marstrand og det at Tordenskjold skal ha kledd seg ut som en fisker for å skaffe etterretning lever videre selv etter at de blir avfeid av Bergersen. Det kan dermed diskuteres hvorvidt Bergersens omfattende omtolkning av Tordenskjoldfortellingen har påvirket det norske funksjonsminnet i noen vesentlig grad, ut over at det må ha styrket fortellingen om den norske Tordenskjold som ble fremmet allerede på andre halvdel av 1800-tallet.

I vår egen tid har Tordenskjold tilsynelatende mistet sin ledende rolle i det danske og norske kulturelle minnet. I Norge ble den dansk-norske filmsatsingen *Tordenskiold og Kold* fra 2016 tatt av lerretet etter kort tid på grunn av svake publikumstall og lunken mottakelse, mens man i Danmark kjenner Tordenskjold best som «manden på tændstikkerne».⁵⁴⁵ Andersen spekulerer i hvorvidt Tordenskjold mistet sin kulturelle rolle på grunn av at han ble nedtonet

⁵⁴⁵ Andersen (2004), s. 340

under «60´ernes progressive historieundervisning», eller fordi det vil være vanskelig for et moderne menneske å identifisere seg med en hissig og voldelig helt. Jeg tror begge tolkningene inneholder et snev av sannhet. Nøkkelen er likevel at Tordenskjold fortsatt ikke har blitt omtolket på et vis som passer inn i vår tids funksjonsminne. Så lenge Tordenskjold ikke omtolkes, aktualiseres og levendegjøres for et nytt publikum, vil han «slumre» i det danske og norske lagerminnet til noen vekker ham opp.

Litteraturliste

Fysiske kilder

Adriansen, Inge (2003) *Nationale Symboler i det Danske Rige 1830-2000. Bind 2.*

København: Museum Tusulanums Forlag

Andersen, Dan Henry (2004) *Mandsmod og Kongegunst. En biografi om Peter Wessel*

Tordenskiold. Aschehoug Dansk Forlag A/S

Assmann, Aleida (2011) *Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media,*

Archives. New York: Cambridge University Press.

Assmann, Jan (2006) *Religion and Cultural Memory.* Stanford: Stanford University Press

Bagge, Sverre & Mykland, Knut (1996) *Norge i Dansketiden. 1380-1814.* Oslo: Cappelen

Damm

Bull, Edvard (1979) *Norges historie. Bind 13. Klassekamp og fellesskap 1920-1945.* Oslo:

Cappelen

Carstensen, William August & Lütken, Otto George (1902) *Tordenskiold. Populær-historisk*

fremstilling. København: Det Nordiske Forlag.

Dahl, Hans Fredrik (2001) *1914-1955. De store ideologienes tid. Norsk Idéhistorie. Bind V.*

Oslo: Aschehoug.

Damsholt, Nanna, Damsholt, Torben, Horstbøll, Henrik, Jensen, L.B., Manniche, J.C.,

Petersen, E.L. Tiemroth, J.H. (1992) *Danmarks Historie: Bind 10.* København: Nordisk

Forlag A.S.

Dyrvik, Ståle (1988) *Norges Historie. Bind 8. Den lange fredstiden 1720-1784.* Cappelen.

Fuglum, Per (1988) *Norges historie. Bind 12. Norge i støpeskjeen 1884-1920.* Cappelen.

Glete, J. (2002) *War and the state in early modern Europe: Spain, the Dutch Republic and*

Sweden as fiscal-military states, 1500-1600. London: Routledge.

Koselleck, Reinhard (2004) *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press.

Koselleck, Reinhard (1989) *Linguistic Change and the History of Events*. Hentet fra The Journal of Modern History, Vol. 61, No. 4 (Dec 1989)

Koselleck, Reinhard (2002) *The Practice of Conceptual History*. Stanford: Stanford University Press.

Kryger, Karin (1988) *Forblommet Antik. Klassicismen i Dansk Arkitektur og Havekunst*. Arkitektens Forlag.

Mykland, Knut (1986) *Norges Historie. Bind 9. Kampen om Norge 1784-1814*. Cappelen.

Paludan, Helge, Ulsig, Erik, Rasmussen, Carsten Porskog, Bonderup, Gerda, Petersen, Erik Strange, Poulsen, Henning & Rasmussen, Søren Hein (2002) *Danmarks historie – i grundtræk*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Rian, Øystein (2014) *Sensuren i Danmark-Norge. Vilkårene for offentlige ytringer 1536-1814*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sejersted, Francis (1986) *Norges historie. Bind 10. Den vanskelige frihet 1814-1851*. Cappelen.

Stugu, O.S. (2008) *Historie i bruk*. Det norske samlaget.

Sørensen, Øystein (2001) *Kampen om Norges Sjæl 1770-1905. Norsk idéhistorie bind 3*. Aschehoug.

Thagaard, Tove (2010) *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

White, Hayden. (1990) *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Elektroniske kilder

Andersen, Aage (2009) *Den Store Danske. Tycho de Hofman*. Hentet 03.05.16 fra http://denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Historieteori_og_videnskab/Historikere,_1900-t./Tycho_de_Hofman

- Bache, Nils (1881) *Nordens Historie: Populært Fremstillet. 4. Bind.* København: Forlagsbureauet. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/612cdf34ea4b40ae93e2697d818f89f7.nbdigital?lang=no#0>
- Bachke, Victoria (1958) *Tordenskioldiana.* Trondheim: Ringve museum. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/4f60489ce088a1b366819bed0d71e02e.nbdigital?lang=no#0>
- Bergersen, Olav (1925) *Viceadmiral Tordenskiold.* Trondhjem: Olav Bergersen. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/7e6bd23eafe56b696e12332315addf0f> og <http://www.nb.no/nbsok/nb/b246a93e2e39f3da20dc30d134f508ce?index=2#0>
- Birkeland, Michael (1854) *Anna Colbjørnsdatters, Cort Adellers, Peter Tordenskjolds Biographier.* Christiania: Chr. Tønsbergs Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/4563b8826c610d3787b14ab4e85570bf.nbdigital?lang=no#0>
- Bohr, Henrik Georg Christian (1839) *Peder Tordenskjold. En Levnetsbeskrivelse.* København. Hentet fra <https://play.google.com/books/reader?id=EQFaAAAAcAAJ&printsec=frontcover&output=reader&hl=no&pg=GBS.PP1>
- Bonnevie, Jacob Aall og Ræder, Anton (1894) *Historisk Lærebog for Folkeskolen. Omfattende baade Nordens og Verdens historie.* Kristiania: Aschehoug. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/07fb1f35b502cb32da50cdbedcebb623.nbdigital?lang=no#1>
- Børresen, Jacob (1901) *Tordenskiold, en karakterstudie.* Kristiania: Aschehoug. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/b688a51a5025631c100d6420aa4572d4.nbdigital?lang=no>
- Coucheron-Aamot, William (1897) *Tordenskiold: Med titelbillede og 2 tegninger samt kart i teksten.* Kristiania: Selskabet. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/76366ab8f7587dfae647a99ae7896431?lang=no#0>
- Dahl, Ole Christian (1899) *Historisk Lærebog for Folkeskolen.* Kristiania: Cappelen. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/d142dfbf712dd9c66dfe206e925fb98d.nbdigital?lang=no#1>
- Faye, Andreas (1833) *Norske Sagn. Samlede og Udgivne.* Arendal: N. C. Hald. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/c9d10b6c03f1e25030e0bab26e6fa09f.nbdigital?lang=no#0>
- Flood, Constantius (1900) *Tordenskjold: et historisk Rids til Ungdoms- og Folkelæsning.* Kristiania: Det Norske Aktieforlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/2b1038e6f85f372785349844da8b7b04?index=1#0>

- Grønsdal, H. (1890) *Læsebog for folkeskolen*. Kristiania: Beyer. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/8b1fa040dd18656a3b264d2a458fd053.nbdigital?lang=no#0>
- Hammer, Simon Christian (1901) *Tordenskjold: historisk Skisse*. Kristiania: Norsk Jernbaneboghandels Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/3c0c2a1009708a6b4ec3c25316e96b8c?index=2#0>
- Hansen, Victor (1898) *Vore Søhelte: historiske Fortællinger*. København: A Christiansens Kunstforlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/0d24c0950e9a2c06b4d6271195ef6f67?index=1#0>
- Hoff, O. U. (1880) *Lærebog i verdenshistorien. Nærmest til brug for folkeskolen*. Kristiania: Cammermeyer. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/5ae18151115e73529621422c0b1c5ed4#0>
- Hofman, Tycho (1746) *Memoires du-ci-devant grand-chancelier de Dannemark comte Griffenfeld, de l'amiral-général Adeler, et du vice-amiral Tordenskiold: trois illustres Danois, par leur naissance, leurs actions, leur elevation & leur mort*. København. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/bdf041c4fde6d2b55c53f020d0746d50?index=2#0>
- Holberg, Ludvig (1729) *Dannemark og Norges Beskrivelse*. Kjøbenhavn. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/d6cac210b0605ac12ceaea717d60eaac?index=2#0>
- Holm, Edvard (1898) *Danmark riges historie. 5 bind: 1699-1814*. København: Det Nordiske Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/187ae64c5daaad4e13318c85b7073af9.nbdigital?lang=no#0>
- Hæreid, Jens (1916) *Fortællinger af Fædrelandets Historie*. Kristiania: Aschehoug. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/3e9beb23e49fedb94828efc0613a2039.nbdigital?lang=no#1>
- Hæreid, Jens (1912) *Norges historie fortalt for skole og hjem*. Kristiania: Aschehoug. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/2a7ff472c58200ffed409cc95fbb35fc?index=1#0>
- Ihalainen, Pasi, Bregnsbo, Michael, Sennefelt, Karin & Winton, Patrik (2013) *Scandinavia in the Age of Revolution. Nordic Political Cultures, 1740-1820*. Ashgate. Hentet fra <http://site.ebrary.com/lib/hogskbergen/reader.action?docID=10490702>
- Kofod, Hans Ancher (1838) *Almindelig Verdens-Historie i Udtog*. Kjøbenhavn: Solding. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/7e730daad9784cf3d43253fbc7798a3d?index=1#0>

Kong Christian den Femtis Norske Lov (1687) Hentet 18.05.2015 fra
<http://www.hf.uio.no/iakh/forskning/prosjekter/tingbok/kilder/chr5web/chr5register.html>

Kristiansen, Oskar (1911) *Lærebok i Historie (Verdenshistorie og Norges Historie) for Folkeskolen og Smaaskolen*. Kristiania: Brøgger. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/8c94451a549280844ae7a9b59dff375c.nbdigital?lang=no#0>

Malling, Ove (1777). *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*.
Kjøbenhavn: Gyldendals Forlag. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/873409a62d942e4c602e27fc4339fcf2.nbdigital?lang=no#0>

Malling, Ove (1885) *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere*.
Kjøbenhavn: Chr. Steen. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/a2c1a5aa94699e104ed0a4dc7fdad83f.nbdigital?lang=no#0>

Ottosen, Johan (1902) *Vor Historie 2: Fra Margrete til Karl XII*. Det Nordiske Forlag. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/97b636d1e78886be5d70256814502166?index=7#1>

Pauss, Bernhard Cathrinus & Lassen, Hartvig (1886) *Læsebog i modersmaalet for landsskolen*. Kristiania: Cammermeyer & Steen. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/2c5dac32e694b8879304f8e48274cd3c?lang=no#1>

Petersen, Siegwart (1887) *En liden Norges Historie for de Første Begyndere*. Kristiania: Cappelen. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/331c99145b582ebb75f74a74174bceee?index=1#0>

Petersen, Siegwart (1881) *Norges historie: lese- og lærebog for almue- og borgerskoler*.
Kristiania: Cappelen. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/0209490fbaf1d783bc830edd3be388db.nbdigital?lang=no#3>

Petersen, Siegwart (1872) *Norges, Sveriges og Danmarks Historie for Middelskolen*.
Kristiania: Cappelen. Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/bb062c696eadaafc30054d7e5f3a051d.nbdigital?lang=no#3>

Petersen, Siegwart (1877) *Verdenshistorie for Almue- og Borgerskoler*. Kristiania: Cappelen.
Hentet fra
<http://www.nb.no/nbsok/nb/3f2e7931060a0f9f3f2ab7bd2b087082.nbdigital?lang=no#1>

Petersen, Siegwart & Storm, Gustav (1895) *Norges historie. Større udgave for folkeskolen*. Kristiania: Cappelen. Hentet fra

<http://www.nb.no/nbsok/nb/67fe17171e3f24f208d24a5a21256377.nbdigital?lang=no#3>

Petersen, Siegwart & Storm, Gustav (1872) *Norges, Sveriges og Danmarks Historie for Gymnasierne*. Kristiania: Cappelen. Hentet fra

<http://www.nb.no/nbsok/nb/c880def3c2ef543c27412a6334733eec.nbdigital?lang=no#1>

Poulsen, Vilhelm (1890) *Fortællinger af Norges Historie. Bind 3: Fra Kalmarunionen til 1814*. Kristiania: Malling. Hentet fra

<http://www.nb.no/nbsok/nb/606589f833ab7c9d8e42cb4bc13cec07?index=4#0>

Raabe, Jens (1903) *Lære- og Læsebok i Norges og Nordens Historie for folkeskole og hjem*. Kristiania: Cammermeyers. Hentet fra

<http://www.nb.no/nbsok/nb/96d8835cdaf812d59f29683eaae3917d.nbdigital?lang=no#1>

Rolfesen, Nordahl (1893) *Læsebog for Folkeskolen. Anden del*. Kristiania: Jacob Dybwad.

Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/e03c31d7310ee2aec734916c3b9005df#3>

Rothe, Casper Peter (1747) *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*. Viborg. Hentet fra

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=sTI6AAAAcAAJ&pg=GBS.PP3>

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=xzI6AAAAcAAJ&pg=GBS.PA2> og

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=5TI6AAAAcAAJ&pg=GBS.PA1>

Sars, Johan Ernst (1913) *Udsigt over den norske Historie. Bind 2: Tredje og Fjerde Del*. Kristiania: Gyldendalske Boghandel. Hentet fra

<http://www.nb.no/nbsok/nb/e4f6d135aa1b652443da1ffa80975e38?index=1>

Schepelern, Henrik Ditlev (1960) *Blev Tordenskjold myrdet? En Prøve paa C. P. Rothes kildebenyttelse*. Hentet 08.05.16 fra

<https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1280>

Schmidt, J. Boisen (1953) *Tordenskjolds død*. Hentet 08.05.16 fra

<https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1278>

Schmidt, J. Boisen (1960) *Tordenskjolds død – ærlig eller uærlig duell?* Hentet 08.05.16 fra <https://tidsskrift.dk/index.php/historisktidsskrift/issue/view/1280>

Sneedorff, Jens Schielderup (1776) *Sneedorffs samtlige Skrifter. Bind 7. Om den borgerlige Regiering*. København: Gyldendal. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/893dc88071220380577453cf1bcbfb05?index=2#0>

Sneedorff, Frederik (1798) *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*. København: Gyldendal. Hentet fra <https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=ZOtAAAAAcAAJ&pg=GBS.PP1> og <https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=detAAAAAcAAJ&pg=GBS.PP1>

Olav Bergersen. (2014, 27. august). I Store norske leksikon. Hentet 13. mai 2016 fra https://snl.no/Olav_Bergersen

Tuxen, Johan Cornelius (1875) *Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dager: populære skildringer*. Kjøbenhavn: Phillipsen. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/fc2e9185130f6ef7ec116c7e35d8d606?index=2#0>

Vaupell, Otto (1872) *Den Danske Hærs Historie til Nutiden og den Norske Hærs Historie indtil 1814, første bind*. Kjøbenhavn: Gyldendal. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/4b1b1bac543c9fa9d581f2a3f8a5207a?index=2#0>

Vellesen, Jonas (1895) *Norges historie for Folkeskolen*. Bergen: F. Beyers Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/7dd914f72a338dde10023241dd723566.nbdigital?lang=no#1>

Vellesen, Jonas (1910) *Norges Historie for Skole og Hjem*. Bergen: F. Beyers Forlag. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/7a9bdc6fe1a43f8ed5a5ef480c5ffa74?index=1#1>

Øverland, Ole Andreas (1891-1895) *Illustrert Norges Historie. Femte bind. Første avdeling*. Kristiania: Folkebladet. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/a7a2a2191431928d603bb2c4517be075.nbdigital?lang=no#0>

Øverland, Ole Andreas (1901) *Tordenskiold 1690-1720*. Kristiania. Fra Folkebladet 26.05.1901. Hentet fra <http://www.nb.no/nbsok/nb/4d7914414e16099b5f4fcf97bc96bf8c.nbdigital?lang=no#0>